MAGYARÖRMÉNY
TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a **Magyarörmény Tudástár** ingyenes digitális könyvtárból töltöttek le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

Az újságok kattintható tartalomjegyzék könyvjelzői a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. jóvoltából készültek el.

KÉSZÜLT MAGYARORSZÁG KORMÁNYÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL 2021.

www.MagyarormenyTudastar.hu

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek
Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa I. évfolyam 1997/1. szám 1997.március

Születésnapra

Egy évvel ezelőtt indítottuk be a Fővárosi Örmény Klubot, amely azóta is minden hónap 3. csütörtökén megnyitja kapuit és szeretettel várja örmény származású, valamint az örménység iránt szimpátiát érző barátait.

Az első születésnap feljogosít arra, hogy számadást tegyünk, elértük-e azt a célt, amit magunk elé tűztünk. Mit tettünk jól és mit rosszul, betöltöttük-e azt az űrt, ami a háború utáni évtizedekben keletkezett, amikoris az itthoni örmény közösségi élet egyre jobban beszűkült, majd teljesen meg is szűnt. Azt hiszem, nem lehetünk elégedetlenek. A kezdeti szorongások után biztosan állapíthatjuk meg, hogy a klub törzsközönsége kialakult és egyre inkább jelentkezik az örmény kultúra iránt érdeklődő nem örmény származásúak érdeklődése is. Köszönhető ez a témaválasztásoknak is, amely az örmény kultúra sokszínűségét kívánja nemcsak az örmény származásuakkal, de a hazánkban élő többi nemzetiséggel is megismertetni.
A klub nemcsak a kultúra terjesztését hivatott szolgálni, hanem az ilyen fajta társasági élet iránti igényt kívánja feleleveníteni, vagy - ha kell - elültetni az emberekben, az örmény közösségen belül és kívül. A közös gyökerek, a közös emlékek felidézése, vagy megismerésének igénye - szerény véleményem szerint - segít elviselni a mai kor sokszor elviselhetetlen nehézségeit s ha csak ennyit tettünk, nem lehetünk elégedetlenek. Az a néhány óra, amelyet így együtt töltünk - az egyre nagyobb létszámú látogatottságot figyelembe véve - arra utal, hogy célunkat elértük. Az egyre több fiatal részvétele pedig felcsillantja a reményt, hogy lesz folytatója az örmény gyökerek ápolóinak.

Mi is történt az egy év alatt ?

1996. **március** 21-én - önzetlen baráti segítséggel - a La Paella étterem különtermében találkoztunk először, amikor egy ismerkedési estet rendeztünk kis kiállítással egybekötve.
Áprilisban az 1915-ös Genocidiumra emlékeztünk verssel, prózával, zenével.
Májusban a gyergyószentmiklósi születésű magyarörmény Vákár Tibor okleveles építészmérnököt és képzőművészt köszöntöttük 88 éves születésnapja alkalmából. A Vele folytatott riport - életéről és munkásságáról -, a köszöntésére válogatott versek és zene megható pillanatokat szerzett mindannyiunknak.
Júniusban a magyarörmény művész testvérpárt, Moldován Stefániát és Moldován Domokost ismerhettük meg közelről, akik megkapó közvetlenséggel és humorral beszéltek életükről, művészi hitvallásukról.

Júliustól már a Magyarok Háza V. ker. Semmelweis u. 1-3. I.emeleti zeneterme az összejövetelek színhelye. Első alkalommal Fancsali János magyarörmény zenetörténész előadását hallhattuk "Kitekintés a magyarörmény zenei életbe: Viski János zeneszerző" címmel. A bemutatott zenei anyag a kevesek által ismert, de méltán büszkeségre okot adó és méltatlanul elfelejtett zeneszerzőt ismertette meg velünk.
Augusztus a költészet jegyében telt el. Az örmény írásbeliségtől kezdve Gevork Emin, Hovhannesz Tumanjan költészetén keresztül egy kerekasztal beszélgetésen láttuk vendégül Lászlóffy Aladár kolozsvári, Juhos Kiss János, Diramerján Artin és Bedőné Ötves Margit budapesti örmény származású költőket.
Verseiket fiatal színművészek tolmácsolásában hallhattuk. Az estet Juhos-Kiss János és Udvari Hajnalka akvarelljeinek kiállítása foglalta méltó keretbe.
Szeptemberben a Nagybányai Festőiskola centenáriuma alkalmából emlékeztünk a magyarörmény festőművész Hollósy Simonra, a festőiskola megalapítójára. Jakobovits Miklós nagyváradi festőművész vetítettképes tartalmas előadása, majd Fancsali János zenetörténész előadása a századforduló nagybányai zenei életéről - Csausz Anna, Hollósy Kornélia és Hollósy Simon zeneművészi szerepét méltatva - méltán keltett nagy elismerést magas színvonalával. Az est varázsát emelte néhány valódi nagybányai festmény kiállítása is.
Októbert az örmény építészetnek szenteltük. 11-én nyitottuk a Magyar Építészek Szövetségével közösen rendezett Vákár Tibor Örmény építészet c. kiállítását a Magyar Építészek Szövetsége székházának Kós Károly termében. Dr. Guzsik Tamás építészettörténész kitűnő szakmai megnyitója méltatta Vákár Tibor művészetének az örmény, a magyarörmény építészettel foglalkozó alkotásait. A kiállítást a művész személyes tárgyai, emlékei tették igazán meghitté, melyet a DUNA Televízió is megtisztelt, interjút készítve a művésszel.
A kiállítás ideje alatt a 17-i klubdélutánon Miklósi Sikes Csaba, a sümegi Kisfaludy Múzeum igazgatója tartott diavetítéssel egybekötött előadást Örmény építészet Erdélyben címmel. Megismerhettük az erdélyi örmény települések szerkezetét, őseink által lakott csodálatos épületeket, feladatot kapva azok megmentéséért tenni valamit. Az igen színes előadást nem egyszer szakította meg közösségünk tagjai felkiáltása, gyermekkori színhelyei felismerésekor.
November 21-én nyitottuk meg a Honfoglalás 1100 éves évfordulója alkalmából "Velünk élő kultúrák: Örmények" c. átfogó kiállításunkat az örménység történetét, ősi kultúráját, a diaszpórák életét, az egyházat, a hazai magyarörménység tárgyi emlékeit bemutatva, kiemelt helyen ismertetve az örmény származású politikusokat, tudósokat, művészeket, a 48-as szabadságharc örmény hőseit. A közel 250 látogató- csak a megnyitó napján - méltán töltött el bennünket büszkeséggel, mert bizonyította az örménység iránti szimpátiát is, amelyet megvédeni és megtartani mindannyiunk kötelessége. A kiállítást a DUNA TV is bemutatta.

Decemberi összejövetelünk a Karácsony jegyében telt, dr. Sasvári László Egyházak és karácsony c. előadását hallhattuk igen nagyszámú érdeklődés mellett.
1997. **Januárban** elméleti erdélyi utazásokon vettünk részt, dr. Szarka György vetitettképes szines kalauzolásában, amelynek élő folytatását szervezzük a nyári időszakra. Ezt követően, Vissi Zsuzsanna, a Magyar Országos Levéltár főlevéltárosa avatott be a családfa-, és levéltári kutatás rejtelmeibe.
Februárban Dr. Magyar István Lénárd egyetemi tanár előadásában az örmények ősi történelmével foglalkozott, Örmények szerepe Bizáncban cimmel, amely a 301-1045 közötti időszak örmény történelmét ölelte át (a kereszténység felvételétől Áni annexiójáig). Ezen az előadáson bizonyossá vált, hogy az örménység története igen nagy érdeklődést váltott ki a mai fiatalság körében is, akik szép számmal jelentek meg a rendezvényen.

Terveink az 1997-es évre is hasonlóak, bővebben erre a következő számunkban fogunk kitérni.
Arra gondoltunk, hogy az elhangzott előadások rövidített anyagát rendszeresen megjelentetjük, feleleveníteni az elhangzottakat, illetve megőrizni a jövőnek az értékes előadásokat. Minden számban egy régi és egy új előadást fognak találni, amelyek mellett lehetőség nyílik hozzászólások, kérések, észrevételek megjelentetésére is. Programajánlatok, beszámolók, családkereső szolgálat mind-mind belefér a klub FÜZETEK-be, amelyek szerkesztését a klubtagok maguk vállalják.
Az elmúlt év sikerein megerősödött hittel kívánok minden kedves Klubtagnak boldog születésnapot!

Budapest 1997. március 20.

dr. Issekutz Sarolta
a Klub háziasszonya

Szerkesztőség: 1922 Budapest Pf. 168.

<><><><><><><><><><><><>

dr. Sasvári László

EGYHÁZAK ÉS KARÁCSONY.

A "Betlehemben született és jászolba fektetett"- miként egy himnuszban szerepel - Jézus Krisztus feltámadása után parancsot adott apostolainak az Ő tanításának a hirdetésére. Így került a hagyomány szerint Bertalan Örményországba, Tamás Indiába, Márk Egyiptomba és még folytathatnánk! S az apostolok és a tanítványok vezetésével a Krisztus-követők közösségeket, gyülekezetet (eklézsia) alakítottak. Ám jó 300 év kellett, míg a mai értelemben ismert egyházszervezet létrejött, kifejlődött.

Ezt a fejlődést befolyásolták egyes népek hagyományai. Főleg a **görög** és a **latin** nyelvű kulturális környezet. Így jött létre

a görög vagy másként keleti egyház:
a latin vagy római, másként nyugati egyház.
De ezenkívül több jelentős ősi kultúra élt még !

Az egyház szempontjából itt elsőnek említendő az örmény. Világosító Szent Gergely megtérítette az **örmény** királyt, aki 298-ban államvallássá tette a kereszténységet**. Az első teljesen keresztény hitre tért nemzet a világon az örmény**! Sajnos azonban az örmény egyház fejlődése nem volt zavartalan, sokat kellett küzdenie a nemzetnek főleg a perzsákkal, de ez az idő adta a legtöbb örmény szentet. (Világosító Szent Gergelyen kívül Szahág, Meszrop, Vartan, Hripszime és társai). De a vészterhes idők nem tudták elsöpörni az örmény kultúrát. Létrejött az örmény írás. Sok könyvet megőriztek a keresztény ókorból, olyanokat, melyeket ma csak az örmény nyelven történt megmaradás útján ismerünk.

Most szóljunk a többi, kisebb keleti egyházról is. (Íme majd látjuk: a keleti egyház fogalma nemcsak a görögre, hanem az többekre vonatkozik)
A **szír** kultúra hagyományvilága az alapja a különféle szír egyházaknak. Nagyon sokszínű a történetük. Legalább ötféle fajtája van. Ha a mai állapotukat nézzük, egyes jellemző országokhoz kötve, a következők:

- szír **jakobiták** (Jakab nevű patriarkájukról elnevezve) **Szíria**;
- szír **maroniták** (Szent Maronról elnevezve) **Libanon**;
- szír **káldok** (a káldeusokról elnevezve) **Irak** és **Perzsia**;
- szír **malabárok** (a Malabár partvidékről elnevezve) és egy későbbi águk, a szír **malankárok - India**.

Az ősi egyiptomi kultúra talaján:

- **koptok** (Egyiptom nevének rövid alakjából) **Egyiptom**;
- s térítésük nyomán: **etiópok - Etiópia**.

Az indiai szíreknek és az etiópoknak még számtalan csoportjuk van részben a népesség szétvándorlása, részben belső küzdelmek következtében.
A kisebb keleti egyházak leválása az egyetemes kereszténységről az V. században következett be. Az egyháznak mint intézménynek a fejlődésével a hittudomány is fejlődött, s elkezdték a tanítást értelmezni, magyarázni. Egyesek emberi módon gondolkodtak, mintegy kihagyva a vallásból az isteni eredetet, s a hittitkokat emberi értelemmel próbálták megmagyarázni. Mindez 313 után következett be, mikor Nagy Konstantin szabadságot adott az egyháznak.

A IV. sz. elején **Ariusz** alexandriai pap Krisztust csak embernek tartotta. (Egylényegű-e az Atyával = homousziosz, vagy csak hasonló = homoiusziosz, azaz, mintegy életvitelével érdemelte ki, Isten Fia legyen. A 325-ben és a 381-ben összeült zsinat úgy fogalmazott, hogy Krisztus egyszerre Isten és Ember.

Voltak más hitmagyarázatok is. A **monofiziták** azt vallották, hogy Krisztus csak Isten, vagyis csak isteni természete, azaz egy természete van (monofizis = egytermészet). A **nesztoriániusok**, Nesztor patriarka követői, szétválasztották Krisztusban az istenit és az emberit, s ennek következtében azt tanították, hogy Mária nem Istenszülő, csak Krisztusszülő. A nesztorianizmust az efezusi zsinat (431), a monofizitizmust a kalcedoni zsinat ítélte el (451). A kisebb keleti egyházakból a káldok és a malabárdok csatlakoztak a nesztorianizmushoz. A többiek monofiziták lettek. (A maroniták nem teljesen, mert ők eredetileg nem egy természetet, hanem csak egy akaratot tanítottak Krisztusban. Ez az irányzat a monotheletizmus.) Az örményeket is monofizitaként tartják számon, ők ebbe véletlenszerűen sodródtak bele, mert a perzsákkal való háborúk miatt nem tudtak résztvenni 451-ben a zsinaton. Később azonban bekerültek monofizita szokások az örmény szertartásba, pl. a kehelybe csak bort öntenek, vizet nem. (A bor Krisztus istenségét, a víz emberségét jelképezi.)

Mindegyik keleti egyháznak osztályrészéül jutott az üldözés. Ebben egymást túlszárnyalták a perzsák, az arabok és a törökök. Ha ma egy-egy kis létszámú egyházat látunk, ez csak mai állapot, mellyel szemben gazdag múltjuk és történetük van. Nagyon jelentéktelen ma a szír káld egyház. A VI-XIV. század között hatalmas volt, élénk missziót folytatott, egészen Kínáig, (sőt más irányban még Madagaszkárig is) eljutott. Egyes kutatók a tibeti buddhista kolostorokban a harangozást és a tömjénezést szír káld hatásnak tartják.

Bekövetkezett 1054-ben a görög szertartású és a latin szertartású egyház szétválása. Ám az utóbbi, a nyugati egyház sem kerülte el az osztódásokat. A legmegrázóbb a reformáció volt, mely 1517-ben kezdődött, némi előzmények után (pl. huszitizmus).

Beszélhetünk a német reformációról: **Luther Márton - evangélikus egyház**; a svájciról: **Kálvin János - református egyház**; az angolról: **VIII. Henrik - anglikán egyház**. De megjelennek kisebbek is: az **unitáriusok**, akik nem vallják a Szentháromságot, a **baptisták**, akik csak felnőtteket keresztelnek.
A reformáció egyházait **protestáns** egyházaknak nevezzük, eme elnevezés onnan ered, hogy Luther hívei tiltakoztak = protestáltak a német birodalmi gyűlés döntése ellen, mely megtiltotta a prédikálást. A protestáns egyházak közül egyesek sok régi formát, hagyományt megőriztek (anglikánok, evangélikusok), mások a teljes dísztelenségre, egyszerűségre törekedtek (reformátusok, unitáriusok).

Az angol nyelvterületen, főleg Amerikában számtalan újabb válfaj jelent meg:

- a **methodisták**, akik bizonyos gyakorlatok, metódusok szerint élik meg vallásosságukat;
- az **adventisták**, akik próbálják Krisztus második eljövetelének az idejét meghatározni;
- a **pünkösdisták**, akik a Szentlélek újabb eljövetelét várják;

Van olyan is, mely katonai formában szervezi meg egyházi életét: **üdvhadsereg**. A legutóbbi zsinatoknak is megvan az ellenzékük: az 1871-es I. vatikáni zsinatnak az **ókatolikusok**, a II. vatikáni zsinatnak meg különféle tradicionalista csoportok, köztük a legismertebbek Lefebre érsek követői.

Nézzük most az örménység útját, nagyvonalakban, főleg a magyarsággal kapcsolatosan !
Az örmény egyházhoz tartozott eredetileg a grúz egyház is, de az idővel átvette a görög szertartást. A középkori örmény királyság, mely a XIII. században szűnt meg, a keresztes háborúk idején igyekezett Nyugattal kapcsolatot teremteni. Formailag is közeledtek. Például a püspökök e kortól mind a mai napig a római egyházban használatos püspöksüveget és pásztorbotot használják. Az ősi keleti korona és a kígyós pásztorbot megmaradt az apáti rangú papság (vartabed) jelvényének.
A liturgiát (a misét) is a római formákhoz igazították. Ha külsőleg nézzük, ma az örmény mise felépítésében a rómaihoz hasonlít, de szövegében görögös, sok párhuzam is van.
A Nyugattal való kapcsolatnak egyik eredménye, hogy ma az örménység egyrésze (kb. 10 %-a) **örménykatolikus**. A királyság bukása után sokfelé vándoroltak szét az örmények. A XIII. századra megy vissza a lembergi örménykatolikus érsekség eredete is. Ez a második világháború végéig állott fenn. (Egykori székesegyháza ma a lembergi múzeum ikontára!) Az örménykatolikusság életében jelentős szerepet játszott a XVIII. század elejétől a **mechitarista** rend. Mechitar nevű pap alapítása, a név jelentése. vigasztaló. A rend sok vándorlás után Velencében lelt otthonra. A napóleoni időkben szétválás történt. A szerzetesek egyrésze Triesztbe, majd Bécsbe költözött. (A velenceieknek Erzsébetvároson volt kolostoruk, míg a bécsiek Budapestet látták el.) Mind **Velence**, mind **Bécs** ma is jelentős örmény kultúrközpontok.
Magának az örmény ortodox (gregoriánus vagy luszavorcsagan = megvilágosított) egyháznak a szervezetét nagyon tönkretették az üldözések. Ma két **katholikosz** (egyetemes főpásztor) áll az élén. A jelentősebb és valóságos hatalmat gyakorló **Ecsmiadzinban** van, a másik inkább csak névleges: Szíriában. Két patriarka is van: **Konstantinápolyban** és **Jeruzsálemben**, kevés hívővel. Ma az örmény egyház mindenütt megtalálható a világon. Sajnos a megoszlás is. Pl. Los Angeles-i örménység négyfajta egyházi szervezethez tartozik ! A protestáns egyházak is toboroztak híveket. A század elején az üldöztetések következtében egy német evangélikus lelkész, **Johannes Lepsius** segíteni próbált, s evangélikus missziók, iskolák, árvaházak keletkeztek

örménylakta vidékeken. (Ehhez mások is csatlakoztak, de kb. 2-3 % lett protestánssá az örménységből.)

Ejtsünk mostmár szót az örménység és a magyarság kapcsolatáról. Térítettek az örmények a vándorló magyarok között, és sok feljegyzés van öseinkről az örmény krónikákban. Van olyan vándorláskori temető, melyben az antropológiai leletek 51 %-ban armenoid jelleget mutatnak. Az örmény építészeti jellegzetességeket a magyarok magukkal hozták. Ilyen jellegzetességek felfedezhetők két korai Árpád-kori, Heves megyei templomon: Feldebrő, Tarnaszentmária. A középkorban (XIII. sz.) Esztergomban volt örmény kolónia. A török időkben sok helyen az örményeket a **görögökkel együtt** említik. A tokaji görög kereskedők kiváltságlevelét a XVII. században I. Lipót király adta ki "görög, rác és örmény" kereskedők részére. Egy tokaji barokk kapu felett látható a kereskedőtársulat jelvénye, a tokajiak örmény-görög kereskedőjelvényként ismerik. Borovszky Sámuel Zemlén megyei monográfiájában a tokaji ortodox templomot örmény templomnak nevezi. Érdekes, hogy a legjelentősebb tokaji kereskedőcsalád neve: Karácsonyi ....
Kár, hogy Erdélyben csak a 4 ősi - az 1671. évi beköltözés utáni - alapítású egyházközség volt és van, továbbiak alapítására nem nyílt lehetőség. (Ennek oka szerintem az, hogy az erdélyi püspökség újabbak alapítását a múltban nem igen pártfogolta, s ennek oka az eltérő liturgikus nyelvben keresendő, amikor még latin volt a római katolikus mise nyelve !) Az Erdély szerte szétszóródott, illetve még az Alföldre is eljutott örménység nagy része római katolikussá lett. (Jóllehet az un. elkeresztelés egyházjogilag még senkit sem tesz át a másik szertartásba !)
De bármilyen egyházhoz is tartozunk, a karácsony azért közös ünnepünk. Az ortodox örmény egyház összevontan ünnepli a vízkereszttel. A görög egyház zsolozsmájában vannak olyan énekek, melyek fényesebb ünnepnek nevezik a vízkeresztet. A nép azonban szereti a karácsonyt és ragaszkodik hozzá. A magyarországi görög katolikus gyakorlatban élnek olyan karácsonyi énekek, melyeknek megvan a ruszin és a román megfelelőjük is. Sok a népszokás: betlehemezés, pásztorjátékok, kántálás. Az etióp egyházban minden hónap végén megülik. A szentek közül Assisi Szent Ferenc igen szerette, 1223-ban az itáliai Greccio városka mellett egy barlangban ő állított először betlehemet. Az evangélium szerint az angyalok így énekeltek karácsony éjszakáján: **Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön és jóakarat az embereknek!** A békességnek és jóakaratnak kell összekötnie minket embereket, s így valósul meg az Isten dicsősége is.

<><><><><><><><><>

Dr. Magyar István Lénárd:

ARMÉNIA ÉS BIZÁNC

(Az örmények szerepe Bizáncban)

I. rész.

A kereszténység felvételétől Áni annexiójáig

(301-1045)

Az örmény történelem alakulását nagymértékben befolyásolta, hogy az Ararát és környéke, az örmény fennsík a mindenkori nagyhatalmak ellentétes érdekszférájában terült el, s ütközőzóna volt az Eufrátesz és a Kaukázus között, mind a rómaiak és a perzsák, mind pedig Bizánc és az arab kalifátusok harcai során. Önálló állami létét időről időre a környező "szuperhatalmak" ideiglenes meggyengülése, a pillanatnyi erő-egyensúly-politika tette lehetővé.
A külső, politikai tényezőktől azonban - legalábbis kulturális téren - nagymértékben sikerült függetlenné válnia az örményeknek a IV. század elején a kereszténység felvételével. Nemzeti függetlenségük elvesztése idején ez tette lehetővé újjászületésüket, a klasszikus görög-római kultúra és a mesésen csillogó Kelet világának határmezsgyéjén.

1. A kereszténység felvétele.

A Martyrologium Romanum őrzi azt a hagyományt, hogy az örmények számára elsőként Szt. Bertalan apostol hirdette az evangéliumot az Eufrátesz kanyarulatától északra, s a kíséretében Mezopotámia apostolát, Szt. Tádét is említi.
Később Antiochia és Alexandria fűzi szorosabbra kapcsolatait az örmény kereszténységgel.
A kereszténység felvételére Arméniában 301-ben került sor, amikor III. Tiridat király egész népével együtt megkeresztelkedik, rokonának, "Világosító" Szt. Gergelynek a hosszas térítőmunkája következtében. Ezáltal Arménia lett az első, hivatalosan is keresztény állam, messze megelőzve Nagy Konstantin híres milánói ediktumát, amelyben 313-ban vallásszabadságot biztosított a római birodalom eddig üldözött kereszténységének. Gergely a kappadókiai görög tradíciókat is közvetíti, s 305-re már be is fejeződött az örmények keresztény hitre térítése. Példájuk hamarosan követésre talált a szomszédos grúzoknál is: Kartli királya, Mirian, Szt. Nino királynő hatására népével együtt felveszi a kereszténységet 318 körül. 337-re Nyugat-Grúzia is kereszténnyé lett, s így a kaukázusi népek is beléptek a kereszténység népes családjába a IV. szd. első felében.
325-ben, a nicaeai I. egyetemes zsinaton már az örmények és a grúzok is képviseltetik magukat. Az örmények képviseletében Arisztakész püspök van jelen, Világosító Szt. Gergelynek, Arménia első "katholios"-ának a fia és utóda.

Ez a korszak egyúttal az örmény kultúra első felvirágzásának a korszaka is. Ekkor fordítják le görögből és szírből a Bibliát, s a kialakuló örmény liturgia kappadókiai görög tradiciókat, antiockiai és edesszia szír elemeket ötvöz eggyé örmény nyelven. A mindehhez szükséges írásbeliséget az örmény ABC megalkotásával Meszrop Mastoc szerzetes munkássága nyújtja 404-406 között, sőt, még a grúzok is nekik köszönhetik írásukat (xucuri).

2. A perzsa uralom árnyékában.

Arménia kulturális fejlődésére azonban árnyékként nehezült az ország felosztása 387-ben a rómaiak és a parthusokat felváltó újperzsa Szaszanida birodalom között. Az Eufrátesz nagy kanyarulatától nyugatra eső területek római fennhatósága alá kerültek és betagozódtak az Impériumba (Arménia I-IV.), míg az örmény területek 3/4 -e perzsa kézre került. A perzsák 428-ban detronizálták az utolsó örmény uralkodót, IV. Artaseszt, megszüntetve ezzel az örmény királyság intézményét, s a helyére katonai kormányzót, helytartót neveztek ki. Az u.n. "marzpan"-ok közt azonban nemcsak perzsákat, de örményeket is találunk, s ez időnként elviselhetőbbé teszi függetlenségük elvesztését. Hamarosan azonban súlyos megpróbáltatások következnek az örmények történelmében.
II. Jesdgerd perzsa "nagykirály" a század közepén megpróbálja kiirtani az örmény kereszténységet, s egyúttal a perzsa zoroasztrizmus, a tűzimádó mazdeizmus felvételére próbálja kényszeríteni őket. A másfél évszázada már keresztény örmények azonban a kitört kereszténygyüldözésre felkeléssel válaszolnak. Vallási és nemzeti szabadságharcuk élére Vardan Mamikonjan állt. Az avarajri síkon 451-ben lezajlott ütközetben győzött a perzsa túlerő, s az örmény nemesség színe-virága a csatatéren maradt. Maga Vardan Mamikonján is elesett. Az ezután bekövetkezett szörnyű megtorlásra, - amelyről a kortárs krónikás, Elise Vardapet számol be - az örmények újabb felkeléssel válaszoltak 482-ben, melynek élére Vardan unokaöccse, Vahan Mamikonjan állt. Az örmények ezuttal komoly sikereket könyvelhettek el maguknak: a perzsa nagykirály Vahant nevezte ki helytartóvá, egyuttal vallásszabadságot és belső autonómiát biztosítva az örményeknek. A katholikos székhelye átkerült a perzsa területen lévő Dvin-be, ahonnét kb. 920-ig irányítja az örmény egyház életét. Dvinben tartották meg az első örmény nemzeti zsinatot 505/506 között, s ez végzetes következményekkel járt az örmény kereszténység további történetére nézve.
Az örményeket politikai történelmük alakulása akadályozta meg abban, hogy püspökei résztvehessenek a kereszténység további egyetemes zsinatain, s az örmény egyház így fokozatosan elszigetelődött. 431-ben az Efezusban összeült II. "oikumenikus" zsinatról maradtak távol, ahol a Jézus Krisztus személyét szétszakító túlzó racionalista filozófia elvekből kiinduló nesztoriánizmus ügyében született elmarasztaló döntés. De pontosan 20 évvel később távol kellett maradniuk a Kalkhedonban 451-ben összeült egyetemes zsinatról is, ahol a korábbi tévtannal szöges ellentétben álló monofizitizmust ítélték el.

Ekkor zajlott ugyanis az örmények élet-halál harca az avarajri síkon a perzsák ellen. De ugyanekkor vívták a catalaunumi csatamezőn 451-ben Attila és a nyugatrómai Aétius is eldöntetlen ütközetüket, melynek tétje a Nyugatrómai Birodalom agóniájának negyedszázados elodázása lett. 476-ban azonban elbukott a nyugati birodalomrész, és Itáliát 493-ban Nagy Theodorik ostrogótjai özönlik el, Hispániában pedig a vizigótok alapítanak önálló germán királyságot. A Keletrómai Birodalom viszont a monofizitizmus révén belülről, lélekben hull darabokra, szeparatizmusuk 200 év alatt az iszlám hódítást könnyítve meg. A nesztoriánusok pedig Perzsiába menekülnek Bizánc elől, ahol Ktesiphon központtal létrehozzák saját missziós egyházukat.
A monofiziták megnyerésére Zenon keletrómai császár Akakiosz konstantinápolyi pátriárkával egyetértésben 482-ben közzéteszi a "Henoktion"-t, amelyben Kalkhédon feláldozásával megtilt minden további krisztológiai vitát. Az ekkor kirobbant "Akakiosz-féle skizma" 519-ig tartott Konstantinápoly és Róma között. Az örmények második felkelése éppen ekkor zajlott Vahar Mamikonjan vezetésével a perzsák ellen. Így érthető, hogy Dvinben 505/506 során az örmény nemzeti zsinat a Henotikon elfogadása mellett döntött. Emellett 519 után is kitartottak, mindmáig. /554-ben pl. a második Dvin-i zsinaton ismételten elutasították a kalkhedoni zsinat határozatait. 725/26-ban a Mantzikert-i zsinaton proklamálták az örmény és a szír egyház unióját, bár elvetették az extrém monofizita tanítást is. 969-ben az Áni-i zsinaton újból elutasították a kalkhédoni formulát. / Mivel a perzsa kereszténység nesztoriánussá lett, Bizánc pedig Kalkhédon pártjára állott, mindkét ellenségének a teológiai nézeteit el kellett az örmény egyháznak utasítania. Nyilvánvaló politikai okok sodorták bele az örményeket a szakadásba, amikor a Henotikon szellemében a kisebbik rosszat választották, saját kereszténységük védelmében. Nem adatott meg számukra az, hogy vitatkozhassanak Jézus Krisztusról, az örmények történelmi sorsa ehelyett Krisztus követése lett, a Via Dolorosa egyre újabb és újabb stációján...

3. Az arab invázió: a félhold árnyékában

Az elveszített örmény függetlenség számára a VII. szd. elején, Hérakleiosz bizánci császár perzsa háborúi során csillant fel újból a reménysugár. A két ősi ellenfél végső, évszázados csatáját vívja egymással. A látóhatár peremén, Arábia felől azonban új szereplők jelentkeztek a történelem színpadán. 622-ben még Mohamed fut Arábiában, egy évtizeddel később azonban ellenfelei futására kerül sor ...Bizánc és Perzsia évszázados viszálya a nevető harmadik, az arabok javára dől el, akik tüneményes gyorsasággal foglalják el az egész Közel-Keletet, 634-től kezdődően, Bizánc és Perzsia örökébe lépve. 654-ben Arménia számára is beköszöntött az újabb rabság két évszázada az arab invázió kezdetével.
Bizáncot a perzsa háborúk teljesen kimerítették, csak Kis-Ázsiában sikerült az arab áradatnak gátat vetnie. A VII.szd. során a régi provinciarendszer helyén kialakulnak az új katonai-adminisztratív területi egységek, az u.n. "thema"-k, amelyeknek a paraszti

milíciájára támaszkodik Bizánc Anatólia védelme során. Az egyik ilyen thema : Armeniakon. Amint neve is jelzi, lakossága jelentős mértékben örményekből állt, s az Eufrátesz, Kappadókia és a Fekete-tenger között terült el. Stratégiai elhelyezkedéséből adódott a politikai jelentősége is. Az itt élő örmények közt nagyon sok Kalkhédon-párti akadt, hiszen a Henoktion elvben ebbe az irányba is nyitva kapta a kaput, csak a vitát tiltotta Jézus Krisztus istenségének és emberségének az egymáshoz való viszonyáról. Nyitva állt az út akár a legmagasabb egyházi és katonai tisztségek elnyerésére, Armeniakon thema főparancsnokai, "sztratégosz"-ai közülük kerültek ki.
Ugyanakkor a perzsa uralmat felváltó arab emírek meghagyták érintetlenül a helytartók rendszerét, csak a "marzpan"-ok helyét most az "ostikan"-ok (voszdigánok) foglalják el, akik Dvin-ből kormányozzák az arab "Arminiya" provinciát. Az iszlám fanatizmus a perzsa tűzimádókon is túltett, s a büntető expedíciók és deportálások során az örmény nemesség is a hódítók vallási türelmetlenségének lett nagyrészt az áldozata.
A VIII. szd. első harmadában Bizánc belesodródott az arab háborúkkal párhuzamosan a képrombolás közel másfél évszázados barbárságába (730-843). Az ikonok tisztelete körül kirobbant belső harc mindkét oldalán örményekkel is találkozunk. Közülük az egyik, Armenikon thema sztratégosza, Artabaszdosz volt, a fiatal, képromboló V. Konstantin császár sógora. Átmeneti sikereit az indokolta, hogy az ikon-kultusz védelmezőjeként lépett fel, s ez őt 742/43 során eljuttatta egészen a császári trónig: 16 hónapon át egy örmény származású katona ült ellencsászárként Bizánc trónján.
813-ban újból örmény származású császár ült Bizánc trónján: a képrombolást a IX. szd. elején felújító V.(örmény) Leó, akit 820-ban ellenfelei a karácsonyi liturgia végzése során a Hagia Sophia oltára előtt gyilkolják meg.
A képrombolás másfél százados krízisének 843-ban a paphlagóniai örmény származású Theodóra császárné, Theophilosz császár özvegye vetett véget. A képtisztelet végleges győzelmével Bizánc képtisztelőbb lett, mint valaha.
Időközben az arab hódítás lendülete is megtört. 750-ben az Omejjád-dinasztia bukásával az arab centrum az Abbaszida-kalifátussal Bagdadba helyeződött át. Ez lényeges könnyebbséget jelentett mind Bizánc, mind az örmények számára. Ilyen körülmények között kerülhetett sor az örmény függetlenség kivívására és az önálló örmény királyság restaurációjára 859-ben, amelyet a Mamikonjan család kihalása után a legnagyobb főúri család, a Bagratidák valósítanak meg.

4. A független Arménia: a Bagratida dinasztia (886-1045) uralma idején.

A bagdadi kalifa 885-ben kénytelen volt elfogadni I. Asot Bagratuni örmény királlyá választását. A következő évben I. Basileios bizánci császár is királyi koronát küldött neki, s ezáltal teljessé vált az örmény királyság nemzetközi elismerése. Elhagyták a nehezen védhető Dvin-t, és a nyugati határ mentén fekvő Áni lett 961-től az új örmény főváros: az "1001 templom városa". Közel két évszázadra ismét virágba borulhatott a keresztény

örmény kultúra. Bizáncban 867-ben az u.n. "makedon dinasztia" került a hatalomra I. Basileos trónralépésével. A dinasztia története mindvégig párhuzamosan halad a "Bagratidák történetével, távozásukra is történelem színpadáról közel egyidőben kerül sor. Arméniában a Bagratidák kénytelenek megosztani a hatalmat a főúri családokkal, akik önálló részfejedelemségeket alkotnak, s a király csak "primus inter parcs". De nem jobb a helyzet Bizáncban sem, ahol a törvényes makedon dinasztia időről-időre csipkerózsika-álomba kényszerül szenderülni, hogy a császári trónt a dinasztiába beházasodott sógorok foglalják el hosszú időre. Ezek között a X. szd. során két örmény is akadt, akik bizánci császárként írták be nevüket a történelem lapjaira.
Az örmény befolyás érvényesülésére elsőként már a X. sz.d. fordulója előtt került sor: Bölcs Leo örmény szeretőjének az apja, Stylian Zautzes személyében. Érdekes módon írta be a nevét a magyar történelembe is: a bolgár kereskedőket kitiltotta Konstantinápolyból, akik megemelt vámtételek mellett csak Thesszalonikében jelenhettek meg áruikkal. A bolgár uralkodó erre megtámadta Bizáncot, Bizánc segítségül hívta a magyarokat, Simeon pedig a besenyőket uszította a magyarokra, s ezzel az etelközi magyarság 895/96 során megkezdte a honfoglalását a Kárpát medencében.
A bolgár veszély a kiskorú VII. (Biborbanszületett) Konstantin idején még fenyegetőbbé vált. Ilyen körülmények között érthető az egykori örmény paraszt fiának, Romeros Lekapenos-nak a tüneményes pályafutása. Először a bizánci flotta drungáriosza, föparancsnoka lesz, majd innét egyenes út vezet VII. Konstantin védnökeként a császári trónig (920-44). I. Romanos császárt a bizánci történelem nagy uralkodói közt tartja számon az utókor.
Hasonló "beházasodás" révén kerül a század második felében a bizánci trónra I. Joannes Tzimiskes (969/76), ebben az évszázadban ő már a második örmény származású bizánci uralkodó. I. Romanoshoz hasonlóan ő sem feledi származását, s agrárpolitikájukban kitüntetett figyelemmel fordulnak a Bizánc gazdasági és védelmi erejét jelentő kisbirtokos katona-parasztok érdekeinek védelme felé. Tzimiskes igyekszik jó viszonyt ápolni a Bagratida uralkodókkal, amint azt III. Asot örmény királyhoz a Szentföldről írott levele tanúsítja.
Ezzel azonban az ezredfordulóra véget is ér a két keresztény állam jóviszonya. Bizánc sorra hódítja meg a kisebb örmény részfejedelemségeket és határait ismét egészen az Eufráteszig tolja előre. IX. Konstantin (Monomachos) alatt 1045-ben Áni bizánci annektálásával véget ért a Bagratidák uralma, s vele együtt a független Arménia történelme is hosszú időre a múlté ...

Ennek a kornak a hattyúdalát jelenti a "magányos misztikus" : Grigor Narekaci (945-1003) csodálatos költészete, "Beszélgetés a szív mélyéből Istennel".

"Hallgasd meg, Isten,
Minden lélek és test királya,
Áldottadnak vallomását...
Adj áldást, hogy szándékodra
És tetszésedre vihessem végbe

A Könyörgések és Siralmak
Általam megkezdett Könyvét..
Kisded munkám ne legyen meddő,
Mint rossz föld a magvetőnek.
Add Uram, ne történhessék,
Hogy vajúdjak és ne szüljek,

Hogy sírjak és ne könnyezzek,
Hogy elmélkedve ne sóhajtsak,
Hogy beborulva ne záporozzak,
Hogy útnak eredve célba ne jussak,
Hogy hozzád kiáltva meg ne
hallgattassak,
Hogy rimánkodva észre ne vétessek,
Hogy panaszkodva ne sajnáltassak,
Hogy esedezve mit se kapjak,
Hogy áldozva lángot ne fakasszak,
Hogy téged látva üres kézzel menjek,
Hallgass meg. amíg semmit se kérek."

(Schütz Ödön: Hajk és Bél harca, i.m. 130.)

Irodalom:

1. G.Ostrogorsky: History of the Byzantine State. Oxford 1968
2. A.L. Vasiliev: History of the Byzantine Empire I-II. 324-1453
3. The Oxford Dictionary of Byzantium I-III. Oxford 1991
4. Hajk és Bél harca. A régi örmény irodalom kincsestára I. (szerk. Dr. Schütz Ödön) Szombathely 1995.
5. Az életadó oszlop. Georgiai szentek és vértanúk legendái. (szerk. Bíró Margit) Szombathely 1990.
6. Timkó Imre: Keleti kereszténység, keleti egyházak. Budapest 1971.
7. Szántó Konrád: A katolikus egyház története I. Budapest 1983.
8. Jean - Pierre Mahé: Armenie: Das Land, die Menschen und ihre Geschichte
In: Armenien. Wiederentdeckung einer alten Kulturlandschaft.
Museum Bochum 1995

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/2. szám 1997. április

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék ....."

(Vörösmarty Mihály)

Tartalom:

dr. Sasvári László: A mechitaristákról 1
dr. Pásztor Emese: Örmény elemek a textilművészetben 3
Vissi Zsuzsanna: Az erdélyi magyar-örmény családok történetének régi forrásai 6
Juhos-Kiss János: Látogatás a bécsi mechitaristáknál 9
Látogatás őseink földjén, erdélyi körút szervezése 10
Hírek, információk 12

Dr. Sasvári László tanárnak a Fővárosi Örmény Klub által szervezett (1997. márc. 23. Virágvasárnap) bécsi úton tartott előadása

A mechitaristákról

Minden világvallásban van szerzetesség: férfiak vagy nők csoportosan elhatározzák, hogy Isten dicsőségére élnek, valamilyen közös cél megvalósítására törekszenek, ehhez alakítják életformájukat, közös imában, munkában, közös fedél alatt. Gondoljunk a tibeti buddhista szerzetesekre, a mohamedán dervisekre, a zsidóság tekintetében a Holt-tenger melletti kumrámi közösségre.

A keresztény szerzetesség a II.-III. században Egyiptomban kezdett kibontakozni. Igyekeztek a közösséget egyre jobban megszervezni, s ez az életforma más és más vidékekre is átterjedt. Mikor eljutott a mai Kis-Ázsia területére, akkor a IV. században a kappadóciai Cezárea püspöke, Nagy Szent Bazil szabályzatot (regulát) írt. Itáliában ugyanezt tette a VI. században Szent Benedek.

Keleten a szerzetesség jelentőségét növelte, hogy a lelkipásztorkodó papság házasodott, de a főpapoktól megkívánták a nőtlenséget. Így kézenfekvő volt, hogy a püspökök a szerzetesek közül kerültek ki. Így alakult ez az örmény egyházban is - s itt a keleti örményekről beszélek - ahol a mai napig a szerzetesek Nagy Szent Bazil szabályait követik. Sok ősi kolostor elpusztult ugyan az idők folyamán, de Ecsmiadzin, melynek története visszavezethető Világosító Szent Gergelyig, ma is él.

Az örmények katolikus ága is kiterebélyesedett az idők folyamán a mostoha viszonyok ellenére is. A Közel-Keleten voltak olyan szerzetes közösségek, melyek az unióhoz

csatlakoztak: Aleppóban, Libanonban meg Konstantinápolyban. Ezek egy másik keleti szertartású egyház, a maroniták szerzetesi formáját követték. Nevük: antoniánusok (Szent Antal-rendiek). Ez a közösség azonban nem játszott olyan jelentős szerepet az örmény katolikusok életében, mint a mechitaristák.

Az alapító neve szinte jelképszerű: Mechitar = Vigasztaló. 1676-ban Szebasztéban született és remete lett. Aleppóban jezsuita hatásra kezdett érdeklődni az egységtörekvések iránt. Rómába szeretett volna menni, de ebben betegség akadályozta meg. Egy ideig Konstantinápolyban tanít és tanítványaival egy új szerzetes közösség megalapításán fáradozik. E létesítendő rend célja lenne az ősi örmény egyházi tudomány feleleventése, valamint olyan missziós tevékenység folytatása, amely az elszakadt keresztények között az egységet munkálná. Mechitarnak sok fáradozás jutott osztályrészül és sok üldöztetés. Menekülnie is kellett.
Az alapítás éve 1701-2, de igazi otthonra hosszú vándorlás után Velencében találnak, 1714-ben. A város átadja nekik a Szent Lázár-szigetet. (San Lazarro). XI. Kelemen pápa (1700-1721) megerősítette a rendet és felszólította az alapítót, hogy válasszon regulát, s ő Szent Benedekét választotta. Ezért a mechitaristákat örmény bencéseknek is nevezik. Mechitarnak életében sok kemény próbát kellett kiállnia. Sokan bizalmatlanok voltak vele szemben, egyesek szerették volna Rómában elérni, hogy rendjét szüntessék meg. Mechitar 1749-ben hunyt el.

Sajnos minden emberi közösség ismer válságokat. A rend egysége is veszélybe került, s végül ketté is vált. A szerzetesek egy része 1773-ban előbb Triesztbe költözött, majd 1803-ban Bécsben telepedett le. (Egy könyvben az 1810-es letelepedési évszámmal találkoztam !) Így ma vannak velencei és bécsi mechitaristák. Mindkét ágban voltak és vannak magyarörmények is. Kövér Ákontz István Velencében a főapátságra emelkedett a múlt században. Mindkét ág élén főapát áll, akik megkapják a címzetes érseki méltóságot és a püspökké szentelést.
A rend célja az egységre törekvés az örmények között, valamint az örmény ifjúság nevelése. Iskolákat is tartanak fenn, mind Velencében, mind Bécsben. Sokszor volt magyarörmény diákjuk is. Ezenkívül a Közel-Keleten, de a világ más részein is vannak intézeteik. Fontosnak tartották a jó sajtóterméket is. Ezért Szent Lázár szigetén már a megtelepedésükkor nyomdát rendeztek be. A vallásos, egyházi jellegű műveken kívül a klasszikus keleti irodalommal és egyházművészettel is igyekeznek megismertetni a világot. Folyóiratokat is adnak ki.
Hazánkban is igyekeztek megtelepedni. A bécsiek Szamosujvárott, de szerencsésebben alakult a velenceiek próbálkozása 1838-ban: megtelepedtek Erzsébetvároson. Itt a rendházuk ugyan idővel megszűnt, de e században is teljesített velencei mechitarista szolgálatot Erdélyben. Boudurian János csikszépvizi plébános volt a század első felében, most pedig a gyergyószentmiklósi plébános, Fogolyan Miklós Velencéből. A

budapesti egyházközség 1922-ben alakult, a velenceiek patronálták, de 1934-től napjainkig a bécsiek. De ne feledkezzünk meg arról, hogy e században volt missziós állomásuk Újvidéken is. (Itt az örmény katolikus egyházközség a XVIII. sz. közepén keletkezett, de ide az örmények a Balkánról jöttek, ám e közösség a XX. századra elnéptelenedett. A templom és parókia missziós állomásként szolgált tovább.)

A rendi tagok száma mindkét ágban általában 50-60 fő körül van. (Ennyien vannak kb. az antoniánusok is !) A rend címere: aranyos címerpajzsban kék egyenlőszárú, gömbös végződésű kereszt; a négy csücskében 1-1 örmény betű = rövidítés, melynek jelentése: "A Szűz fogadott gyermeke, a bűnbánat tanítója." Ezek Mechitar jellemzői. A címer sarkaiban: harang = alázatosság; tűzlángok = tisztaság; szerzetesi bot = szegénység (a bot T alakú); könyv alfával és omegával = küldetés. A címer díszítette az egykori Semmelweis utcai kápolnában a mellékoltár előlapját !

<><><><><><><><><><><><>

dr. Pásztor Emese

művészettörténész, az Iparművészeti Múzeum főmuzeológusnak 1997 március 20-án tartott vetítettképes előadásának kivonata

Örmény elemek a textilművészetben

A textiltörténeten belül az örmény textíliákról, azok nemzeti sajátosságairól átfogó képet adni nehéz feladat, mivel igen kevés az örmény textilemlékeket, jellegzetes technikákat, ill. díszítményeket ismertető szakirodalom. A nyugati textiltörténészek a *kaukázusi szőnyegek, hímzések*, stb. közé sorolják az örmény textíliákat, nem említve, mely népcsoport munkája.
A textiltörténet fogalomkörébe a szőnyegek, hímzések, szövetek, nyomott mintás szövetek, csipkék, kárpitok valamint a viseletek története tartozik. E rövid összefoglalóban azokat az örmény textilfajtákat ill. technikákat szeretnénk ismertetni, amelyeket az európai textiltörténet számon tart.

Szőnyeg

Az örmény szőnyegek anyaguk, technikájuk és motívumkincsük alapján a *kaukázusi szőnyegek* csoportjába tartoznak. Anyaguk általában gyapjú, csak az újabb szőnyegeknél használnak pamut lánc és vetülék fonalat, csomózásuk szimmetrikus vagy ún. gördesz csomó. Jellegzetes motívumaik az erősen stilizált ember-, állat- és növényábrázolás, valamint a rombuszokból, hatszögekből vagy nyolcszögekből álló geometrikus minta.
A szakemberek egy csoportja úgy véli, hogy a szőnyeg őshazája Közép-Ázsia, ahonnan a 11. században a szeldzsukok közvetítésével tanulták el más népek a

csomózás technikáját. Volkmar Gantzhorn szőnyegkutató 1991-ben egy új fogalmat vezetett be a szőnyegtörténetbe, a *keresztény keleti szőnyeg* fogalmát. Véleménye szerint a szőnyeg őshazája nem Közép-Ázsia, hanem az Örmény Felföld**.** A korai szőnyegek a fejlett örmény városok termékei voltak, így nem a szeldzsukoktól, hanem az örményektől tanulták el más népek a szőnyeg készítésének technikáját. 1o71-ben a szeldzsukok támadásai tönkretették a fejlett szőnyegszövő központokat, egyedül Erzurum, az egykori Kalikala városa kerülte el a pusztulást, mely városnévre vezethető vissza a perzsa *kali***,** ill. a török *hali*, szőnyeget jelentő szó eredete - írja Gantzhorn.
A 12. századi örmény miniatúrákon már látható szőnyegábrázolás, de ebből a korból szőnyegleletet nem ismerünk. A legkorábbi fennmaradt örmény szőnyegek a 16. században készültek. Legismertebb darabjaik az ún. *örmény sárkányos szőnyegek*, melyek elnevezésüket a mezőt díszítő, rombuszrácsba komponált "*S*" alakú sárkányábrázolásról kapták. A *sárkányos*hoz hasonló rácsszerkezet jellemzi a *virágpalmettás szőnyegeket* is, csak a sárkányt stilizált palmetták és kereszt alakú medalionok helyettesítik. A palmettás szőnyegek mintája évszázadokon át továbbélt. Késői változataival találkozunk a 19. század végén Karabagban készült, ún. *Cselaberd* és *Hondzsoreszk* szőnyegeken.
Örmény sárkányos, vagy *kígyós* szőnyeg elnevezés előfordul a *zili technikával* szövött szőnyegek között is. A zili szövés a Tokat melletti Zili nevű örmény városról kapta nevét, de Karabag, Baku és más örménylakta vidéken is készült a 18. század végétől kezdve. A tarisznyának, lótakarónak, gabonászsáknak, függönynek, terítőnek használt szövött textíliák egész felületét sűrűn átszövött "S" alakú sárkányokból és apró geometrikus díszítésekből álló minta borítja.
A nyugati szakirodalom *hímzett örmény takaróként* tartja számon a zili szőnyegekre emlékeztető mintájú, de nem szövéssel, hanem hímzéssel díszített kaukázusi gyapjútakarók egy jellegzetes csoportját, melyet a hozomány becsomagolására használtak a 19. században.
Említést kell tennünk a híres isztambuli örmény szőnyegszövőkről is. A 19. század végén Topkapi, Üszküdar és Kum-Kapi udvari manufaktúráiban örmény és perzsa szövők rendkívül finom csomózású selyem szőnyegeket készítettek.
Kum-Kapiban, az isztambuli örmény negyedben Kajszeriből és Szivaszból bevándorolt örmény szövők dolgoztak. Közülük a leghíresebb örmény mester *Zareh-Aga* (Zareh Penyamian), aki Korán-idézetes, arannyal-ezüsttel átszőtt, selyem imaszőnyegeiről vált híressé. A kor másik jelentős örmény szövőmestere *Tossounian* volt, aki a 2o. század elején a 16. századi perzsa-szafavida mintákat felelevenítő selyemszőnyegeket készített.

Hímzés

A 19. századi *kaukázusi örmény hímzések* ismert fajtája a len alapú, ún. könnyű hímzéses terítők, törülközők csoportja, melyek aprólékos, szálszámolásos öltéstechnikával készültek.

Külön említést érdemelnek a *törökországi örmény hímzések*. Az európai utazók gyakran megemlítik, hogy Törökországban az örmény nők rendkívüli kézügyességgel készítenek különleges hímzéseket. Lucy Garnett *The Women of Turkey*, 189o-ben, Londonban megjelent útikönyvében a következőket írja az örmény asszonyokról: „Számtalan csodálatos kendőt szőnek szövőszékeiken és a felesleget Isztambul bazáraiban árulják. Vannak köztük finom selyem és lengéz szövetek, ún. török kendők, törülközők (havlu) és fürdő öltözetek rojtokkal és a szélek mentén hímzéssel díszítve. Elsősorban Trabzon, Erzurum és Van környékén készülnek."
A fent említett hímzések mellett I. Abdul Aziz szultán (1861-1876) uralkodása alatt török, görög és örmény hímzők exportra szánt ún. *bazári munkákat* készítettek. Gyakori motívumuk a szultáni monogram (tugra), virág, félhold stb., arab betűs feliratuk stilizált. Formájuk négyzetes terítő, futó, falkép, tarsoly stb., jellegzetes színeik a barna, drapp és lila. Bár örmények és görögök is hímezték, a szakirodalom török bazári munkaként tartja számon őket .

Szövetek

Örmény szövők munkájával a 17-18. századi lengyel nemesi viseleteknél találkozhatunk._Sobiesky János lengyel király (1674-1696) igen vonzódott a keleti divathoz. Külön kiküldöttei figyelték a legfrissebb divatirányzatot, sőt a keleti divatot utánzó, deréktájon díszes selyemövvel átkötött hosszú köntös (kontus) viselése kötelező volt a lengyel nemes férfiak számára.
A viselet tartozékát, a perzsa-mintás, arannyal, ezüsttel átszőtt drága öveket a 17. század második felétől készítik lengyel exportra Isztambulban. A gyűjteményekben fennmaradt övek néhánya szignált, innen tudjuk, hogy pl. két örmény férfi: Jakub Piotrowicz és Ewon Mikonowicz is selyemszövőként dolgozott Isztambulban a 18. században. Az általuk szövött övek jellemzője a kevés szín és a sok ezüst- és aranyfonal használata.
Az öveken kívül másutt is találkozunk örmény mesterek munkáival Lengyelországban. A 17. század végén manufaktúrák létesültek az akkori lengyelországi Lvovban, Brodyban és másutt, ahol örmény és zsidó mesterek keleti minták után készítettek kelméket, lófelszereléseket, öveket, sátrakat, stb.

Nyomott mintás textil

A jereváni Matenadaran könyvtár gyűjteménye számos olyan könyvet őriz a 14-19. századból, melyet nyomott mintás szövettel borítottak. A fadúccal nyomott, növényi motívumokkal díszített textíliák jellegzetes színei a melegbarna, barnásvörös, sötétbarna, sárga és kék.

Csipkék

A francia szakirodalom *örmény csipke-technikaként* tartja számon, de Törökországban és Görögországban is kedvelt csipkefajta volt a *tűcsipke*, vagy varrott csipke. A színes selyemszálból varrótűvel készült apró csipkeszegélyeket kendők szélére varrták, de

nagyobb darabokat, pl. tarsolyokat is varrtak ezzel a rendkívül időigényes technikával a 19. század végén.

Viselet

Európában *örmény viselet* alatt a hosszú, áttetsző fátyollal borított, jellegzetes *örmény menyasszonyi viseletet* értik.

Az örmény viselet alakulására évszázadokon keresztül az idegen hatások átvétele jellemző. A partus, arab, bizánci, tatár és török stílusú viseletek után alakult ki az örmény nemzeti viselet a 19. században, de sokfélesége, területi jellegzetességei miatt néhány sorban nem jellemezhetők.

Örmények Erdélyben

Az erdélyi örmények foglalkozására nézve tájékoztat bennünket a széki biztosok által, 1716-ban Gyergyószentmiklóson összeírt 23 jobb anyagi helyzetben lévő örmény család foglalkozása: 1o kereskedő, 9 tímár, 2 tarisznya és erszénycsináló, 1 szabó, 1 örménybíró.

A felsorolás végén a szegény réteg említését követően megjegyzik: "Ezeken kívül van még négy vagy öt nyomorék özvegyasszony, akik vegyesen "sütéssel vagy varrással élnek".

A kereskedők közül sokan *skófium* árulással foglalkoztak. A hajszálvékony ezüst- vagy aranyozott ezüst, hímzéshez használt drótot, a *skófium*ot Törökországban készítették többek között örmény skófiumhúzók.

"Én mikor benn voltam Szebenben, az szkófiumnak singjét nyolc forinton és az fejérit hétnél alább meg nem vehettem az örményektül" - tájékoztat bennünket egy 18. század eleji adat.

Érdekességként említjük meg, hogy az örmény kereskedők ruházata a 17. században a következő ruhadarabokból állt: kucsmaszerű nemez kalap, sötétkék hosszú dolmány, vörös színű gallér, hajtóka, vörös öv, vörös nadrág, sárga csizma.

<><><><><><><><><><><>

Vissi Zsuzsanna

a Magyar Országos Levéltár főlevéltárosa 1997 január 16-án tartott előadásának összefoglalása

Az erdélyi magyar-örmény családok történetének régi forrásai

Másfél évszázaddal ezelőtt a "két hazában", Magyarországon és Erdélyben mintegy 12 ezer örmény élt, zömmel a 17. században bevándoroltak leszármazottai. Az erdélyi kisebb-nagyobb örmény kolóniákban 10 ezren éltek, Magyarországon pedig - főleg az Alföld keleti és déli megyéiben - kétezer, Erdélyből kirajzott örmény lakos volt található. A hazánkban ma élő magyar-örmény családok jelentős része ezektől a Szamosújvárról, Erzsébetvárosból és más erdélyi településekről származó családoktól veszi eredetét, és gyökereit elsősorban az ottani írásos és tárgyi emlékekben,

dokumentumokban kereshetné. Ezeknek nagy része azonban ma már sokszor nehezen hozzáférhető vagy a történelem viharaiban megsemmisült. Meg kell tehát találnunk azokat a lehetőségeket, amelyek pótolják a veszteségeket és az eredettudat, - ma gyakran használt szóval identitás - megőrzésében segíthetnek.

A magyarországi örménység múltjának első két évszázadáról - a 17. századtól a kiegyezésig - az egykori központi kormányszervek levéltáraiban találhatók értékes dokumentumok. A Magyar Országos Levéltár 1874-ben történt felállítása óta őrzi többek között az egykori erdélyi kancellária és az erdélyi főkormányszék iratait. Ezek között számos olyan, sokoldalúan feldolgozható forrás található, mint például az 1713. évi erzsébetvárosi (akkor még ebesfalvi) örmény kereskedőtársasághoz tartozó személyek nevét és foglalkozását helységenként felsoroló összeírás. (A Gubernium Transsylvanicum - Erdélyi Főkormányszék - levéltárában az F 49 jelzetű, vegyes összeírásokat tartalmazó iratcsoportban.)

Mária Terézia királynő 1770 körül felállított erdélyi gazdasági bizottsága az erdélyi örmény kereskedőtársaságok tevékenységét bizonyos különleges esetektől eltekintve Erzsébetvárosra, Szamosújvárra, Gyergyószentmiklósra, Szebenre és a vásárokra kívánta korlátozni. Ezzel kapcsolatos adatok találhatók a Commissio commercialis (az erdélyi Gubernium gazdasági bizottságának iratai F 61) 1769-1777. évi iratai között. A gazdasági életben mind fontosabb szerepet játszó örmény kereskedők adózási ügyeiről informál az F 386 Normalia jelzetű adóügyi szabályrendeletek gyűjteménye, 1750-es évek - 1840-es évek közötti időből, benne az erzsébetvárosi örmények adóját tárgyaló rendelettel. Az F 388 "Városok és mezővárosok 1769/70. évi classificatiói" című levéltári állag az akkori új erdélyi adórendszer szerint fizetendő adó beosztásával kapcsolatos dokumentumokat foglalja magába. A helységek betűrendjében elhelyezett iratokban Erzsébetváros iratai az ottani örmény közösséghez tartozó, Délkelet-Erdélyben szétszórtan lakó örmények adatait is tartalmazzák.

Az erdélyi kormányhatósági levéltár egy részét alkotó Erdélyi Kincstári Levéltár F 199 jelzetű iratsorozatában az Acta Nr. 28., 39. és 40. tételszám alatt találhatók többek között örmény kereskedők polgári peres ügyeinek iratai. Ezekből a kétszáz év előtt élt családok rokoni és mindenekelőtt vagyoni viszonyaira következtethetünk. Az örménység kiváltságos helyzetét tükrözik az F 234 jelzetű ún. Erdélyi Fiscalis Levéltár egyes dokumentumai, melyekben az örmények jogi helyzetét, Erdélybe telepítésüket illető iratok találhatók.

Mintegy félszáz magyar-örmény nemes család nemességadományozási iratai vagy az erről szóló egykorú igazolások találhatók meg az erdélyi Gubernium és az egykor Bécsben működő erdélyi udvari kancellária királyi könyveiben és más irataiban.

Az Országos Levéltár más irategyütteseiben is találhatók feldolgozásra váró iratok, például az 1526 utáni Gyűjtemény (R. szekció) R. 316 Miscellanea c. iratsorozatában lévő kisebb köteg örmény nyelvű illetve örmény vonatkozású irat az 1726 - 1804 közötti évekből.

A Magyar Országos Levéltár számos gazdasági szerv egykori irattárát őrzi, így pénzintézetek, kereskedelmi és közlekedési vállalatok, gyárak iratait is. Ezek anyagában az ott működő egykor élt emberekre is található adat.
Részletesebb leírás ezekről a forrásokról a Magyar Országos Levéltár által kiadott ún. repertóriumokban, levéltári leltárakban található. Ezek az Országos Levéltárban, valamint a nagyobb könyvtárakban, levéltárakban hozzáférhetők.

A nemzet, nemzetiség múltjáról a családok története vall. Minden apró adat - születés, házasság, halál helye és ideje, iskolák, lakóhely, munkával, vagyonnal összefüggő dokumentumok - segítenek meghatározni az egyén helyét a családban, a társadalomban. A visszaemlékezések alapján történő közvetlen adatgyűjtést érdemes áttekinthetően rendszerezni, majd az adatokat ki lehet egészíteni a mások által gyűjtött információkkal. A konkrét adatok kiindulópontot nyújthatnak a könyvtárakban pl. tiszti címtárak, lexikonok forgatásakor és a levéltárakban őrzött dokumentumok kutatásakor.

A Magyar Országos Levéltár Mikrofilmtára több, mint ötven millió filmkockán őriz másolatokat saját, valamint más, hazai és külföldi levéltárak, őrzőhelyek anyagáról. Ezek közül a családtörténeti kutatók leggyakrabban az 1896 előtti egyházi anyakönyvekről készült mikrofilmeket olvassák. Sajnos, ez az anyag gyakorlatilag csak a mai Magyarország területén megtalálható anyakönyvek másolatait tartalmazza. Azok számára, akiknek 1896 előtt a mai Magyarország területén anyakönyvezték felmenőit, rokonait, nélkülözhetetlen és nagy segítséget nyújt a használata.

A kutatás a Magyar Országos Levéltár Bécsi kapu téri épületében lévő központi kutatóban (I., Bécsi kapu tér 2-4. I. emelet) lehetséges. Nyitvatartás: hétfő-szerda, péntek: 8.30-16.00, csütörtök: 8.30-19.30. A mikrofilmtári anyag az épület IV. emeletén, ugyanebben a nyitvatartási időben kutatható. A levéltárban bárki, aki 18. évét betöltötte, ingyenesen kutathat. Erre a célra személyi igazolványa, külföldi állampolgár esetében útlevele alapján kiállított látogatójegyet kap a kutató. A kutatótermekben az ott dolgozó levéltárosok nyújtanak tájékoztatást a kutatóknak, akik saját költségükre másolatokat is készíttethetnek a levéltárban őrzött iratokról. A kutatást a levéltárban gazdag tudományos szakkönyvtár is segíti.

Az egyes családok történetére vonatkozó adatok legfőbb lelőhelye annak a helyi önkormányzatnak a levéltára, ahol a család élt. 20. századi forrásokat is bőségesen tartalmaz a Budapesten és környékén élő családokról a Pest Megyei Levéltár (Budapest, V. ker., Semmelweis u. 6.) és Budapest Főváros Levéltára (Budapest, V. ker., Városház u. 9-11.). Lakásnyilvántartás, iskolák iratanyaga, a régebben élt családtagok munkaadóinak iratai, vagyoni viszonyokra vonatkozó iratok találhatók meg ezekben a levéltárakban.

A régi iratok, dokumentumok forgatása sok időt és bizonyos tájékozottságot igényel, például a 18. században sok irat latinul íródott, némely időszakokban pedig német volt a hivatalos nyelv. Ennek ellenére tapasztaljuk, hogy számos "amatőr" kutató dolgozik a levéltárakban. Sokan állítják, hogy a családkutatást "csak elkezdeni lehet, befejezni nem", mert bármilyen apró adat kerül elő, mind a múlt és ezzel együtt saját magunk megismerését segíti.

<><><><><><><><><><><><>

Juhos-Kiss János
költő és tanár összefoglalója a klub kirándulásáról

Látogatás a bécsi mechitarista kolostorba

A Fővárosi Örmény Klub szervezésében 1997. márc. 23-án, 49-en - busszal - meglátogattuk a mechitarista kolostort Bécsben a Mechitaristen Gasse 4-ben. A buszon odafelé menet dr. Sasvári tanár úr előkészítő előadást tartott a mechitaristákról, majd megnéztük videón az "Örménymagyarok" c. TV filmet.
A szerzetesek csak délután 3 órakor tudtak fogadni minket, addig szabad program volt. Egyesek megtekintették a császári rezidenciát, mások a Művészeti Múzeumot (Kunsthistorische Muzeum), vagy egyszerűen sétálgathattak a bécsiekkel a tavaszi napsütésben. Voltak akik elsétáltak a templomhoz, ahol - Virágvasárnap lévén az ünnepi mise után egy szakállas szerzetes mindenkinek adott egy tálkából megszentelt barkát.
15 órakor találkoztunk az örmény mechitarista kolostor előtt, s hozzánk csatlakozott néhány - pillanatnyilag Bécsben tartózkodó magyarörmény is. Így 54-en, igen szép számmal jelentünk meg, megismerni a mechitarista központot, ami kis problémát okozott a székek és vendéglátó poharak tekintetében. Ugyanis először is nagy szeretettel és figyelemmel fogadtak a kolostor ebédlőjében. Az alacsony, de nagy tudású örmény szerzetes, pohárköszöntőt mondott a budapesti örmények tiszteletére s mindannyian koccintottunk egy-egy pohár finom gyógynövénylikőrrel. Ízlelgetve megtudtuk, hogy ez a ház ismert specialitása, a Mechitharine gyógynövénylikőr, amit a kolostorban gyártanak s nagy népszerűségnek örvend. Közel 40 féle gyógynövényből készül.

A kolostor hatásos épületét 1837-ben az ismert építész Josepf Kornhánsel emelte, azután az örmények fejlesztették tovább.
A kolostorban körbejárva megtekintettük a sekrestyét (régi miseruhákat mutatott meg, tapinthattuk a régi hímzéseket), a templomot, a múzeumot, a könyvtárat és a nyomdát. A csodálatos templomba érkezve a kisérő szerzetes kérésére a magyar csoport elénekelte a magyar himnuszt, amely igazán megható jelenet volt. A könyvtár és a Múzeum 2600 értékes örmény kéziratot őriz. A legrégibb a IX. századból származik. Körülbelül 120 ezer kötet örmény nyelven, további 10.000 az örmény történelemről szól, az örmény nyelvről és fejlődéséről. Ez a gyűjtemény a világon a leghíresebb. A mechitarista könyvtárban található a legnagyobb és legrégibb örmény folyóirat gyűjtemény : összesen 170.000 kötetet őriznek. Az egyik honfitársunk megkérdezte, hogy van-e olyan ősnyomtatványuk, mely a korabeli magyarokkal kapcsolatos ? Van, de most nem tudják megmutatni, mert ahhoz a főapát engedélye és személyes jelenléte szükséges - szólt a válasz.
De a legnagyobb meglepetésemre a nyomda felé menet egy férfi a csoportból érdeklődött, hogy itt mit nyomnak? Pénzt is. Például a magyaroknak! Majd megmutatja. Aztán tényleg volt alkalmunk csodálkozni a Kossuth Apánk által itt nyomtatott papír pénzeken.
A nyomdában 1811-től napjainkig nagyon sok örmény és más nyelvű könyvet nyomtattak. Az örmény és latin betűkaraktereken kívül nyomtattak és nyomtatnak itt görög, zsidó, cirill, arab és finn betűkkel is könyveket.
Jelenleg mechitarista iskolák vannak Istambulban, Beirutban, Los Angelesben, egy nyári iskola az amerikai Kelet Falmout-ban. Ezekben az iskolákban több mint kétezer diák tanul. A nevelési feladatok mellett lelki gondozást is végeznek az örménykatolikusok Budapesten - magyarázta - Bostonban és Los Angelesben. A mechitaristák fontos kulturális szerepet töltenek be. Egy emelet telis tele volt örmény és más közelkeleti szőnyegekkel. A kereszt, az örmény írás és a figurális ábrázolásos szőtt szőnyegek jellemzők az örmény eredetre, a nagy iszlám és perzsa tengerben. Az egyik hímzésen a "kálvinista Debrecen címerének mását" fedeztem fel: az áldozati bárány, Jézus Krisztus, a jobb első lábával lobogót tart. A múzeum az egyházi kegytárgyakon kívül gazdag képtárral, éremgyűjteménnyel, népművészeti, iparművészeti gyűjteménnyel rendelkezik és nagyon érdekes volt a különböző vidékek örmény népviseletének bemutatása.
A két és félórás látogatás igazán csak arra volt elegendő, hogy ízelítőt kapjunk a gyűjtemény nagyságáról és felkeltse az érdeklődést a kutatásokhoz.
Hazafele utazva a buszon, a videón erdélyi, köztük örmény városokat is nézhettünk, Orbán Balázs nyomában.

<><><><><><><><><><><>

Erdélyi örmény gyökerek - látogatás őseink földjén.

A Fővárosi Örmény Klub körutazást szervez a Providentia Alapítvány (Kolozsvár) közreműködésével Erdély örménylakta településeire és találkozókat szervez az ottélő örmény identitású közösségekkel, különös tekintettel a régi családi kapcsolatokra. A látogatás átfogó képet kíván adni az erdélyi örmény településekről és megalapozni kívánja a további kapcsolatok kiépítését, valamint a családfakutatás élő programját.
A jövőben tervezünk további specifikus túrákat is, amikor kisebb körben célirányosabb kutatási munkára is lehetőség nyílik.

Időtartam: 5 nap
Időpont: 1997. augusztus 14-től (csütörtök reggel) augusztus 18-ig (hétfő este)
Útvonalhossz: kb. 1800 km (Budapesttől- Budapestig)
Indulás és érkezés: a Déli pályaudvar indulási oldal parkírozója.
Ellátás: félpanziós (reggeli és estebéd)
Szükséges felszerelés: nyári túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa
Vezetés: A csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig. Vezető: dr. Szarka György, aki januári klubdélutánon már elméletben végigkalauzolt bennünket vetítettképes előadásán.
Pénzváltás: Az autóbuszon folyamatosan lehet valutát vagy forintot lejre váltani. Az utazás végén a megmaradt lejeket az utaskísérő visszaváltja forintra.

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: Indulás 6 órakor, Bp.- Ártánd - Nagyvárad - Királyhágó- Kolozsvár (városnézés, Házsongárdi temető, kb. 18 órakor találkozás az ARMÉNIA szerkesztőséggel)
Estebéd: Magyarfenesen, Csáni Éva kisvendéglőjében.
Szállás: Tordaszentlászlón, faluturista gazdaságokban (2-3 ágyas fürdőszobás lakások)
2. nap: Reggeli a szállásadóknál, majd Szamosújvár (találkozó kb. 11. órakor az örmény kolónia tagjaival) - Pusztakamarás - Szászrégen - Szováta (fakultatív programként fürdés a Medve tóban) - Korond - Bucsin tető (átkelés a Görgényi havasokon) - Gyergyószentmiklós (kb. 18 órakor találkozó a helyi örménységgel) - Gyilkos tó.
Estebéd: Gyilkos tó üdülőtelepen a turistaszálló vendéglőjében
Szállás: a turistaszállóban (2-3 ágyas zuhanyozós szobák)
3. nap: Reggeli a turistaszálló vendéglőjében, majd Békási szoros - Marosfő - Csíkszépvíz (kb. 11 óra körül találkozó a helybéli és csíkszeredai örménységgel) - Tusnád - Szent Anna tó - Kézdivásárhely - Csernáton (népfőiskola, tájmúzeum) - Eresztevény (Gábor Áron síremléke) - Sepsiszentgyörgy - Árkos.
Estebéd: Árkoson a turistaszálló vendéglőjében
Szállás: Árkoson a turistaszállóban, 2- 3 ágyas zuhanyozós szobákban.

4. nap: Prázsmár - Segesvár - Erzsébetváros (találkozó az örmény kolónia tagjaival) - Marosvásárhely - Torockó- Tordaszentlászló.
Szállás és estebéd: Tordaszentlászlón.
5. nap: Kőrösfő - Bánffyhunyad - Királyhágó - Nagyvárad (Pódium előadás a Kiss stúdióban, találkozás a nagyváradi örmény származású művészekkel) - Ártánd - Budapest (érkezés kb. 10 órakor).

Részvételi díj: kb. 90 DEM/fő, vagy ennek megfelelő forint-egyenérték az indulás előtti hónap árfolyamán és kb. 6-7.000 Ft buszköltség.
A részvételi díj a félpanzió, szállás, vezetés, biztosítás és belépők árát, valamint a buszköltséget tartalmazza.
A bejárt emlékhelyek hangulatát felolvasásokkal és Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, Reményik Sándor, Áprily Lajos, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Kányádi Sándor, Janus Pannonius verseivel idézzük fel.
Jelentkezni lehet:
Levélben: Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat 1922. Budapest Pf. 168.
(tel/fax: 201-2401, tel: 201-1011)
A részvételi díjból a buszköltséget július 5-ig, a további költségeket július 31. napjáig kell befizetni.
Befizetéskor kérjük az alábbi adatokat: név, szül idő, lakcím és útlevélszám.
Kérjük, hogy utazási szándékát mielőbb jelezze !

<><><><><><><><><><><><>

Hírek, információk

<><><><>

23 alapító taggal **megalakult az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**, amelyet a Fővárosi Bíróság a társadalmi szervezetek nyilvántartásába bejegyzett.
Az egyesület elnöke: dr. Issekutz Sarolta, alelnöke: Pertik Béla

Kivonat az egyesület alapszabályából:

Az egyesület célja és feladata:

- az örmény származásúak számára kulturális identitásőrző programok, találkozók szervezése, támogatása határainkon belül és kívül,
- a magyarországi és az erdélyi örmény irodalmi, történelmi, művészeti és tárgyi emlékek felkutatása, gyűjtése, állagának megőrzéséhez segítségnyújtás,
- kiadványok megjelentetése,
- együttműködés az erdélyi örménylakta településekkel,
- az örmény származásúak és armenológiai tanulmányokat folytató ifjúság tanulásának, továbbtanulásának támogatása,

- az örmény származásúak megsegítése, magyarörmény genealógiai gyökerek kutatása,
- együttműködés a hasonló célú társadalmi szervezetekkel határainkon belül és kívül célok közös megvalósítása érdekében,
- az örmény kultúra és történelem iránt érdeklődők számára felvilágosítás adása.

Az egyesület székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
A fogadóidő minden szerdán és .pénteken 16-18 óra között.

<><><><>

Meghívó

a III. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat által

- a Fővárosi Örmény Klub közreműködésével - rendezett

Kányádi Sándor " Örmény sírkövek" c. estjére.

Időpont: 1997. április 28-án este 1/2 19 óra

Helyszín: Magyarok Háza**,** Bp. V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zeneterme

Az esten a költő kötetlen beszélgetésre várja az érdeklődőket sok verssel, visszaemlékezéssel. Egyúttal bemutatja új kötetét: Valaki jár a fák hegyén.
Az est háziasszonyai: Kali Kinga és dr. Issekutz Sarolta.

<><><><>

Címlapon: Vákár Tibor okl. ép. mérnök és képzőművész:

A gyegyószentmiklósi örmény templom c. alkotása

<><><><>

A szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168.

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/3. szám 1997. május

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Az örmény Genocidium áldozataira emlékezve 1997. április 26-án 18 órakor örmény katolikus szertartású ünnepélyes gyászmisét celebrált P. Paul Kodjanián C.M.Vind., a mechitarista szerzetesrend bécsi generális-főapátja a budapesti Szent István Bazilikában. A nagy létszámú - bécsi és budapesti - segédlettel celebrált gyászmisén közreműködött a Budapesti Görögkatolikus Kórus Bubnó Tamás közreműködésével. A zenés nagymise méltán váltott ki olyan nagy érdeklődést, hogy a gyászra emlékezők megtöltötték a Bazilikát.
Köszönet a felejthetetlen emlékért a rendezőknek és valamennyi közreműködőnek !
Álljon itt emlékeztetőül a P. Leszkovszky Pál O.P. kisegítő lelkész által - kérésünkre írásban is összeállított - a Bazilikában elhangzott beszédének kivonata a szertartásról és a szentbeszédből.

Néhány szó az örmény egyházról és szertartásról
(az ünnepélyes örmény szentmise előtt, 1997. ápr. 26.-án, a Szent István Bazilikában)

A következőkben ünnepélyes főpapi szentmisén veszünk részt az örmény szertartás szerint. Előtte bevezetésül ejtsünk néhány szót az örmény egyházról és szertartásáról.
Az örmény nép volt a világon az első. amely közösségként együttesen, hivatalosan, államvallásként elfogadta és felvette a kereszténységet a IV. század legelején, Világosító Szent Gergely apostoli működése nyomán. Történelme során azóta is mindig hű volt a kereszténységhez, szenvedés, üldöztetés, véráldozatok árán, és mindig jellemző volt rá a szellemi értékekhez, a keresztény kultúrához való ragaszkodás. Az V. században alkották meg az örmény nyelv saját írását és fordították le az akkori klasszikus örmény nyelvre a Szentírást a szent fordítók, Szent Meszróp és Szent Száhág.

Nagyrészt a történelmi és földrajzi körülmények, a keresztény világ peremvidékén, idegen, nem-keresztény népektől körülvéve való elhelyezkedés eredményezte azt, hogy az örmény egyházat is sújtotta az egyházszakadás. Az örmények nagyobb része az apostoli örmény egyházhoz tatozik, amely Rómával nem egyesült, autokefál ortodox egyház, kisebbségük alkotja az örmény katolikus egyházat, amely a pápa vezetése alatt álló katolikus Egyház rész-egyháza.
Közeledés van a katolikus és az örmény apostoli egyház között, ennek látványos eseménye volt nemrég III. Garegin pátriárka és katholikosz látogatása a pápánál és az egyes stációkhoz szóló elmélkedések megírásával való részvétele a nagycsütörtöki Colosseum-beli keresztúton.
Az örmény apostoli és örmény katolikus egyház között a szertartásokban nincs eltérés, az egyébként minden szentmisében imádkozott hitvallás szövege is pontosan ugyanaz. Az örmény szentmisében egyes pontjaiban a Nicea-konstantinápolyi hitvallásnál is bővítettebb hitvallást imádkozunk, például: Szűz Máriától... teste, lelket, értelmet vett fel és mindent, ami az emberben van, valóban, nem látszatképpen; ... fölment a mennybe ugyanazzal a testtel .. ; ... eljön ugyanabban a testben és az Atya dicsőségében ítélni élőket és holtakat ... A hitvallásnak a Szentlélek származására vonatkozó, a katolikus és az ortodox egyház között vitatott mondata: Az Atyától és a Fiútól származik (amelynek igazságtartalmában a teológiai párbeszéd meg tudja találni a megegyezést) nem szerepel az örmény Hiszekegyben: Hiszünk a Szentlélekben is, a teremtettben és tökéletesben, aki szólott a törvény, a próféták és az evangéliumok által...
A budapesti örmény egyházközség a katolikus egyházhoz tartozik, főpásztora az Esztergom-budapesti érsek. A mai esti szentmisén nyugodtan részt vehetnek a katolikus hívek, ez érvényes vasárnapi szentmisehallgatásként is és szentáldozáshoz is járulhatnak. Az áldoztatás ugyanúgy történik, mint a római szertartású szentmisében két szín alatt, bemártással. Az örmény egyház is kovásztalan kenyeret használ a szentmiséhez azaz ugyanolyan, ugyanattól az ostyaellátótól származó ostyát, mint a többi budapesti római katolikus egyházközség és templom.
Néhány szót az örmény liturgikus öltözetről. A miséző pap felső ruhája selyemből vagy hasonló nemes anyagból készült palást, amelyet elől csat fog össze. Eltér a latin miseruhától és a görög felontól is, amelynek két oldala elöl, a mellkas előtt szélesen összefügg. Alatta bokáig érő, a régi latin albához hasonló inget visel a pap, a miseruháéhoz hasonló anyagú övet, csuklójára húzott kézelőt, az övvel rögzített széles egy sávból álló stólát és nyaka mögött hajlított vízszintes ívű gallért.
A papi öltözet teljességéhez tartozik a görög püspök koronájához hasonló korona is. Az örmény püspök viszont a latin püspök infulájához hasonló püspöksüveget visel. A mai szentmise főcelebrálása a bécsi mechitaristák generális apátja, mint monasztikus szerzetesi főelőjáróját megilletik a főpapi jelvények, ezért püspöksüvegben és pásztorbottal vonul az oltárhoz.

A diakónusok liturgikus ruhája reverendaszerű szövetből készült ruha, amelyet díszes hímzett gallér díszít és bal vállakon megerősített, jobb hónuk alatt keresztezett-összefogott stólát viselnek. Az alacsonyabb rangú segédkezők, felolvasók és énekesek, thirek öltözete a diakónusokéhoz hasonló, gallérjuk kevésbé díszes és természetesen nem viselnek stólát.
A szentmiseáldozat középpontja, lényegének veleje az örmény szertartásban is a kenyér és bor átváltozása Jézusnak az utolsó vacsorán mondott szavaival. Ezt megelőző és követő imádságok, olvasmányok egészítik ki teljes liturgikus cselekménnyé. A misében megkülönböztethető itt is a két fő elem, az ige liturgiája vagy hittanulók miséje és az áldozat liturgiája vagy hívek miséje.
Az egész szertartás legelején az oltár lépcsői előtt elmondott ima van: Szűz Mária és a szentek segítségül hívása, bűnvallomás, zsoltárimádság. Majd az oltárhoz vonulva a pap előkészíti az áldozati adományokat. Ezután következnek a hittanulók miséjének imádságai majd pedig olvasmányai.
A szentmise folyamán a pap többször is a hívek felé fordulva köszönti őket és keresztvetéssel áldást ad ezekkel a szavakkal: Békesség mindnyájatoknak !
A hittanulók miséjében két olvasmány szerepel: az apostoli levelekből vagy az apostolok cselekedeteiből és az evangéliumból. Változó rész az örmény szentmisében aránylag kevés van: rövid kezdőének (zsamamud), az olvasmány előtti zsoltárvers és az evangélium előtti affejan-vers valamint maguk az olvasmányok. A liturgia nyelve a klasszikus örmény nyelv; az olvasmányokat ma már szokás mai örmény nyelven olvasni. A mai szentmisében magyarul is felolvassuk azokat.
Az evangélium után minden szentmisében a hitvallás, majd a tulajdonképpeni áldozati rész következik. A pap leteszi fejéről a koronát illetve püspöki süveget. Előkészületi, bűnbánati imádság, kézmosás és ismét felajánló imádság után a latin és görög szentmiséhez hasonló prefáció következik, amely "Szent, szent, szent"-tel fejeződik be (Szurp, szurp, szurp Der zorutján...).
Az átváltoztatás szavait fennhangon énekli a pap és a hívek Ámen-t válaszolnak rá. Az Úrfelmutatás azonban az örmény szentmisében csak később következik, az eukarisztikus imádság Szentlelket segítségül hívó áldása, könyörgései, megemlékezései és a Miatyánk után. Ekkor a pap a hívek felé fordulva áldást ad az Oltárszentséggel. Az átváltoztatás és Úrfelmutatás alatt leghelyesebb, ha felállással fejezzük ki tiszteletünket.
Előkészítő imádságok, közben a kar "Uram, irgalmazz !" éneke után történik a pap, majd a hívek szentáldozása. Háromszor mondjuk előtte: "Uram, nem vagyok méltó....". Megjegyzendő, hogy az örmény egyházban nincs bevezetve a kézbe történő áldoztatás.
Hálaadó imádságok után a pap elbocsátó áldásával fejeződik be a szentmise: Áldjon meg benneteket a Szentlélek kegyelme; menjetek békével és az Úr legyen mindnyájatokkal ! Amen.
A mai szentmisében az elbocsátó áldás előtt a halottakért végzett megemlékező szertartás lesz, rövid evangéliumi szakasszal, énekkel, imádsággal.

Ma este egy másik, keleti nép szertartásán, dallamvilágán keresztül kapcsolódhatunk bele a legszentebb áldozatba. Krisztus egyetlen, örök áldozatáról van szó, amely ugyanaz és változatlan minden kor, nép, nyelv és nemzet körében. Ugyanazt a hitet valljuk örmények, magyarok és minden nemzet gyermekei; ugyanabban az áldozatban veszünk részt. Hittel, bizalommal, Isten és embertársaink iránti szeretettel, buzgó szívvel akarjuk ezt tenni.

P. Leszkovszky Pál O.P.
kisegítő lelkész

Beszéd az ünnepélyes örmény szentmisén a Szent István Bazilikában, 1997. április 26-án.

A húsvéti időbe eső hétköznap evangéliumának a végén arról hallottunk, hogy Jézus körül a nézeteltérés hullámai csaptak föl: egyesek azt mondták, hogy jó ember, mások ezt tagadták. És nem mertek róla hangosan, nyíltan beszélni, mert mindenki félt a zsidóktól.
Ez a helyzet azóta is folytatódik a történelemben. Jézus személye körül összecsapnak az ellentétes vélemények. mindig voltak és most is vannak, akik nem fogadják el, tagadják Őt és minden módon küzdenek ellene. És ebben a vitában Jézus tőlünk is, mindannyiunktól állásfoglalást vár: döntést őmellette.
Azért figyelünk ma oda különösen az evangéliumnak erre a mozzanatára, mert olyan keresztény testvéreinkre emlékezünk, akik nem féltek koruk, országuk hatalmasságaitól; nyíltan megvallották Jézust, vállalták keresztény hitüket és mivoltukat.
Az örmény nemzet vértanúira emlékezünk. Az örménység, az első hivatalosan keresztény ország egész történetét, a 4. századtól kezdve, végigkísérte a szenvedés, a véráldozat, az üldöztetés a környező nem-keresztény országok részéről.
Ma elsősorban a 82 évvel ezelőtti népirtás áldozataira emlékezünk. 1915-ben volt évszázadunk első, nem egyetlen népírtása. Több, mint másfélmillió keresztény örmény halt meg ekkor, azért, mert keresztények voltak, azért, mert örmények voltak.
Az idősebbek még emlékezhetnek szüleik elbeszéléséből, emlékeiből, családjuk, rokonságuk történetéből arra, hogy hányan és hogyan haltak meg, hányan és hogyan mentették mindent elhagyva puszta életüket, földönfutóként, hetedhét-országra, a Föld különböző országaiba menekülve.
Ezzel az emlékünneppel nem a sebeket akarjuk újból föltépni, nem a fájdalomnak az idő múlásával csillapodó viharát akarjuk újból felkavarni-felszítani. A dicsőség fényére akarunk föltekinteni, amelybe eljutottak azok, akik életüket sem kímélve hűségesek maradtak Krisztushoz, mindhalálig. Emlékük dicsőségének fényét akarjuk elevenen tartani szívünkben és környezetünkben is. Az örménység világszerte megemlékezik évente április 24-én erről a szomorú, de egyszersmind dicsőséges évfordulóról. Itt Budapesten jó néhány év óta hozzá legközelebb eső szombati nap estéjén tartjuk ezt a megemlékezést.

A magunk hitét akarjuk erősíteni a Krisztushoz mindhalálig hű örmények emlékének ébrentartásával. Ugyanazt a hitet valljuk mi is, mint ők: hiszünk Istenben, Egyszülött Fiában, Jézus Krisztusban, hiszünk a föltámadásban.
Ez az évforduló a húsvéti időbe esik és valóban benső összefüggésben áll a húsvéti misztériummal, Krisztus föltámadása ugyanis alaptétele, alapigazsága keresztény hitünknek. Ha Krisztus nem támadt volna föl, nem lenne kereszténység, nem lenne Egyház, nem lett volna keresztény igehirdetés. Krisztus feltámadását hirdették az apostolok minden mást megelőzve, ahol jártak és tanítottak. Krisztus feltámadásában hiszünk mindenekelőtt mi keresztények, mint Isten végtelen hatalmának és szeretetének jelében.
Isten végtelen szeretetében nemcsak megteremtette és gyermekévé fogadta az embert, hanem amikor az elfordult tőle, lehajolt hozzá és megadta neki a visszatérés lehetőségét, visszaadta az örök boldogság reményét. Isten Egyszülött Fiát adta oda az emberért. Az örök isteni Ige emberré lett, megszületett és megváltásunkért szeretetből a legkegyetlenebb, legszörnyűbb halált vállalta: meghalt a szó legteljesebb, legvalóságosabb értelmében.
De harmadnap feltámadt ! Megmutatta, hogy ő hatalmasabb a halálnál is, győzelmet aratott fölötte és ezzel nekünk is megadta a feltámadás biztos reményét.
Ennek a hitében és reményében haltak meg keresztény hitünkért a vértanúk és ehhez a hithez kell nekünk is hűségesnek maradnunk - a mai korba, a mai világban, amely most nem vérfürdőt rendez Krisztus híveinek soraiban, de idejétmúltnak mondja a keresztény igazságot, gúnyosan legyint rá, félreállít, háttérbe szorít bennünket. Ehhez a hithez, Krisztus feltámadásának igazságához akarunk hűek maradni !
Egyvalami nincsen meg emlékezésünk, ünneplésünk tartalmában: a gyűlölet, a bosszú gondolata. A gyűlölet csak újabb gyűlöletet eredményezne, még több szenvedést és gyötrelmet. És ami ennél sokkal fontosabb és lényegesebb: a bosszúállás vágyával, a visszafizetés szándékával elzárnánk magunkat Krisztustól. Ő a szeretetre tanított és a megbocsátást gyakorolta még a kereszten haldokolva is. Mi őhozzá akarunk tartozni és őt akarjuk követni.
Krisztusba, az ő feltámadásába és az általa tanított: teljes igazságba vetett hitünket akarjuk erősíteni a vértanúk emlékének elevenen tartásával Az emlékezéssel az általuk már elnyert örök dicsőség fényére. Hűségesen kitartva a keresztény hitben a mai világban is. A Boldogságos Szűznek, a Vértanúk Királynőjének, az egész Egyház Anyjának oltalma alatt.

P. Leszkovszky Pál O.P.
kisegítő lelkész

<><><><><>

Anyák Napjára - az évnek mind 365 Anyák Napjára - köszöntésül ajánljuk Juhos-Kiss János költő szép sorait és versét, amellyel egyúttal bemutatkozik, mint az újonnan alakult Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 7 tagú elnökségének egyik tagja.

Anyák Napjától Anyák Napjáig

Az Anyák Napja olyan, mint bármelyik más nap a határokon innen és túl - esetleg pár szál virággal több. Kibomló tulipánremény, mely az érzékeny szívek mélyéről felágaskodik a tiszta égre, a mindennapi gondok-bajok fölé és nem zuhan magába, a benőtt érzelmek dzsungelébe. Én elérzékenyült, harmincéves gyerekként aggódom. Anyám beteg, s csak levélben köszönthetem, ha egyáltalán megkapja. Szeme sugárzásában élek most is ötszáz kilométerre tőle, aki a halk orgonajátékú Erdélyországban maradt.

Anyámra gondolok, s szomorú és könnyed fuvallatokat érzek, szeretetébe visszaszédülve nem tűnik nehéznek semmi, amibe az ember amúgy naponként belepusztulna, fénylubickolásban frissül, amíg él, s könnyeim visszaszivárognak, mintha nem is folytak volna sohasem. Az anyai szeretetét nem pótolhatja senki sem. Életem folyik tovább anyám belém ivódott hitével, gondoskodásával, szavaival: fiam, ezt ne csináld, gondold meg jól!

Mély tiszteletet érzek a gyengébb nem iránt. Talán anyám kecsegtetéseiből fakad, ahogyan szeretett, ahogyan anyanyelvemre és erkölcsre tanított, ahogyan esténként az ágyam szélén simogatott, s mesélt. Azóta tudom, mit jelent anyának lenni. Egyik szemében mosolygós napsütés, másikban hűvös nyári zápor. Kövér könnycseppjei a másnapi keserves újrakezdést jelentették, s a hitet, hogy a mi életünk könnyebb s boldogabb lesz.

Az elmúlt tavaszon jöttem át Magyarországra. Azelőtt, s azóta sem olvastam tömörebb és szebb sorokat anyám levelénél.

"Drága fiam! ... hazulról mentél el s haza érkeztél, csak szüleidtől váltál el, te mégis árva vagy, egyik helyt mostoha az anyád, a másik helyt mostoha az apád." Anya- és apahazámról senki így nem szólt még. Egy kéz, aki simogatott, egy szív, aki jót akart, egy lélek, aki szeretett, egy jó szó, ami felüdített, egy kék szempár, aki nagyot látott bennem ! "Emlékszel, fiam, azt mondtad nekem, hogy inkább írj, mintsem sírj, s papírt és ceruzát adtál kezembe, hogy írjak le mindent, amit érzek. a te ösztönzésedre kezdtem el írni, ami most egyetlen kikapcsolódásom. Te nézted át és gépelted le első írásaim." Könyve az év januárjában látott napvilágot a bukaresti Kriterion Könyvkiadónál, Megszépült szegénység címmel - tíz évi cenzúra - és fiókfogság után; édesanyám leánykori nevén - Kocsis Rózsiként - jegyzi.

Olvasom tovább a levelét: " ...egy száj, aki imádkozott velem, egy hang, ami elkísér, egy gondolat, hogy elvándorolsz, vedd ajándék szavait édesanyádtól, aki nagyon sokat gondol rád és meg van elégedve sorsoddal, legyen hála a jó Istenek és jó utat az elmenőknek, s

békesség az ittlevőknek. Milliószor ölel, csókol, szerető anyád, 1989. január 12-én, Szamosújvár.
E levelét pontosan születésnapomra írta, betegen nyomta az ágyat "szív- és májduzzanattal", ahogyan öcsém leveléből kivettem.
Mennyi mindenen mentek is át szüleim ! Mindketten Széken születtek. Apámnak volt egy kis földje is, amit 1964-ben kollektivizáltak - akkor már én is a világon voltam. Bátyám még 1956-ban (az erdélyi békeidőben) leesett a pajtáról és agyrázkódás érte; édesanyám azután összejárta a legjobb erdélyi orvosokat, majd úgy döntött, hogy eladják mindenüket Széken és beköltöznek Szamosújvárra - ott már van vasút, kell a pénz az orvosoknak. Szamosújváron vetek egy külvárosi telket, ahol csak négy fal volt, amit fáradságos munkával elkészítetek - ez lett a házunk. Anyám nem akart beletörődni, hogy az ő fia nem gyógyul meg, pedig sajnos most is a szanatóriumban van, hiába ment rá egy ház ára. A nehezét anyám vitte; a gyári munka és a háztartás mellett tájképeket, házi áldásokat festett eladásra. Vidéken legjobban az a falvédő ment, melynek közepére Nyugodalmas jó éjszakát írtunk kék alapra és beborították a zöld leveles piros és fehér rózsák.
A legnehezebb az üvegfestés volt. ebben nem tudtam segíteni, csak kíváncsian néztem, amint az üveg másik oldalán a megannyi, láthatatlan titok megelevenedett. Leginkább a Rákóczi búcsúja a hazától című festményt vásárolták. Még Rákóczi hazatérését is megfestette, ahogyan a trónján ül, felkötött karral, mellette felesége, a táj őszbe vegyülő, a háttérben három ló, a fehérről akkor száll le Barcsay. Senki nem mondta meg neki, hogy a fejedelem sohasem tért haza. A hitét nem akarták megtörni. Télen parasztkucsmát varrt eladásra, apámmal ketten nem győztük tűbe fűzni a cérnát. Nyáron haza járt Székre, nagyanyámhoz - akkor még nem dolgozott az üveggyárban - , tulipános ládát vagy karosszéket festett, gyöngyvirágos tálost és belé világos tányérokat. Eladásra varrt és rajzolt nagyanyám, Kocsis Rózsinak hívták őt is. A széki varrottasok című könyv egyik képén felvillan arca, amint a rámán a varrást mutatja.
1985-ben lebontották a családi házunkat a szisztematizálás (városrendezés) keretében, megkaptuk a ház értékének hatodát. Beköltöztünk a vár mellé két szobába, harmadik lakónak egy olyan állami házba, amely negyventől negyvennégyig olajgyárként működött, s még szerencsénk is volt, mert ötvenen is pályáztak, hogy elcseréljék rá lakótelepi lakásukat.
Nagyon elkalandoztam a mezőségi szívgödreken - s édesanyámnak még nem kívántam semmit; s vajon egyáltalán beteljesül-e a kívánság, ha fiáé, ha Istené. ha csak álom ? Bensőmben bokrosodnak jókívánságaim, valamiféle elégtétel kellene sugallni a távolba, s valahogy úgy kéne szeretni anyánkat, a feleségeket, hogy szinte belepusztuljunk ebbe ezen a nyomtalan, locspocsos tavaszon, s zaklatott mélyünkben, agyunkban, legalább hóvirágfolt-örömök maradjanak Anyák Napjától Anyák Napjáig.

Juhos-Kiss János

Anyák napján

(levél)

Drága édesanyám, anyai szereteted átölel:
ezer kilométer ellenére is jól vagyok.
Ne aggódj miattam, szófogadó fiad maradtam:
elfogadom az embereket olyannak, amilyenek,
mert mindenkiben van valami tisztelni való,
igen, édesanyám, de ha minden kötél szakad...
jó, beérem azzal ami anyai szeretetedből eredt,
szerelmem még nincs, de akárcsak most arcodon,
gondolatban arcán is végigsimogatok.
Tiszta lélekkel élek, a munkám könnyű,
a tanulás megy, az árral szemben tova-
szárnyalok, az éjjel is szépet álmodtam...
tudom te itt is a szívembe látsz.
mosolyod elhessegeti hálám... de érzed ?
megpusziltam arcodat s kérem az Istent is,
hogy mind a két kezével most és mindig
áldjon és óvjon,
sokszor ölel, puszil, szerető fiad:
János

Budapest, 1990. május és most

<><><><>

1996. október 11-én a Fővárosi Örmény Klub és a Magyar Építészek Szövetsége közös rendezésében nyílt meg Vákár Tibor Ybl-díjas okleveles építészmérnök és képzőművész Örmény építészet c. kiállítása a Magyar Építészek Szövetsége Kós Károly termében. Emlékezve ezen nagyszerű kiállításra - melyet a Duna Tv is megörökített -, valamint annak apropójából, hogy Vákár Tibor május 14-én töltötte be 89. életévét,
kívánunk a Mesternek - úgyis mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület alapító és elnökségi tagjának - még hosszú, termékeny életet, fáradhatatlan tenniakarást az életminőség jobbítása, a szülőföld és a haza szeretete példamutatása céljából jó egészségben, szeretett családja körében.

Köszöntésképpen álljon itt dr. Guzsik Tamás építész (BME Építészettörténeti Tanszék) előadása a kiállítás megnyitása alkalmából.

Vákár Tibor "Örmény építészet" c. kiállításának megnyitására
(MÉSZ Székház, 1996. okt. 11)

Tisztelt Megjelentek, Hölgyeim és Uraim !

"Minden jó adomány és minden ajándék fölülről van, a Világosság Atyjától száll alá, akiben nincs változás, még árnyéka sem a változásnak. "(Jak. 1, 17.)
Vákár Tibor alkotásait, az örmény földről, örmény építészetről megfogalmazott hitvallását nézve önkéntelenül is Jakab apostol idézett sorai jutottak eszembe. Bibliai földet (Noé földje), tájat, szakrális építészetet szemlélve talán nem idegen ez a gondolat. A fény ismerete, szeretete, térformáló és szimbolikus szerepe nyomon követhető a legegyszerűbb, legkorábbi kis örmény templomokban épp úgy, mint a nagy kolostorok bonyolult, misztikus tereiben. A hagyományőrzés, az időtlenségre való törekvés pedig olyan magatartásforma, mely szinte másfélezer éven át meghatározta az örmény építészetet. Templomokról lévén szó ez egyértelmű utalás a tartalomra, az örök Fényre, a transzcendens Változatlanságra. Erről az "Évszázadokon át őrzött szellemiségről" pár éve Vákár Tibor maga nyilatkozta az "Armenia" c. kolozsvári újságban (1993/4. sz.):
"Nagy szellemi kohéziót, átütő jelleget és karakter-fenntartó erőt hordoz magában az örménység, miként a világban szétszórt nemzet-töredék. Mint a világon az elsők között megkeresztelkedett nemzetnek, az örményeknek is az istenhit a főtulajdonsága: örmény és istenhívő egy fogalom !" - eddig az idézet.
Vallási elkötelezettsége, hagyománytiszteletre nagy szükség volt a mindig is ütközőpontban lévő örmény földön. Róma és Bizánc, a Perzsa birodalom és az Iszlám világ, Oroszország és Törökország között őrlődve a történelem bőven adott volna lehetőséget az egyéni arculat föladására. Mégis az örmény kultúra és építészet két nagy korszaka, az "aranykornak" nevezett VII. század, majd az "ezüstkor" néven ismert X-XI. század éppen a hagyományokhoz való szívós ragaszkodás terén alkotott maradandót. Az "aranykor" mecénás főpapjai - a bizánci presszió ellenére - olyan alkotásokat teremtettek, mint Edzsmiadzin vagy Dvin székesegyháza, Hripszime-templom vagy Zvarnoc - ma romjaiban is fenséges - körtemploma. A Bagratida uralkodók fénykorában, a X-XI. században pedig Aniban és környékén olyan nagyszabású építkezések folytak, melyek a Bagratida-fővárost az "1001 templom városává " tették, s éppen az említett VII. századi fénykor hagyományaihoz nyúltak vissza. A X. századtól megélénkült és fordulatot vett az örmény kolostorok építése. Valláspolitikai okból a Bizáncból hazatelepült szerzetesek otthon kamatoztatták a Bizáncban szerzett tapasztalatokat a liturgia, a szerzetesi élet terén. De az építészetben ekkor is szigorúan ragaszkodtak az ősi föld ősi hagyományaihoz: megjelenésükkel nem "bizantizálódott" el az örmény építészet. Talán az igazi gyöngyszemeket éppen ezek a hegyek közt megbúvó kolostorok jelentik, részben a sziklába vágott, részben a tájba simuló templomaikkal, egyéb épületeikkel (Szanajin, Haghbat, Geghard, Szaghmoszavank, stb.). A XIV. században némi iszlám hatás beszüremkedett az örmény építészetbe, elsősorban a díszítményekben, kapuzatokon, világi épületeken (karavánszerájok, paloták). A hagyományőrzésre viszont jellemző, hogy az áttelepítések során létrejött XVII. századi kolostorokon, vagy az akkor épített templomokon is (pl. Jereván, Szurp-Szagisz templom) a VII. századi "aranykor" kompozíciói csengnek vissza. Csak érdekességként említhető, hogy ezek a

hagyományörző elemek még az 1930-40-es évek-béli örmény "szoc-reál" épületeken is föllelhetők (Jereván középületei)
Kicsit más a helyzet a diaszpóraként szétszóródott örmények, pl. az erdélyi örmények helyzetében. Itt az anyaországi kapcsolat időben túl távol volt, a többlépcsős áttelepülés sok helyi hatás erőteljesebb érvényesülését eredményezte. Sem a Krimben (Feodoszija), sem Lengyelországban (Lemberg), sem Erdélyben (Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros) már nem tudtak érvényesülni sem az "aranykor", sem az "ezüstkor" hagyományai. S talán maguk a betelepült örmények sem elsősorban a különállásukat, sokkal inkább a beilleszkedésüket akarták hangsúlyozni. Az őket szívesen fogadó közösség tagjai kívántak lenni, társadalmi életben, kultúrában, művészetben, politikában. A magyar szabadságharc "aradi vértanúkként" ismert - és név szerint nem ismert - hősei között örmények is voltak. Róluk a közelmúltban emlékeztünk meg. Az építészeti emlékek, a kor néma (de néha beszédes) tanúi is erről a beilleszkedési szándékról tanúskodnak. Az erdélyi örmény emlékek, templomok nem hordoznak "hagyományőrző" örmény sajátosságokat, az építő közösségek szellemiségükben, lelkületükben őrizték meg az ősi hagyományokat. ebben az esetben már nem csak örmény hagyományőrzésről, hanem magyar-örmény hagyományteremtésről beszélhetünk. A kulturális, művészeti életben ennek számos példájával találkoztunk és találkozunk. Ebbe a sorba illik bele a gyergyószentmiklósi születésű Vákár Tibor munkássága is.
A házigazdák, a szervezők és a résztvevők bizonyára megneheztelnek rám, hogy a jelenlegi kiállítás megnyitása kapcsán általában az örmény építészet szellemiségéről beszéltem, s nem az alkotó életpályáját vagy a kiállítás képeit méltattam. Ezzel kapcsolatos "mentségeim" a következők:
Vákár Tibor sok évtizede alkotó építészi, építészettörténeti, oktatói és alkotó képzőművészeti munkássága közismert és elismert. Nem érzem méltónak, hogy a jószerével unoka-korosztály képviselője (jómagamra gondolok) a lexikális adatok fölsorolásával adjon nagyobb elismerést a Tanár Úrnak - volt tanáraim egykori tanárának. Sokkal inkább fontosnak érzem, hogy diszciplínáit magunkévá tegyük: elsősorban az építészethez, építészettörténethez, hazaszeretethez való viszonyának tekintetében.
Ami pedig a mostani kiállítást illeti: ez önmagáért beszél. Az örmény kultúráról, építészetről szóló hitvallásait nem kommentálni kell, hanem megérteni - és követni, szimbólumként fölfogni. Erről Csóri Sándor korábban így nyilatkozott:
(Vákár Tibor) " amikor első vázlatait készítgette Gyergyóról, Csíkról, nem gondolta még, hogy rajzai egyszer majd túllépik szerepüket és emlékeztető szimbólumokká válnak."
Ezekkel a szimbólumokkal találkozunk most. És - ezzel a gondolattal kívánok a Mesternek további eredményes munkát, különösen az örmény kultúra művelése, hagyományőrzése terén, Isten áldásával, jó egészségben. S ugyanezzel a gondolattal nyitom meg a mostani kiállítást.
Köszönöm a figyelmet

dr. Guzsik Tamás
építészettörténész

<><><><>

Emlékezés a Genocidumra

A Fővárosi Örmény Klub április 17-én a Juhos-Kiss János költő által rendezett irodalmi, zenei összeállítással emlékezett meg a Genocidium 82. éves évfordulójáról.
A magyar és az örmény himnuszok elhangzása után az esten dr. Issekutz Sarolta elnök és háziasszony bevezetője, majd Bill Clinton, az Amerikai Egyesült Államok elnöke által az örmény mészárlás 80 éves évfordulójára 1995. április 23-án tett nyilatkozata felolvasása után Varuzsán Dániel (1884-1915) íróról, Gábrus Zakariás (1794-1870) szamosújvári polihisztorról, dr. Bányai Elemér (1875-1915) íróról - írói álneve Zuboly - hallhattunk prózában és versben. Az estet Gevork Emin, Tumanjan, Ady Endre, Füst Milán, Reményik Sándor, Lászlóffy Aladár, Diramerján Artin és Juhos-Kiss János versei tették emlékezetessé, amelyeket a klub tagjai tolmácsoltak a hallgatóságnak.
Az emlékezés szomorúságát, de a túlélés örömét és a jövőbe vetett hit reményét méltóképpen jelenítette meg Szárkiszján Ádám hegedűművész témaválasztása és jól ismert nagyszerű játéka.
Végezetül Lászlóffy Zsolt, fiatal kolozsvári zeneszerző modern zeneművét hallgattuk meg.

A törökországi örmény népirtás nagyságrendjére emlékezve álljon itt néhány statisztikai adat, hogyan alakult az 1915-18-as években az örménység lélekszáma (csak megközelítő adatok birtokában):

Örmények, ebből	deportáltak (elpusztult)	menekült	bántatlan	iszlamizált
206400	1417000	209000	194000	164000

<><><><>

Kányádi Sándor " Örmény sírkövek" est

Közvetlenség és bensőséges hangulat jellemezte az április 28-én este fél 19 órára meghirdetett Kányádi Sándor "Örmény sírkövek" c. estet, amelyet a III. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Fővárosi Örmény Klub rendezett. Az est háziasszonyai Kali Kinga és dr. Issekutz Sarolta voltak. Ezen a rendkívüli klubnapon a nagyszámú hallgatóság tanúja lehetett a költő hallatlan közvetlenségének, humorának, szókimondásának, kitűnő előadóművészi képességének. Még Kali Kinga provokatív, jól szerkesztett kérdései sem ejtették zavarba. Nagyon érdekes volt hallani a diaszpórában élő kisebbségek, így a hazánkban élő örménység identitásáról vallott nézeteit. Az esz meghittségét növelte a költő új kötetének - Valaki jár a fák hegyén - vásárlási és

dedikálási lehetősége, amely rohamot a költő hősiesen túlélte. Nagy örömünkre szolgált könnyelmű igérete az örmény himnusz magyar nyelvű fordításának elkészítésére.

<><><><>

Hírek, információk

<><><><>

23 alapító taggal **megalakult az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**, amelyet a Fővárosi Bíróság a társadalmi szervezetek nyilvántartásába bejegyzett.
Az egyesület elnöke: dr. Issekutz Sarolta, **alelnöke**: Pertik Béla
Az egyesület elnöksége: Vákár Tibor, dr. Borszéki Béla, Fancsali János, Juhos-Kiss János, Dr. Sasvári László
Az egyesület székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postai címe: 1922 Budapest Pf. 168.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
A fogadóidő minden szerdán és pénteken 16-18 óra között.
Az egyesület céljai és feladatai a 2. füzetben megtalálhatók.

<><><><>

Tájékoztatjuk az érdeklődőket, hogy az Erdélyi örmény gyökerek, látogatás őseink földjén c. körutazásra (1997. augusztus 14-18-ig, meghírdetve az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek áprilisi számában) a nagy létszámú érdeklődésre tekintettel minél hamarabb kérjük a személyes jelentkezést és egyúttal a 7.000 Ft/fő útiköltség befizetését, az Erdélyi Örmény Gyökerek kulturális Egyesület székhelyén a megjelölt fogadóidőben. A további 90 DEM/fő részvételi díj legkésőbb július hónapban fizetendő be ugyanott.

<><><><><>

Köszönetünket fejezzük ki Ákontz Rezső és Kazatsay Irén magyar-örmény társainknak, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülethez eljuttatott adományaikkal hozzájárultak az örmény tárgyi emlékek gyűjtéséhez, megalapozva leendő gyűjteményünket.

dr. Issekutz Sarolta
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

<><><><>

Tájékoztatjuk az érdeklődőket, hogy a "Levéltári séta a Magyar Országos Levéltárban" c. program időpontja: 1997 május 22. csütörtök 16 óra
Helyszíne: Budapest I. Bécsi kapu tér 2-4.
Megközelíthető: Moszkva tértől vári busszal a Bécsi kapu téri megállóig.
A program keretében megtekintjük hivatásos vezetővel a Magyar Országos Levéltár freskókkal díszített gyönyörű épületét, Róth Miksa üvegablakait, bepillantást nyerünk a kutatómunkába, olvasótermébe, kedvcsinálóként az önálló családfakutatáshoz.

<><><><>

Tájékoztatjuk olvasóinkat, hogy a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rövidesen végleges székhelyére költözik: Budapest V. Akadémia u. II. em. 258. és 264. szám alá. A 258. szám alatti helyiségek irodaként fognak működni, míg a 294. szám alatti helyiségcsoport a közösség számára fenntartott helyiségek lesznek. Igy itt fog megnyílni a fiatal örményszármazású képző-, ipar- és fotóművészek kiállítása és itt fog működni a rövidesen beindításra kerülő kézművesműhely, amelyben az ősi örmény motívumok felhasználásával szőnyegcsomózást, textilszövést, hímzést, csipkekészítést, egyéb örmény fortélyokat tanulhatnak az érdeklődők. Kérjük jelentkezésüket a klubban személyesen, vagy levélben a szerkesztőség címén. Kérjük segítségüket akár kellék, alapanyag, motívumok, akár ötletek tekintetében.
Várjuk fiatal örmény származású művészek jelentkezését, akik részt szeretnének venni kiállításunkon. A képző-, ipar- és fotóművészeken kívül keressük az örményszármazású előadóművészeket, zeneművészeket, táncművészeket, illetve amatőröket, akik klubdélutánjainkon, egyéb rendezvényeinken szívesen vállalnának fellépést illetve bemutatkozást.

<><><><><>

A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat együttműködési megállapodást kötött a Pro Arménia Alapítvánnyal (Szamosújvár) az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle laponkénti 200 példányban való megküldésére. Megérkezett az 1997/1., 17. szám, amelyhez az érdeklődők ingyen hozzájuthatnak. A korlátozott példányszám miatt célszerűnek tartanánk 3-4 fős csoportok alakítását, akik körbeadva olvassák a kiadványt, mely így mindenkihez el tud jutni. Kérjük jelentkezésüket a klubban, vagy a szerkesztőség címén.

<><><><>

Címlapon: Vákár Tibor okl. ép. mérnök és képzőművész:
A gyegyószentmiklósi örmény templom c. alkotása

<><><><>

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168.
A szerkesztőség tagjai: dr. Issekutz Sarolta, dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd, Juhos-Kiss János, Fancsali János

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/4. szám 1997. június

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Dr. Bertényi Iván

A heraldika /címertan/ alapjai

A címer jelvény, amelynek az alapeleme egy pajzs. Kialakulását annak tudhatjuk be, hogy 1000 körül a nyílvessző átütő ereje megnőtt. Páncélt és sisakot öltöttek a lovagok, de így felismerhetetlenné váltak. Valamilyen megoldást kellett találni. Ki is találtak két megoldást, az egyik a pajzs volt, a másik a zászló. A pajzsnak a felületére bármilyen jelvényt rá lehetett festeni, s ez stabil volt, nem kellett attól félni, hogy leesik róla. A zászló előnye az volt, hogy minden oldalról látszott, de akadályozta a harcost a csatában, s így mindenki nem viselhetett zászlót.

Igy alakultak hát ki a címerek, de a kérdés: mikor? A heraldikusok vitatkoznak ezen. Nagyon sokáig a Bayeux-i falikárpitot tartották olyannak, ahol az első címerek megjelentek. Ebben a kis festői francia kikötővárosban egy hatalmas teremben van körben kifeszítve az a falikárpit, /XI. sz./, amely Normandiai Vilmosnak Harold király elleni háborúját és győzelmét ábrázolja. A rajta szereplők pajzsain különböző színes jelek vannak. Matild királynő és udvarhölgyei hímezték. Ugyanaz a személy a kárpiton különböző jelekkel fordul elő, tehát nem állandó a jelvény. Van egy olyan jelenet is, ahol Vilmos felcsapja a sisakrostélyát, hogy felismerjék, mivel a pajzson lévő jelről nem ismerték fel. /Egyes jeleneteknél szövegek is tudósítanak!/. A kárpit tanúságát mint első címer-előfordulást, elvetették.

Van egy másik adat 1000 körül: egy normandiai gróf és egy lovag harcba indulnak egymás ellen, de megírják egymásnak, milyen jelről ismerhetik fel egymást, milyen zászlóval vonulnak fel. Emlegetik ezenkívül a Plantagenet család egyik ősét is, akinek fennmaradt egy zománctáblácskája, melyben ágaskodó oroszlánok vannak, mint az angol

királyi címeren, de a pecsétjén nem mindig ezt használta. Van egy feljegyzés 1128-ból, hogy amikor lovaggá ütötték, apósa, az angol király olyan pajzsot ajándékozott neki, melyen kicsiny oroszlánok voltak. Egyesek ezt az alkalmat tekintették a címerek születése időpontjának, de ezt is elvetették. A XII. századból egy grófot tartanak az első címertulajdonosnak, akinek két pecsétje is fennmaradt, az egyiken kockázott /négyzetrácsos/ pajzs látható, a másikon kockázott zászló. Ennyit a címerek kialakulásáról !

A címerek gyakorlati felhasználása nagyon sokrétű. Elsősorban a csatamezőn, de nemcsak itt maradtak használatban. A zászlókat, mikor hazatértek, ki lehetett tűzni a vár fokára, s ez jelentette: itthon van a várúr. A címert rá lehetett festeni egy használati tárgyra, s akkor már a tulajdonost jelölte. Polgári használatban a pecséteken megjelentek a címerek, s mivel a középkorban a pecséteknek nagyobb jelentőségük volt, a használatban a címerek elterjedtek. Sokan kezdenek pecséteket használni, a XIII. században Normandiában parasztpecséteket is használtak. A különböző céhek is pecséteket választanak, hogy áruikat megjelöljék. Városok, testületek használnak címereket, s ez elterjed az egész nyugati kultúrkörben.

Magyarországon az első címer III. Béla királyunk pénzén jelenik meg: a kettős kereszt. 1202-ben Imre királyunk egyik oklevelén szerepel a sávozott pajzs, a magyar címer egyik fele. Itt 2-2-2-1 tagolásban kis oroszlánok lépkednek egymás felé, az utolsó páratlan. Közöttük kicsiny pajzsocskák vannak. Ám ez a forma II. András korát nem érte meg.
Hatalmas probléma a címer szimbolikája, hogy mit jelenthet? A szakember nehezen válaszol, XX. századi logikával nem tudjuk kisütni, hogy a középkorban mire gondolhattak. Néhány esetben azonban tudjuk a jelentéseket. ha megmaradt a címert adományozó levél, s az oklevél elmondja, hogy ez és ez, ezt jelenti.

A magyar címer alkotóelemeinek a jelentéseire is a legkülönbözőbb magyarázatok születtek. Kettős kereszt: a bizánci ereklyetartó ládikákon van ilyen felfestve. /Bizáncban nem alakult ki olyan heraldika, mint nálunk/. /A kereszt Krisztus kiszenvedését ábrázolja: az egyes is, a kettős is, a hármas is. Az egyes keresztnek van egy vízszintes és egy függőleges szára. Gyakori az olyan ábrázolás, ahol Krisztus feje felett egy tábla van, INRI rövidítéssel. A latin rövidítés magyar jelentése: Názáreti Jézus a zsidók királya. Ezt a táblát meghosszabbították, s így kapjuk a kettős keresztet. Szokásos volt a felfeszített lába alá egy támaszt helyezni. Ez néha egyenesen, néha ferdén áll. Ennek a meghosszabbításával jön létre a hármaskereszt.

Nálunk megvan a vallásos jelentése a kettős keresztnek, ez a XIII. század végi királyi pecsétekről állapítható meg. Lehet, hogy III. Béla a bizánci császárok mellé akarta magát állítani a kettős kereszt alkalmazásával. IV. /Kun/ László és III. András idejében a kettős

keresztre egy töviskoronát helyeztek. Ez a vallási jellegű motívum azonban hamar eltűnik a magyar címerből. A sávozat is egyszercsak megjelenik és nincs rá magyarázat.

Imre királyunk Aragóniából hozott magának feleséget Konstancia személyében. Az aragon címer vörössel és arannyal többször hasított. A királyi házasságoknál a feleséggel együtt egy lovagi környezet is átköltözik. Fordítva is előfordul: II. András leánya, Jolánta az ibériai félszigetre megy, vele is mennek magyarok, akik beolvadtak az ottani környezetbe. Valószínű, hogy a magyarok látva az aragóniai címert, választották a sávozást, csak nem függőleges, hanem vízszintes megoldásban.

A sávozat és a kettős kereszt állandó jellegűvé válik. Egy talapzat kerül a kettős kereszt alá a XIII. században. A nyugati heraldika meglehetősen absztrakt, míg a magyarra azt mondják, hogy naturalisztikus. A XIV. században a talapzatot kezdik cifrázni, kialakul a hármashalom forma. A legszebben Nagy Lajosnál jelenik meg.

Kettőspecsétjein látható, annak hátoldalán. A szlovák heraldikusok Nagy Lajos pecsétjét vették alapul mai címerükhöz.

A címereknél van egy szemléletváltás. A címer először a személyre, a tulajdonosra, a családra mutat, majd kezdi jelenteni a területet. Igy egy hosszú ideig uralkodó dinasztia címeréből az ország címere válhat. Az utolsó Árpád-házi királyok úgy tekintik már a sávozatot és a kettős keresztet, mint Magyarország címerét. Az Anjou családbeli Károly Róbert kettős pajzsának egyik fele az ő családi címere /liliomok/, a másik a sávozat /vörös-ezüst/. Kettős pecsétet használ, a kettős kereszt pecsétje hátoldalán szerepel. Ezekkel szimbolizálja, hogy ő Magyarország uralkodója.

Ezután minden uralkodóház uralomra kerülésekor megmarad a sávozat és a kettős kereszt, de hozzárakják eddigi országaik címereit. A Habsburgoknál a tartományok özöne fordul elő. Ferenc Józsefnek 69 címe van /Ausztria császára, Magyarország királya.../ A címereket feltüntetik, mert ha kihagyják, mintha lemondtak volna róluk. Igénycímerek: jelzik, hogy azon tartományok a dinasztiához tartoztak.

Sokszor, ha egy város címert választ magának, akkor a városatyák abba minden jellemzőt bele akarnak tenni. A kommunista időszakban a vörös csillagot is kötelező volt betenni. A címerek úgy mutattak, mintha egy kaptafára készültek volna. Nem voltak alkalmasak megkülönböztetésre, ami pedig ősi funkciójuk.

A címerpajzson egy sajátos tolvajnyelv érvényesül. Hasítva: függőlegesen; vágva: vízszintesen osztott; de lehet haránt is. Nem szabad minden színt használni. Messziről látni kellett a címert a csatamezőn. Jól megkülönböztethető ábrázolásoknak kellett

lenniük a címereken. A kialakult színhasználat: arany-ezüst, kék, zöld, vörös, fekete. A XII. században nagy fapajzsok voltak, posztóval bevonva a felületük, az arany és az ezüst színűek a fémpántok voltak. Később a színekhez társult az emberi test ábrázolásának színe, a pajzson kívüli elemeknél pedig a bíbor. Vannak túlzások az ábrázolásokban, pl. az állatábrázolásoknál. A szamosújvári címeren a kétfejű sas ki van feszítve. A valóságban nincs ilyen. A egyfejű sas a német király címerállata, a kétfejű sas a császáré. /Akad háromfejű sas is./

Finomodik minden, a címerpajzson kívüli ábrázolások is. Valakinek tartania kell a pajzsot. Igy kerülnek mellé vadember, angyalok. /A magyar címert tartó angyalokról a címerleírás azt szögezi le, hogy azok nem nők, hanem fiatal fiúk !/
Van növényi ornamentika is a pajzs körül.

Sisak- és sisakdíszábrázolások is tartoznak a címerekhez. A XIII-XIV. században néha csak sisakot és sisakdíszt ábrázolnak. A sisakdísz azonos a pajzs főábrázolásával: a sisak fölött megismétlik. A pajzs azonban önmagában is címer. A sisak, a sisakdísz, a címertartók csak kiegészítő elemek. Szerepelnek szalagokra írt csatakiáltások is. Marsallok címerénél a pajzs mögé két marsallbotot tesznek, az admirálisnál két keresztbetett horgonyt. Egyházi személyeknél a pajzs fölött kalap, melyről bojtok csüngnek alá. A pápának tiarája /hármas koronája/ van. A főúri rangokat is jelzik a címerre helyezett koronákon. Az 5 gyöngyű: nemes; 7 gyöngyű: báró; 9 gyöngyű: gróf. A hercegeknek kalapszerű, királyi koronához hasonló jár.

Befejezésül egy heraldikai csemege, mely örményvonatkozású. Mikor hosszú vita után a szocialista szovjet köztársaságok címert választottak, az örmény címerbe az Ararát került. Törökország ez ellen tiltakozott, mivel az Ararát Törökország területén van. Az akkori szovjet külügyi népbiztos, Litvinov válaszában azzal hárította el a tiltakozást, hogy tudomása szerint a török címerben szereplő félhold sem török terület !

Dr. Bertényi Iván
egyetemi tanár

Szerkesztőségi megjegyzés:
A cikk a Fővárosi Örmény Klubban 1997. május 15-én elhangzott előadás magnófelvétele alapján készült.
A cikk elkészítése idején az MTV 2 1997. május 25-én sugárzott Kerekek és lépések című műsorában Entz Géza

művészettörténész elemezte a csengersimai ref. templom kazettás mennyezetén lévő ábrázolásokat, s megemlítette: a kétfejű sas az örökéletet jelenti, s ábrázolása az örmények körében igen elterjedt !

Karácsony Ernő rajza

Örmény adalékok a Duna tájékáról, főleg a XVIII. századból

(elhangzott 1997. május 15-én)

A magyar nagyközönség elsősorban az erdélyi örménységről tud. Mostanában is jelent meg több írás, melynek címében ez szerepel is. Ám a magyarországi örménység elterjedtsége sokkal szélesebb körű. Most a középkori örmény-magyar kapcsolatokról nem kívánok szólni, csak az újkoriakról.

Először talán azt említeném meg, hogy az erdélyi mellett volt bácskai örménység is, hisz Újvidéken 1739-ben alakult meg az örmény katolikus egyházközség. / Róluk már szóltam korábbi előadásaimban is./ Most a mai Magyarország területéről hoznék örményadalékokat, igaz nagyrészt ezek is az erdélyi vagy bácskai gyökerekre mennek vissza.

Az is eléggé köztudott, hogy hazánk mai területén sok pusztát béreltek az erdélyi örmények. Ezeken tartották a felvásárolt állatokat, majd innen szállították tovább. 1744-ben Szarvas vidékén 7 pusztán találtak az összeírók 4 bolgár, 1 görög pusztabérlő mellett 14 - főleg szamosújvári - örmény pusztabérlőt. A megye más helyein is ott voltak az örmények, Békés megyéről van itt szó, még több mai családban is tudnak Békés megyei vonatkozásokról.

De az örmény családok már Pesten is ott vannak a XIX. század folyamán. A Gyertyánffy és a Jakabffy családok bekerültek a város legnagyobb adófizetői közé. De más téren is találunk örményeket !

Patrubány Gergely /Erzsébetváros 1830- Bp. 1891./ Budapest tisztifőorvosa volt. /Emléktáblája is van a IX. kerületben a Vámház kőrút egyik bérházán !/ Korábban élt Pesten Csausz Márton /1796-1860/, aki 1834-től az egyetemen az anatómia tanára volt. Unokatestvére Csausz Lajos / 1806-1866/ orvosi diplomáját Pesten szerezte, majd Gyulára került kórházi főorvosnak, s ott leánya bekerült egy olyan családba, melyben a görögség is képviselve volt. Érdekes útvonal: szamosújvári a Csausz család, a következő színhely Pest, s innen Gyula, / mely városnak vannak más örmény családdal kapcsolatos vonatkozásai, hisz a történetíró Karácsonyi János örmény származású és gyulai !/.

Most azonban más, nem erdélyi kapcsolatú adalékokat említenék ! A XVI. század közepén Budán már megtalálhatók az örmény kereskedők a görögök mellett. A török adó- és vámösszeírásokban ugyanis az egyes nevek mellett ott szerepel a nemzetiség feljegyzése: rum vagy urum = görög, ermeni = örmény.

A török kiűzése után is ott voltak Pesten az örmények, hisz a kereskedő-összeírások a következő képet adják:

	1696	1702	1709
görög	-	3	3
bolgár	4	5	5
örmény	1	12	5

Említettem már egy korábbi előadásomban, hogy a tokaji görög kereskedők körében az egyik legtekintélyesebb család a Karácsony/Karácsonyi volt. Ennek egyik tagja, Karácsony Sándor nagystílű tevékenységével magára vonta a hatóságok figyelmét és vizsgálták tevékenységét. A vizsgálat iratai között szerepel egy kivonat a szegedi harmincadvám-naplóból 1710. június 21., - október 7. közötti időből olyanokról, akik a Szeged-Kecskemét útvonalon jártak. E nevek olvashatók benne: Isak Aermin, Parsian Aermen, majd: Parsiaan Isaias Aermin ex Bellgrad és David Aermen. / Főleg textil és bőráru után fizettek harmincadot !/

Ezek csak szemelvények, de további kutatások még sok érdekes adatot tárhatnak fel.

dr. Sasvári László

<><><><><><>

Bemutatkoznak az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökségi tagjai sorozatból:

Kapcsolatom az örménységgel

Piarista diákként fiatalon érdeklődtem a keleti egyházak, így az örmény egyház iránt is. 1950 őszének egyik vasárnapján, egy diákmise után felkerestem a Semmelweis utcai örmény egyházközséget, s ott maradtam misére is. Kádár Dániel atya hívott, menjek el máskor is. Többször vettem részt mint segédkező egyes ünnepi alkalmakkor. Előfordult, hogy a kápolnában néhai Timkó Imre görög liturgiát mondott, s ezeken is részt vettem. Akkor olvastam el Hovhanesian Eghia Armenia népe című könyvét, s kezembe került néhány múlt századi Armenia folyóirat is.

Összeszedtem némi ismeretet az örménységről, s mikor komolyabban kezdtem foglalkozni történeti kutatásokkal, főleg a magyarországi görög kereskedők történetével, akkor örmény tárgyú adalékokra is bukkantam. Majd alkalmam nyílt újságokban is irogatni, s így újságcikkeim között is előfordult néhány örmény téma. Mint családos ember is jártam néhányszor, családom tagjaival együtt is az Orlay utcai kápolnában.

Legújabb kapcsolataim pedig onnan adódnak, hogy megtekintettem 1996 őszén az örmény kiállítást, ahol beírtam nevem a vendégkönyvbe észrevételeimmel. Ezek után meghívást kaptam előadás tartására, 1996. december 19-re a Fővárosi Örmény Klubba. Az előadásom kedvező fogadtatásra talált.

Az örménységnek elsősorban a vallási kultúrája érdekel, s érdeklődésem így fogalmaznám meg: mi az a többlet, amit az örmény egyház adhat? A rendelkezésemre álló lehetőségek kapcsán ennek megismertetését kívánnám segíteni.

dr. Sasvári László

Az 1996 nov. 21-26 között kiállított, Velünk élő kultúrák: Örmények c. kiállítás anyagából:

Tudja-e Ön, kedves honfitársunk, hogy milyen sok örmény származásu van barátai, ismerősei , szomszédai, munkatársai között ? A nevek - általában - elárulják viselőjük származását, de azt is, hogy mely területről származik a család, illetve a tatár, majd török üldöztetések elől milyen útvonalon menekültek az örmények. Ezért az örmény származású családok nevei között fellelhetők az örmény nyelvű neveken kívül török, perzsa, latin, héber, görög, arab, német, szláv, lengyel, román és magyar eredetű nevek is. Megérkezve Erdélybe a XVII. században - természetes folyamat eredményeként - igen sok családnév elmagyarosodott.

Az alábbi örmény családneveket Szongott Kristóf 1898-ban kiadott „A magyarhoni örmény családok Genealógiája” c. könyvében feltárt 1182 családnév közül válogattuk, kiegészítve a XX. századi betelpülők neveivel. A felsorolás csupán bemutató jellegű, ezért elnézést kérünk azon örmény családoktól, akik nevei itt nem szerepelnek.

Agopcsa	Arbanász	Ámbrus	Balta
Aján	Asperján	Ájváz	Bányai
Ajtony	Avanesian	Árvai	Bazilidesz
Akopján	Avedikh	Ávéd	Beczássy
Alexa	Ábrahám	Ázbej	Bedrossián
Ansurján	Ágoston	Bakerján	Beteg
Antalfi	Ákontz	Balabanian	Biluska

Bocsánczi
Bogdán
Bogdánfi
Bogdánovics
Borbíró
Böhm
Bősze
Buslig
Buzát
Buzesko
Buzogány
Capdebo
Ciprián
Czárán
Czetz
Cziriák
Császár
Csausz
Csiky
Csomák
Dajbukát
Dániel
Dávid
Diramerján
Dobák
Dobál
Dobribán
Dóczi
Donogán
Donovák
Dragomán
Duducz
Duha
Dsokebin
Ember
Esztegár
Farkas
Fáraó
Fark
Fejér
Flórián
Fogolyán
Fugulyán
Gabányi
Gábrus
Gajzágó
Gaszperján
Gách
Gámenczi
Gáspár
Gergelyfi
Gogomán
Gopcsa
Gorácz
Gorove
Gorovej
Govrik
Görög
Göcseján
Gülbekián
Gyergyai
Gyertyánfi
Hacsaturján
Hankovics
Hollósy
Issekutz
Istvánfi
Jagamos
Jakabffy
Jakobovits
Jagamast
Jamgosian
Jengibarjan
Jeremiás
Jeretzian
Jolbej
Joseffi
Kabdebó
Kapatán
Kapitán
Karapetián
Karácsony
Karátsonyi
Kasza
Katona
Kazatsay
Kehes
Keresztes
Kincses
Király
Kirkosa
Kiss
Kocsár
Kolcza
Kondrai
Kopasz
Korbuly
Kovrig
Kövér
Kristóf
Kritsa
Lászlóffy
Lázár
Lengyel
Lukács
Lukácsi
Lukácsfi
Macskásy
Malhazián
Mály
Mánya
Mányó
Maradék
Markarian
Markovich
Marosfi
Mártonfi
Másvilági
Medgyesi
Melikián
Melikh
Merza
Meskó
Mészáros
Misug
Moldován
Moldvai
Muradin
Násztur
Nazarján
Novák
Nuridsán
Nyegrucz
Onucsán
Osztián
Ötvös
Pakulár
Palatsián
Pap
Pap-Gergely
Pattantyús-Ábrahám
Pátrubán
Páskuly
Pászákász
Pécsics
Peltekián
Persián
Petelei
Petráskó
Petul
Pingiczer
Pismisian
Placsintár
Pleska
Pongrácz
Pungucz
Rácz
Retezár
Roska

Román	Szábel	Temesváry	Viczián
Sahin	Számtartó	Todorfi	Vikol
Sárga	Szárkiszján	Tolokán	Voith
Sáska	Szász	Török	Volf(Wolf)
Serkisian	Száva	Tutsek	Vozgericsán
Simay	Szekula	Tyrian	Vuzdugián
Simon	Szenkovics	Urmánczy	Zajzon
Simonovics	Szentpéteri	Vastag	Zakar
Spécián	Szerján	Vartapetján	Zachariás
Susán	Székelyhidi	Vákár	Zárug
Szamosujvári	Szongott	Várterész	Zászlófi
Szappanyos	Tarpinian	Vertán	Zobor
Szarukán	Tarisnyás	Verzár	Zuhál

<><><><><>

Egy örmény utazó-kereskedő a Duna mentén a XVIII. században

(Kivonat a szerzönek a Fővárosi Örmény Klub 1997. május 15-én elhangzott előadásából)

1780-ban keresztül utazott hazánk földjén a tudós archeológus Domenico Sestini (1750-1832), aki uti élményeiről naplót vezetett, mely 1815-ben Firenzében jelent meg: "Viaggio curioso-scientifico-antiquario per la Valachia, Transilvania e Ungharia fino a Vienna" címmel.

Sestini útleírása gazdag forrásgyűjtemény a korabeli tudomány, a fellendülő műgyűjtés történetéhez, de amellett gazdag művelődéstörténeti adatokkal szolgál a felvilágosodás kori Magyarországra vonatkozóan.

Szerzőnk 1778-ban utazott Konstantinápolyba, ahol 18 évet töltött el. Mecénása a brit követ, Sir Robert Ainslie megbízta antik éremgyűjteménye rendezésével és gyarapításával. Több utat tett az akkori török birodalom területén. Hatalmas tudományos munkásságából és utinaplóiból jelenleg **az örmény vonatkozású adatokat foglaljuk össze**.

Sestini 1779-ben indult el Konstantinápolyból Bukarestbe, odautazása során érméket is gyűjtött a brit követ számára, s az egyik trákiai faluban megpihentek, Sestini pedig elindult éremszerző útjára: "Este elmentem az aranyművesek utcájába, akik **örmények** és görögök voltak, ahol néhány vésett drágakövet, néhány Hadrianus érmét és municipális veretet vettem. Láttam egy jó, arany Philippos-t és néhány ezüst Iysimachos-t, melyeket a tulajdonosnál hagytam az árukat érintő véleménykülönbség miatt."

A brit követ gyűjteményében nemcsak régi görög és római érmék, hanem **örmény pénzek** is voltak, **ezeket Sestini meghatározta, leírta, lerajzolta és publikálta**. A

publikációból kitűnik, hogy ezek a Rupenida dinasztia érmei voltak az 1080-1375 közötti időből. Ugyanakkor nyilvánvalóvá válik, **hogy firenzei származású szerzőnk az örmény nyelvben is járatos volt.** Sestini bukaresti tartózkodása kb. 8 hónapot tett ki, innen indult tovább 1780 nyarán Erdélyen keresztül Bécs irányába, ahol a híres császári éremgyűjteményt kívánta tanulmányozni. A határt a vöröstoronyi szorosnál lépték át, az első nagyobb település Nagyszeben (Hermannstadt) volt. Sestini a város népességét 16 ezerre teszi, ezek között magyarok, szászok, székelyek (siculi), románok, görögök, **örmények**, morvák, lengyelek, oroszok, bolgárok, szerbek, zsidók és cigányok voltak, de ezek a népek, mint írja, nemcsak Nagyszebenben, hanem egész Erdélyben megtalálhatók. Továbbmenve, Gyulafehérváron is találkozott örményekkel. (i.m. 100. old)
Pest-budai tartózkodásáról írva, Sestini név szerint említ egy örmény kereskedőt:
" julius 11. kedd - Ma reggel, miután átvettem Hagi Mussa-tól az utazóládáimat, melyeket Hermannstadtban bíztam rá,..." (Viaggio curioso etc. 166. old.)
Az olasz utazó és örmény barátja ("il mio Armeno") együtt folytatták az útjukat Bécs felé: " Az örményem, Hagi Mussa szintén a társaságunkban volt, aki meg volt rakodva áruival, melyeknek Bécs volt a rendeltetési helye." (Viaggio curioso etc. 168.old.)

Egyéb korabeli útleírásokat olvasva, legnagyobb meglepetésemre Hagi Hadgi Mussa nevével újra találkoztam. 1768-ban Bécsből a Dunán haladva egy Nicolaus Ernst Kleemann nevű német utazott egy tolmács (megjegyzem, hogy ő is örmény származású volt, de nevét nem ismerjük) és egy örmény kereskedő, Hadgi Mussa társaságában. Kleemann utiélményeit levél formában Stahremberg grófnak ajánlotta, s főleg a hajózással és egyes városok rövid ismertetésével foglalkozó írások ezek. Örmény útitársáról Kleemann több helyen is beszél, de a 7. levelet, szinte teljes egészében Hadgi Mussá-ról írja, aki régebben Maitre de Thée ("tea mester") volt egy konstantinápolyi holland követnél. Módos kereskedő volt, de egy szerencsétlen tűzvész során (talán az 1767-es nagy perai tűzről van szó) üzlete, s nyílván árukészlete, leégett. Stahremberg gróf közbejárására Bécsben egy tetemes árukészlethez jutott és ezzel ment el Konstantinápolyba, mellyel remélhetőleg megingott szerencséjét ismét helyre tudja majd állítani. Hadgi Mussa beszélt franciául, olaszul, törökül, görögül, (örményül), de csak keveset németül, tudjuk meg a szerzőtől. Minden valószínűség szerint ugyanarról az emberről emlékezik meg az olasz és német utazó, s ez az örmény kereskedő a XVIII. sz. végén, több ízben is megtette a Konstantinápoly-Bécs útvonalat, illetve a Krim-be is többször utazott, mert gyakran mesélte Kleemann-nak, hogy még a hírhedt Kaffa városát is kedvelte.
Kleemann munkáját érdemes volna teljes egészében lefordítani, bizonyára még érdekes adatokat találnánk nála, esetleg más utazók munkáiban is, még Sestini-nél is lehetnek egyéb adatok, de minthogy nem ez a téma volt elsődlegesen kutatásaim célja, csak röviden tudtam összefoglalni az örmény vonatkozásokat.

Dr. Pető Mária

régész, muzeológus
Budapesti Történeti Múzeum

<><><><><>

Hírek, információk

Tisztelt Olvasónk !

Érdeklődéssel várjuk észrevételeiket és megjegyzéseiket a Fővárosi Örmény Klubbal és a Füzetekkel kapcsolatban. Például milyen témákkal foglalkozzunk, hogyan tehetnénk még érdekesebbé rendezvényeinket ? Felhívjuk a figyelmet, hogy a meghirdetett célkitűzéseinknek megfelelően mind a klubéletben mind a Füzetekben teret kívánunk biztosítani a szétszakadt családi kapcsolatok feltárásának. Egyrészről elindítjuk az előadások között az "**Örmény családok bemutatkozása**" sorozatot, kérjük jelentkezésüket a bemutatkozásra. Másrészről kiadványunkban teret biztosítunk felhívásoknak, amelyekben a családi kapcsolatokat kutatják. Kiadványunkat eljuttatjuk Erdélybe is, azon városokba, ahol a gyökerek megszakadtak.

<><><><><>

A Fővárosi Örmény Klub szervezésében 2 csoportban közel 30 klubtag látogatta meg a Magyar Országos Levéltárat 1997. április 22-én és április 29-én a Levéltári program keretében. Mindkét alkalommal Vissi Zsuzsanna főlevéltáros vezette a sétát, megismertetve bennünket az épület történetével, építészeti, képző és iparművészeti alkotásaival, a kutatómunka és irattár helyszíneivel. A séta során módunk volt megtekinteni Róth Miksa csodálatos üvegablakait, látni Szamosújvár címerét is. Emlékezetes marad a XVII.-XIX. századi eredeti tervrajzokból, látványtervekből rendezett kiállítás megtekintése is, ismert műemlékeink megvalósítás előtti időszakából. Köszönetünket fejezzük ki Vissi Zsuzsanna főlevéltárosnak hivatását szerető, a közművelődést szolgáló odaadó tevékenységéért.

dr. Issekutz Sarolta
a Fővárosi Örmény Klub háziasszonya

23 alapító taggal **megalakult az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**, amelyet a Fővárosi Bíróság a társadalmi szervezetek nyilvántartásába bejegyzett.

Az egyesület elnöke: dr. Issekutz Sarolta, **alelnöke**: Pertik Béla

Az egyesület elnöksége: dr. Borszéki Béla, Fancsali János, Juhos-Kiss János, dr. Sasvári László, Vákár Tibor

Az egyesület székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postai címe: 1922 Budapest Pf. 168.

Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

A fogadóidő minden szerdán és pénteken 16-18 óra között.

Kivonat az egyesület alapszabályából:

Az egyesület célja és feladata:

- az örmény származásúak számára kulturális identitásőrző programok, találkozók szervezése, támogatása határainkon belül és kívül,

- a magyarországi és az erdélyi örmény irodalmi, történelmi, művészeti és tárgyi emlékek felkutatása, gyűjtése, állagának megőrzéséhez segítségnyújtás,
- kiadványok megjelentetése,
- együttműködés az erdélyi örménylakta településekkel,
- az örmény származásúak és armenológiai tanulmányokat folytató ifjúság tanulásának, továbbtanulásának támogatása,
- az örmény származásúak megsegítése, magyarörmény genealógiai gyökerek kutatása,
- együttműködés a hasonló célú társadalmi szervezetekkel határainkon belül és kívül a célok közös megvalósítása érdekében,
- az örmény kultúra és történelem iránt érdeklődők számára felvilágosítás adása.

<><><><><>

A **Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat meghívja** Önt és kedves családját **1997. június 13-ára délután 5 órakor kezdődő Világosító Szent Gergely Ünnepén**, **kopjafa állító rendezvényére,** mely a Csíkszeredai Polgármesteri Hivatal és a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat között fennálló együttműködési kapcsolat jegyében zajlik.

Helye: Zuglói Kisebbségek Házának kertje (Budapest XIV. Pákozdi tér 12/a.

Utána kötetlen beszélgetés, állófogadás, örmény ételkülönlegességekkel.

<><><><><>.

Tájékoztatjuk az érdeklődőket, hogy **az Erdélyi örmény gyökerek, látogatás őseink földjén c. körutazásra** (1997. augusztus 14-18-ig, meghírdetve az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek áprilisi számában) a nagy létszámú érdeklődésre tekintettel minél hamarabb kérjük a személyes jelentkezést és egyúttal a 7.000 Ft/fő busz utiköltség befizetését, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén a megjelölt fogadóidőben.

A további 90 DEM/fő részvételi díj legkésőbb július hónapban fizetendő be ugyanott.

<><><><><><>

Köszönetünket fejezzük ki Karácsony Ernő székelyudvarhelyi magyarörmény festőművésznek, aki az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek adományozta "A kála varázsa" c. olajfestményét. (140 x 120 cm)

<><><><><>

Tájékoztatjuk olvasóinkat, hogy a **Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat végleges székhelyére költözött:**

Címe: 1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 294.

Tel/fax: 153-4444/155 vagy 156 mellék.

Hívatali nyitvatartási rend: Hétfő 9-15 óra
Kedd 14-19
Szerda 9-15
Csütörtök 12-17

dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.
A 261. szám alatti helyiségek irodaként működnek, míg a 294. szám alatti helyiségcsoport a közösség számára fenntartott helyiségek lesznek. E helyiségcsoport még nincs berendezve, a nyitásról értesítjük olvasóinkat. Itt fog megnyílni a fiatal örményszármazású képző-, ipar- és fotóművészek kiállítása és itt fog működni a rövidesen beindításra kerülő kézművesműhely, amelyben az ősi örmény motívumok felhasználásával szőnyegcsomózást, textilszövést, hímzést, csipkekészítést, egyéb örmény fortélyokat tanulhatnak az érdeklődők. Kérjük jelentkezésüket a titkárságon vagy a klubban személyesen, akár levélben a szerkesztőség címén. Kérjük segítségüket akár kellék, alapanyag, motívumok, akár ötletek tekintetében.
Várjuk fiatal örmény származású művészek jelentkezését, akik részt szeretnének venni kiállításainkon. A képző-, ipar- és fotóművészeken kívül keressük az örményszármazású előadóművészeket, zeneművészeket, táncművészeket, illetve amatőröket, akik klubdélutánjainkon, egyéb rendezvényeinken szívesen vállalnának fellépést, bemutatkozást.

<><><><><>

A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat együttműködési megállapodást kötött a Pro Arménia Alapítvánnyal (Szamosújvár) az ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle laponkénti 200 példányban való megküldésére. Megérkezett az 1997/1., 17. szám, amelyhez az érdeklődők ingyen hozzájuthatnak. A korlátozott példányszám miatt kérjük azok jelentkezését, akik igényt tartanak rá (a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat Akadémia u. 1. székhelyén telefonon vagy levélben, akár a Klubban).

Erdélyi Örmény Gyökerek
A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
Főszerkesztő: Dr Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János
Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/5. szám

1997. július

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Világosító Szent Gergely emlékezete

(Az örmények megkeresztelkedésének történelmi körülményei)
A Fővárosi Örmény Klubban 1997. jun. 19.-én elhangzott előadás kivonata.

1. Irán és Róma között

Arménia a hellenisztikus görög kultúra egyik központjának számított Nagy Sándor után, a Seleukidák idején. A kaukázusi ország birtoklásáért azonban gyakran mérték össze fegyvereiket a római légiók és Kr. e. 249 óta a médek és a perzsák helyére lépő párthusok egymással. Kr. e. 190-ben a rómaiak ismét összecsaptak a Seleukidákkal, s ekkor teremtődött meg a lehetőség 189-ben az önálló Arménia megteremtésére I. Artasesz király vezetésével. Utódai, az "artaseszida" dinasztia idején (Kr. e. 189- Kr. u. 12) a hellenisztikus görög kultúra fénykorát élte az örmény fennsíkon.
A rómaiak és az iráni párthusok egyaránt szerették volna meghódítani a Kaukázust. Azonban a legokosabb megoldásnak az bizonyult, hogy Arméniát meghagyták ütközőállamnak a két rivális nagyhatalom, Róma és Irán között. Az örmény trónra a párthus király öccse, I. Tiridat került, ez biztosította a perzsa függőséget, de római megerősítéssel gyakorolhatta uralmát az örmények felett. Ez tehát római-iráni "condomíniumot" jelentett az örmények számára Kr. u. 53-428 között az "arsakida" dinasztia idején. I. Tiridatot maga Néró császár koronázta királlyá Rómában Kr. u. 66-ban. Az elméleti alapot a Rhandeia-i egyezmény szolgáltatta Kr. u. 63-ban: az örmény trónon az iráni arsacidák Róma vazallusaként uralkodhatnak.

Az így kialakított politikai keretek azonban nem érintették a kultúrát, ugyanis a párthusok maguk is messzemenően hellenizálódtak. De a hosszú párthus uralom más vonatkozásban mégiscsak maradandónak bizonyult: a szókincs 1/5-e ugyanis párthus eredetű!
Kr. u. 227-ben azonban változás következett be Iránban: a hellenizálódott párthusokat felváltja a "megújult" Iránban az újperzsa, "Szaszanida" uralom. Ez ellenreakció volt a hellenizmusra, sajátos perzsa nemzeti színezettel. Az ideológiát mindehhez a zoroasztrizmus szolgáltatta, szélsőséges dualista világszemléletével, s a tűzimádó mazdeizmus erőszakos terjesztésével.

Arméniában azonban továbbra is uralmon maradtak a párthus eredetű arsakidák. Kultúrájukat továbbra is a hellenizmus vallási nyitottsága, szinkretizmusa jellemezte. Idegen volt tehát a Római Birodalomban a Néró óta időről-időre fellángoló keresztényüldözések politikája is az anatóliai görög kultúra világától. Az iráni hatalomváltással nagyjából egyidőben, a III. sz. közepén éppen egy ilyen keresztényüldözés söpört végig a Római Birodalomban, Décius császár alatt 249/50-ben. De hasonlóan véres keresztényüldöző volt fél évszázaddal később az a Diocletianus császár is, aki III. Tiridatot személyesen koronázta az örmények királyává. 298-ban ugyanis a perzsa nagykirály Rómának engedte át a szuveranitást Arménia felett a Kaukázusban a Nisibis-i egyezmény értelmében. Innét tehát érthető, hogy miért vett részt az örmény király is kezdetben a Diocletianus-i keresztényüldözésben.

2. A kereszténység és az örmények

Már Néró császár idejéből tudunk a kereszténység terjedéséről az örmények között. Első terjesztői még Jézus Krisztus apostolai közül kerültek ki. Szent Bertalan apostol az első, ő Armenia Minorban, az Eufrátesz nagy kanyarulatánál hirdette az "örömhírt", társa volt Júdás Tádé, Mezopotámia apostola, Kr. u. 50-68 között. Utánuk jönnek a többi tanúságtevők, az örömhír terjesztői az örmények között. Szépen sorjában mindnyájan beállnak szőlőmunkásnak az Úr örmény szőlőjébe.
Így aztán 200 tájékán Tertullianus már beszámolhatott a kereszténység terjedéséről az örmények között: idézi Meruzanész örmény püspök Alexandriába írt levelét.
Ebbe a sorba állt be Krikor Luszavorics, Világosító Szent Gergely is. Nem ő az első, és nem is az utolsó az evangélium terjesztőinek sorában az örmények között. Munkásságának kezdetén először neki is szembe kellett néznie III. Tiridat király keresztényüldöző politikájával, s személyesen is meg kellett tapasztalnia, hogy mit jelent a keresztény ember számára Krisztus keresztjének árnyékában élnie.
Diocletianus császár keresztényüldöző politikáját egészen 305-ös lemondásáig folytatta a Római Birodalomban. Nem így történt azonban Arméniában, ahol a IV. sz. fordulójára Világosító Szent Gergely hatására maga a keresztényüldöző örmény király is megtért.

Gergely a király rokona volt, maga is párthus származású. Mégis az örmények apostola lett.

A személyes szándékokon túl azonban egyéb szempontok is közrejátszottak az örmények keresztény hitre térítésében. Arméniának többszörösen is érdekében állt a hellenisztikus tradícióinak megmentése, mind a perzsa, mind pedig a római befolyás kivédésére. A hellenizmus vallási szinkretizmusától, toleranciájától egyaránt távol állt a kereszténylüldöző Róma és a tűzimádó Irán. A kereszténység felvételével tehát Arménia 301-ben az anatóliai hellenisztikus kultúrkörhöz tartozását mélyítette el, hiszen a kereszténység is sokat merített a hellenizmusból. A példa 12 évvel később magában Rómában is követésre talál, amikor Nagy Konstantin 313-ban kiengedi a katakombákból a keresztényeket...

3. A népvándorlás viharai közt: a bibliafordítások százada

Világosító Szent Gergelyre várt az örmények első "katholikosz"-aként az örmény hierarchia megszervezése. Az egyetemes kereszténység első zsinatán, 325-ben Níceában már fia, Arisztakész képviseli az örményeket. 355/56-ban az első örmény nemzeti zsinat megtartására is sor került Astishat-ban. 374-ben pedig Huszik katholikosz önállósítja az örmény egyházat Kappadókiától, s megkezdődik az önálló örmény liturgia kialakítása, áttérnek a szírről az örmény nyelv használatára a liturgiában. Valami azonban még hiányzik...
375-ben a hunok átlépik a Volgát, s ezzel kezdetét veszi a népvándorlás kora Európában. A Római Birodalom az aldunai limes mentén átszakad, a hunok elől menekülő gótok elárasztják a balkáni provinciákat. Nagy Theodosius császár ekkor, 380-ban teszi államvallássá a katholikus orthodox hitet, amely végső megfogalmazását 381-ben a konstantinápolyi egyetemes zsinaton nyeri el. Az itt született hitvallás némileg bővebb változatát használják mindmáig az örmények liturgiájukban, egyforma hangsúlyt helyezve Jézus Krisztus Istenségére és emberségére. De ekkor születik meg Betlehemben Szent Jeromos tollából a nyugati kereszténység latin nyelvű bibliafordítása, a "Vulgata" is - igaz ugyan, hogy fél évszázaddal korábban már kész volt Wulfila gót bibliafordítása, a germán népek használatára. A népvándorlás viharai közt a stabilitást egy könyv, a Biblia nemzeti nyelvekre történő lefordítása jelenti csupán... Világbirodalmak dőlnek hamarosan össze és új nemzetek születnek. A Római Birodalom 395-ben végleg kettéválik, de a békés "condomíniumnak" is vége az örmény fennsíkon: 387-ben Arméniát felosztják Róma és a Szaszanida Irán között. (Bár az örmény királyság intézménye perzsa vazallusként tovább él még 428-ig az iráni részen.) 395-ben a Római Birodalom kettéválását kihasználva a hunok másfél évre betörnek a Kaukázusba, Szíria, Kisázsia és a Pontusz vidékén fogják harapófogóba Bizáncot.

És még ugyanekkor, a hun invázió idején Meszrop Mastoc révén megszületik az örmény ABC, s egy emberöltő alatt kész az örmény bibliafordítás.
Éppen időben. Az utolsó pillanatban. 402-ben Ravennában temetik Rómát: Ravenna lesz az új nyugatrómai főváros. De ez se odázhatja el 406. szilveszter éjének katasztrófáját: a befagyott Rajnánál átszakad a limes és barbár germánok özönlik el a Nyugatrómai Birodalmat. 410-ben Alarik nyugati gótjai kirabolják Rómát, 430-ban pedig már Afrikában ostromolják a vandálok Hippo Regiust, Szent Ágoston székvárosát. Ágoston ekkor vetette pergamenre vízióit az "Isten városáról" (De civitate Dei).

..."Jaj, minden perc az utolsó lehet.
S a szennyes örvény torkába temethet
Görög szépséget, héber bölcsességet,
Római rendet, - mindent, amiért
Embernek lenni, élni érdemes."

(Sík Sándor: Jeromos a barlangban)

451-ben Attila küzd Catalaunum síkján, Mauriacum mellett a Római Birodalommal, Kalkhédonban a görögök Jézus Krisztusról vitatkoznak, Avarajr-nál pedig az örmények vívják élet-halál harcukat a perzsákkal... Világbirodalmak omlanak össze, így 476-ban maga, a Nyugatrómai Birodalom is; új népek tűnnek fel és tűnnek le a történelem színpadán, mint például a rettegett hunok. Elvész hosszú időre az örménység minden külső, állami kerete, de egyvalami nem: *az örmény Ige*! Nem a nagynéha, oly ritkán meglévő, majd újra-meg újra eltűnő örmény államiság, hanem az örmény kereszténység, az örmény egyház, az örmény Ige (Schütz Ödön csodálatos, örökszép megfogalmazásával) az, amely több, mint másfélezer éven át, mindmáig megőrizte az örménységet...

..."Igen, tudom a nagy ígéretet:
Ne féljetek, én veletek vagyok,
Mindennap a világ végezetéig! -
De hogy lehetsz velünk, Uram, ha mink,
Mink, keresztények nem vagyunk veled! ..."

(Sík Sándor: Jeromos a barlangban)

Csak az örmény kereszténység, csak az *örmény Ige* tarthat össze ma is minket.

Dr. Magyar István Lénárd
egyetemi tanár

<><><><><>

Néhány szó az erdélyi örmény identitásról

Az Erdélyben élő örmény származású lakosokról nem beszélhetünk manapság *örménységként*: a XVII. században I. Apafi Mihály fejedelem által betelepített örmények leszármazottjai már régen megszűntek etnikai kisebbségnek lenni. Több tényező is akadályozza, hogy az erdélyi magyar-örmények valamiféle etnikai kisebbségi formációba tömörüljenek. Az örmények az évszázadok folyamán szinte teljes mértékben asszimilálódtak a magyarsághoz, kulturálisan csak specifikus vallási jellegük és gasztronómiai szokásaik által különböznek tőle. Újabb örmény hullámok nem érkeztek Erdélybe: az örményországi kivándorlók célvárosai inkább a fővárosok voltak. A Romániába érkező anyaországi örmények természetesen Bukarestben telepedtek le, és a román-örmények identitására gyakoroltak hatást. A magyarországi kisebbségi törvény közvetve hatott azonban az erdélyi magyar-örmény közösségekre: mintegy felrázta azokat. Méltán nevezhetjük ezt a folyamatot magyar-örmények második "öntudatra ébredésének", Szongott Kristóf és az *Arménia* szamosújvári lap köre által folytatott, XIX. századi identitásmentés után.

Erdélyben magyar-örményeknek nevezik azokat a magyarokat, akikben valamiképpen él még az örmény származás tudata. Ez az identitásőrzés az erdélyi közösségekben igen bonyolult folyamatokat foglal magába. Van-e mai örmény identitás Erdélyben? A gyergyószentmiklósi közösséget vizsgálva igenlő választ adhatunk e kérdésre. Az örmény származástudatu lakosság azonosságtudata erősödőben -- etnikai kisebbséggé azonban soha nem fejlődhet. A mai erdélyi örmény identitást erőteljesen meghatározza *a magyarság kisebbségi helyzete Romániában*. A hátrányos megkülönböztetés, a múlt rendszer román asszimilációs nyomása maga után vonja, hogy a magyar-örmények elsősorban magyarnak vallják magukat. "Kevesen vagyunk, mi magyarok. Azt hiszem, ma fontosabb a magyarságunk, mint az örménységünk." -- nyilatkozza egyik gyergyói interjúalanyom. A román nyomástól való félelem még mindig él ezekben az emberekben: csak ez lehet az oka, hogy a romániai Örmény Egyesülettel nemigen hajlandók együttműködni. (Egyik adatközlő szerint: "Ha a román-örményekkel keverednénk, előbb-utóbb ortodox hitre akarnának téríteni minket, s fel kellene adnunk örmény katolikus vallásunkat...".)

A magyarság kisebbségi helyzete közvetve gyengíti tehát az örmény identitástudatot Erdélyben. Az azonosságtudat közvetlen fenntartója az örmény katolikus egyház. A nagyobb egyházi ünnepek alkalmak arra, hogy a közösség identitástudatát újra meg újra reprodukálják. A gyergyószentmiklósiak ezen belül olyan ösztönös információmegőrző rendszert alakítottak ki, amely immár az etnikai szimbólummá válás útjára lépett, s amely alkalmas az önazonosság időnkénti megújítására mint liturgikus környezetbe ágyazott szokás: a Vörös Köpenyegesek ünneppé nőtt rítusát. A szertartás elemzésére ez a dolgozat nem ad teret, annyit mégis megjegyeznék, hogy a legnagyobb egyházi

ünnepekkor öltenek a gyergyói egyháztanácsosok vörös köpenyt: Újévkor, Húsvétkor, Úrnapján, Világosító Szent Gergely ünnepén, Mária-búcsúkor, Szent-Miklós körmenetkor és Karácsonykor -- illetve kivételes esetekben, mint örmény egyháztanácsosok, egyházi személyek temetésekor.

Noha az egyház szervezi elsődlegesen az örmény identitást és az asszimilálódás már régen befejezettnek tekinthető, az erdélyi közösség vallási diaszpóránál mégis több. A gyergyószentmiklósiak a templomban élik meg legerősebben örménységüket: az egyének önmeghatározása környezettől függő, viszonylagos. Az antropológiában ezt a fajta identitást *pozicionálisnak* nevezik: időlegesen megváltozik az identitásösszetevők aránya. Az egyik interjúalanyom így fogalmazta meg ezt frappánsan: "Mi hét közben magyarok, hét végén, a templomban, örmények vagyunk." A közösség tagjai helyzettől függően vallják magukat magyarnak vagy örménynek: a jelenség igen gyakori a mai multikulturalizmusban. Egy példával megerősítve: egy gyegyószentmiklósi magyar-örmény otthoni környezetben, tehát örmény származásúak között, örménynek vallja magát, de Magyarországon vagy Moldvában erdélyi magyarnak fogja magát mondani, feltéve, hogy nem örmények körében teszi. Az örménységük egyféle *másodlagos identitásként* működik: nem beszélhetünk tehát plurális identitásról, mert az identitásösszetevők nem egyenlő nagyságrendűek. Nem egyforma mértékben tartják magukat magyarnak, illetve örménynek a csoport tagjai.
Az identitás összetevőinek megváltozása mindig időleges, sohasem függesztődhet fel egyik sem, csak egyik vagy másik előtérbe kerüléséről beszélhetünk az *emlékeztetéstől függően*. Az emlékeztetés funkcióját, mint már említettem, a nagyobb egyházi ünnepek a Vörös Köpenyegesek szertartásával együtt látják el, illetve a gasztronómiai szokások is erősítik (bizonyított szociológiai tény, hogy egy asszimilálódott etnikus csoportnál a gasztronómia jegyei őrződnek meg a legkésőbb időkig!). De -- itt ismét konkrét példával kell élnem -- a gyergyói (és így a többi erdélyi) magyar-örmény közösség tagjai nem feledkeznek meg magyarságukról az örmény katolikus egyházi szertartások alatt sem: a misét a magyarok himnusza zárja. Ugyanígy a "magyar hétköznapokban" nem ritkán emlékeznek meg örmény származásukról, azáltal, hogy ángádzsáburlevest, hurutot, dáláuzit, meg egyéb örmény finomságokat esznek. Azaz: sohasem beszélhetünk kizárólagosságról, az identitáskomponensek felfüggesztődéséről, csak átmeneti túlsúlyba kerüléséről, amely mindig egyensúlyra törekszik.

Kali Kinga
doctorandus
ELTE Európai Etnológia Program

<><><><><>

Világosító Szent Gergely ünnepén.

Valahogyan mindig másként érzem magam, amikor Erdélyben járok, holott már Magyarországon születtem. Valahogy úgy érzem, mintha haza mennék az enyéim közé és úgy is fogadnak. Akár ismernek már, akár nem. Az együvé tartozás ott mást jelent, mint itt, ott még romlatlan ez az érzés.
Így éreztem magam most is Világosító Szent Gergely ünnepén Szamosújvárott, Gyergyószentmiklóson és Erzsébetvároson is. Merthogy az ünnep kapcsán meglátogattam mindhárom "szülővárosomat", őseim ugyanis gondoskodtak arról, hogy az örmény kolóniák valamennyiében otthon érezzem magam. És ezt az érzést erősítették bennem az ott élő ismert és ismeretlen rokonaim, akik a legnagyobb szeretettel fogadtak. Éreztem, hogy egy nagy család vagyunk. Kár, hogy egyre sűrűbben kell ilyen érzésért "hazautazni".
Az Arménia főszerkesztője, Tarisnyás Csilla meghívására érkeztünk Szamosújvárra, ahol egy egésznapos rendezvénysorozat tette emlékezetessé az ünnepet. A város főterén emelt, az 1748 és 1798 között épült, a Szentháromság tiszteletére felszentelt örmény Nagytemplomban szép számban gyűltek össze örmény testvéreink meghallgatni a Sáska Jenő Plébános Úr által celebrált misét, Szent Gergely élettörténetét, a csodálatos örmény egyházi énekeket, amelyet a kórus és Kirkósa Orsolya szólóénekes adott elő, orgonán Bodor Andrea játszott, valamint a görög katolikus Congri fúvós kamarazenekar magasszinvonalú előadását Mircea Roh vezetésével. A kívülről már szépen helyreállított, belül még restaurálásra szoruló impozáns barokk székesegyház hirdeti ma is a hajdan volt örmény kolónia nagyságát és gazdagságát, tagjai áldozatkészségét. Nekünk, kései utódaiknak kötelességünk segíteni megmenteni ezeket az értékeket az egyetemes kultúra számára.
Az ünnepre különszámmal jelent meg az ARMÉNIA is, Karácsony Ernő festőművész tervezte borítóval, igényes kivitelben, az ünnepi nap emlékeként. Jakobovits Miklós, Lászlóffy Aladár, Tarisnyás Csilla és Diramerján Artin gondolatébresztő sorai, versei, a kiállító művészek rajzai maradandó emlékét őrzik e napnak.
A helybélieken kívül igen szép számban jelentek meg környékbeli, kolozsvári, bukaresti, budapesti meghívottak is az ünnepen, akiknek tiszteletére a Plébános Úr ünnepi ebédet adott a plébánián. Vagy 150 vendég élvezte az angadzsaburlevest és az utána következő finomságokat hangulatos környezetben, de különösen a vendégszeretetet, ahogyan fogadták őket. Bár néhány budapesti örmény kisebbségi képviselő méltatlan viselkedése rontott az együvétartozás érzésén, de feledtette magatartásukat a régi és az újonnan szerzett barátok, a vendéglátók őszintesége.
Délután a TÉKA Művelődési Házban Muradin Jenő művészettörténész nyitotta meg Karácsony Ernő és Balla Tibor fiatal festőművészek kiállítását. Ünnepi köszöntőt mondott Mircea Oprita, a budapesti Román Kulturális Központ igazgatója és jómagam is. Tarisnyás Csilla lelkes és áldozatos munkájával megvalósított kiállítás, a zenés műsor, Sebesi Karen Attila szavalatai és megrázó előadása, a tehetséges fiatal festőművészek lendületes, szép képei, s nem utolsó sorban az igen szép számú résztvevő reményét adta

annak, hogy a hajdanvolt örmény kulturális, társasági élet felélesztésének ma is van és lesz is fogadó közönsége Szamosújvárott.
Másnap Gyergyószentmiklóson ünnepeltünk Fogolyán Miklós Atya jóvoltából. A Vörös Köpönyegesek részvételével tartott nagymisén megható volt hallani a kolónia tagjai által még mindig örményül énekelt egyházi énekeket. Megcsodálhattuk a Jakobovits Miklós festőművész által restaurált Világosító Szent Gergely zászlót, melyet két éven át restaurált a festőművész önzetlenül, a műkincs megmentése érdekében. Ugyanilyen felajánlást tett a templom két oltárképe és a szamosújvári Világosító Szent Gergely kép restaurálására is, amelyhez csak a szükséges anyagokat kell közadakozással előteremteni.
A harmadik ünnepnap Erzsébetvárosé volt, apai szülőföldemé. Hihetetlen méretével és szépségével még igen leromlott állapota mellett is impozáns az örmény templom és a hajdanvolt gazdagság emlékét őrző város. Sajnálatos, hogy a műemlék templom és kincsei megmentése még várat magára. De a temető a legbeszédesebb. Mintha a Fővárosi Örmény Klubom tagnévsorát olvasnám: Zachariás, Lázár, Gorove, Másvilági, Szenkovits, Dajbukát, Szentpétery, Lukács, Kabdebó, Dániel, Lengyel, Gajzágó, Miklós, Vikol, Patrubány, Csiky, Antalffy, Jakabffy, Avedik, és még sorolhatnám. És megelevenedett a temetői névsor, amikor a 83 éves Istók Sári Néni ízes visszaemlékezéseit hallgattuk a hajdanvolt örmény életről. Büszkeség töltött el, amikor az Issekutz család ma is emlékezetes adományairól beszélt, mint pl. a nagytemplom telkét egyik ősöm adományozta a városnak, a templomi szószéktartó, keresztelőmedence, gyertyatartók is felmenőim adományai, vagy hogy a város szélén lévő katolikus és református temető területét is déd-nagyapám adományozta a városnak. Megemlítésre méltó, hogy az örmény temető hosszú évek óta egyetlen ravatalozóhelye, egy kis haranggal is ellátva, a Zachariás család - apai ágon dédnagyapám - díszes kriptája.
Erzsébetvároson a Vicelár és Henning család szeretete, az örmény közösség fennmaradásáért, az örmény egyházi műemlékek megmentéséért vállalt áldozatos tevékenysége erősíti hitemet, hogy vannak még, akiknek önzetlenül fontos a múlt ápolása, az örmény egyházi és világi közösség életbenntartása. Jó talajra hullott a mag, hiszen unokaöccsük létrehozta az erzsébetvárosi Örmény Alapítványt, a mi Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületünkkel hasonló célokkal. Felvállalták a nagytemplom leégett elektromos vezetékrendszerének felújítását, a műemléki helyreállítás megszervezését, erre a célra adományok gyűjtését. Van tehát valamennyi ősi örmény településen a hagyomány és kultúra ápolását felvállaló közösség, egyházi és világi szerveződés, megfelelő vezetőkkel az élükön.
Most már csak arra van szükség, hogy erősítsük egymást, hiszen az összefogás eredményeként az örmény kulturális identitás fenntartásának reális lehetősége megvan még évszázadokon keresztül e térségben !

dr. Issekutz Sarolta

egyesületi elnök, a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke és mint a Klub háziasszonya

<><><><><>

Örmény nosztalgia

Misztérium, csend, sok bűvös csoda,
vagy talán egy szelíd, halk ima,
lámpás vásár, bajadér tánca,
kígyóbűvölő szakadt, rút arca,
oh... mi e csodálatos halk
vágyakozás oka ?

Hogy a hegyeken még hó van fent
s lent már z ö l d integet ?
Hogy köröskörül látod a kék eget,
s csodás varázs járja át lelkedet,
ez pusztán oka nem lehet
e beteges vágyakozásnak.

Titkos nosztalgia ez, melyet
őseimtől kapott keleti vérem érez.
Az örmény nép fájó drámája,
s több száz év bús balladája
muzsikál bennem.

Oda vágyom szorongva, titkon,
hol hullt a könnyük, s úgy érzem
ott lennék igazán otthon.
Ha fejemre ködsapkát tehetnék,
s ahol csak éltek, haltak megjelennék,
könnyeikért sírnék, élőikért élnék,
s aztán megnyugodva lassan,
mégis csak i d e H A Z A T É R N É K.

B. Ötves Margit

<><><><>

Hatványozott közös dolgaink

Sebesi Karen Attilának, a RMDSZ Kolozs-megyei Szervezete művelődési alelnökének 1997. június 14.-én a szamosújvári találkozón elhangzott beszéde.

Egyre nagyobb szerephez és térhez jutunk a jelenlegi felgyorsult átalakulás révén. Ez tény és vitathatatlan valóság, melyet most leginkább tudatosítanunk kellene nekünk örményeknek, magyaroknak, magyar-örményeknek. A szent és világi történelmi példák mindegyre az egyirányúságot hivatottak fölmutatni a jelennek és a vakmerő jövőnek. Az évszázados szellemi, kulturális kisugárzás, melyet Szamosújvár teremtett meg, egyértelműen kötelez bennünket a hagyományok ápolására, továbbítására. Főként most, amikor útvesztős és zsákutcákkal jócskán ellátott nemzeti közösségünk valós történelmi helyzetbe került. Nemzeti közösségünkről szólva, mindenekelőtt erre a ma egybegyűlt közösség-részre kell gondolnunk, aki határozottan ki kellet állja az erkölcsi - és nemzeti tudathasadások számos próbatételét. Mert könnyebb talán elmondani rólunk, hogy *csak örmény* vagy *csak magyar* , de annál nehezebb azt állítni és kiállni, hogy *magyar-*

örmény. Ezt pedig nemcsak vállalni, de ápolni is kell. Most is akadnak olyanok, akik e valóságot megkérdőjelezik és intézményesen próbálják tagadni eredendően kettős mivoltunkat. A Szongottok, Katonák, Placsintárok, Gajzágók, és még nagyon sokan mások, fölülkerekedtek a történelem eme kisded játékain. Számunkra csakis e szellemi és erkölcsi arcélek lehetnek követendőek, mert a kettős nemzetiségi lét és nemzeti öntudat olykor tragikusan ingoványos talajnak bizonyulhat. Figyeljünk hát oda, közös dolgainkra. Tiszta és szép szemekkel nézzünk egymásra, őrizve-ápolva Szamosújvár kisugárzását. A megmaradás és továbblépések előtt jó lesz tudatosítani SZACHATEL HARUTJUNJAN "Önarckép" c. versének gondolatiságát:

Fenékig ürítem poharam mindig,
Mi szívemen van, azt mondja szám,
Hogyha gyűlölök - egész lelkem izzik,
S ha szeretek - szeretek igazán.

Jó barátom is van, ellenségem is van,
Nem mondja senki: ez se hús, se hal,
Ellenségem is hisz súlyos szavaimban,
Olykor barátom kérdi: ez mit akar ?

Ilyen vagyok, nem más, bármit vélnek rólam,
Örülök, hogy ez vagyok, így élek.
Önmagamként értem el a mai korba,
S mindenki szemébe tiszta szemmel nézek.

Hírek, információk

Tisztelt Olvasónk !

Továbbra is érdeklődéssel várjuk észrevételeiket és megjegyzéseiket a Fővárosi Örmény Klubbal és a Füzetekkel kapcsolatban. Például milyen témákkal foglalkozzunk, hogyan tehetnénk még érdekesebbé rendezvényeinket? Felhívjuk a figyelmet, hogy a meghirdetett célkitűzéseinknek megfelelően mind a klubéletben, mind a Füzetekben teret kívánunk biztosítani a szétszakadt családi kapcsolatok feltárásának. Egyrészről elindítottuk az előadások között az "**Örmény családok bemutatkozása**" sorozatot, kérjük jelentkezésüket a bemutatkozásra. Másrészről kiadványunkban teret biztosítunk felhívásoknak, amelyekben a családi kapcsolatokat kutatják. Kiadványunkat eljuttatjuk Erdélybe is, azon városokba, ahol a gyökerek megszakadtak.

<><><><><><>

Ismételten tájékoztatjuk olvasóinkat, hogy **megalakult az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**., melynek alapcélkitűzéseit az áprilisi szám tartalmazza.

Az egyesület székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postai címe: 1922 Budapest Pf. 168.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
A fogadóidő a nyári időszakban minden szerdán 16-18 óra között, amikor lehetőség van új tagok belépésére is.

<><><><><>.

Tájékoztatjuk az érdeklődőket, hogy **az Erdélyi örmény gyökerek, látogatás őseink földjén c. körutazásra** (1997. augusztus 14-18-ig, meghirdetve az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek áprilisi számában) korlátozott számban még van jelentkezési lehetőség. Kérjük a személyes jelentkezést és egyúttal a 7.000 Ft/fő busz költség, valamint a 90 DEM/fő részvételi díj egyidejű befizetését, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén, a megjelölt fogadóidőben, illetve a Klub rendezvényen.

<><><><><>

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület megkezdte **a Velencei Szt. Lázár szigeten található mechitarista kolostor meglátogatásának** szervezését. Az utazás tervezett időszaka 1997 szeptember 25-28. Előzetes információ az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél.

Tájékoztató adatok:
Indulás 1997. szept. 25.-én a reggeli órákban luxus autóbusszal, érkezés késő délután.
Elhelyezés Jesolóban 2-3 csillagos szállodában zuhanyzós szobákban.
Helyi közlekedés : a szállásról Velencébe és vissza szállítás naponta autóbusszal.
Ellátás félpanzió, illetve csak reggeli, az igényektől függően
Programok: Szent Lázár szigetén a mechitarista kolostor megtekintése, (idegenvezető Fogolyán atya) velencei városnézés, Murano
Visszaindulás: 1997. szept. 28-án délután, érkezés Budapestre a hajnali órákban
Költségek: utazás és szállás reggelivel kb. 17000 Ft (félpanziós felár 4000 Ft)
Belépőjegy: mechitarista kolostor 5000 lira

Tájékoztatjuk olvasóinkat, hogy a **Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat végleges székhelyére költözött:**
Címe: 1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 294.
Tel/fax: 153-4444/155 vagy 156 mellék.
Hivatali nyitvatartási rend: Hétfő 9-15 óra
Kedd 14-19
Szerda 9-15
Csütörtök 12-17
dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.

<><><><><>

Várjuk fiatal örmény származású művészek jelentkezését, akik részt szeretnének venni a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat új székhelyén 1997 szept. 13-án megnyitandó kiállításunkon. A képző-, ipar- és fotóművészeken kívül keressük az

örményszármazású előadóművészeket, zeneművészeket, táncművészeket, illetve amatőröket, akik klubdélutánjainkon, egyéb rendezvényeinken szívesen vállalnának fellépést, bemutatkozást.

<><><><><>

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület gyűjtést szervez a gyergyó-szentmiklósi templomban lévő két oltárkép és a szamosújvári Szent Gergely kép restaurálására. Jakobovits Miklós festőművész felajánlotta a képek ingyenes restaurálását, a gyűjtés kizárólag az anyagokra terjed ki. Előzetes felmérés szerint a gyergyói két oltárkép restaurálási anyagköltsége 3000 DEM, a szamosújvári nagyméretű Szent Gergely képé 2000 DEM. Gyűjtést szervezünk továbbá az erzsébetvárosi templom leégett elektromos hálózatának felújítására. Mindkét esetben az adományokat az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyére kérjük eljuttatni az adományozó nevének és címének, valamint az adományozás tárgyának megjelölésével. Előre is köszönjük az Erdély területén található örmény kulturális emlékeink állagának megőrzése érdekében tett felajánlásokat.

<><><><>

Felhívás !

Sajnos nem teljes az általunk ismert és regisztrált magyar-örmény identitást vállaló személyek köre. Ennek oka részben az, hogy az Országos Örmény Önkormányzat elnöke titkosnak minősítette azt a nyílvántartást, amely alapján az ARARÁT újságot eljuttatják olvasóihoz, másrészről pedig az, hogy ezideig nem vált ismertté sokakról, hogy örmény vér is csörgedez az ereikben. Ha Ön tud - szűkebb vagy tágabb ismeretségi körében, munkahelyén, stb. - olyan személyről, családról, aki apai vagy anyai ágon valamilyen fokon örmény származású, kérjük, jelezze felénk levélben, telefonon vagy személyesen hogy megkereshessük.
Megköszönjük aktivitását, amellyel hozzájárul kicsiny közösségünk gyarapodásához.

Gondolatok az örmény identitásról (származástudatról)

Az örmény identitás vállalása azért vezethet értelmezési ellentmondásokhoz, mert az örmény kisebbség, ellentétben sok más kisebbséggel, speciális sajátosságokkal is rendelkezik. Az egyik ilyen speciális sajátossága a hazai örménységnek például az, hogy jelentős százalékban (több mint 90 %) már jól beilleszkedett (nem mesterséges asszimiláció révén, hanem saját maga által vállalt magyarrá válási folyamat során) és teljes egészében szórványban él. Sokan kérdezik is azt, hol is vannak itt az örmények? Másik sajátossága, hogy az örmény nyelvet már nem ismerik. Az elmúlt időszak ateista irányzatainak köszönhetően a vallásukat általában nem gyakorolják, holott a örmény katolikus vallás lenne az egyik legfontosabb összetartó erő a nyelv és hagyományok mellett a kisebbségek, így az örmény közösségek életében is.

Egyesületünk célul tűzte ki, hogy az örménységgel kapcsolatos kultúra, történelem, viselkedés, művészetek és a vallás területén ismeretterjesztő tevékenységet folytat, felkeltve az érdeklődést az örmény elődökkel rendelkező magyarok soraiban.
E célok érdekében az örmény identitás értelmezését igen szélesre kell tárni. Értelmezésünk szerint örmény identitásúnak tekintjük, akinek ereiben valamilyen fokon (pl. negyed, nyolcad, stb.) örmény vér csörgedez. Nem kell beszélje, ismerje az örmény nyelvet, nem kell ismerje az örmény hagyományokat, nem kell gyakorolja az örmény katolikus vallást, de igénye legyen azok megismerésére.
Várjuk azon örmény ősökkel rendelkezők bekapcsolódását, akik vállalják, hogy e hagyományok, e kultúra, e vallás, e művészetek, e nyelv iránt érdeklődnek, azt szeretnék valamilyen fokon megismerni és talán gyakorolni is. Úgy érezzük, az örmény identitás ezen tág értelmezése szükségszerű, hiszen bármilyen szűkités az örmény kisebbség elhalásához vezethet.
Az "**Erdélyi**" jelzőt azért választottuk, mert ezeknek a gyökereknek a feltárását és e hagyományok ápolását tűztük ki elsődleges célul, hiszen többségünk a XVII. században Erdélybe betelepült örmény családok leszármazottja.
Szívesen vesszük minden más érdeklődő, akár vérség szerint nem örmény bekapcsolódását is.
Az Egyesület természetesen az ősi örmény kultúrával,. történelemmel, egyházzal is foglalkozni kíván ismeretterjesztési szinten.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Erdélyi Örmény Gyökerek
A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
Főszerkesztő: Dr. Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János
Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/6. szám

1997. augusztus

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Naptár

Augusztus 15. = **Nagyboldogasszony**
Ez a régi Mária-ünnep ősi magyar elnevezéssel: Nagyboldogasszony.
Másként nevezik még: Mária halála vagy Mária mennybevétele. Ez utóbbi arra utal, hogy a katolikus egyháznak a hagyományon alapuló tanítása szerint, Krisztus az Ő édesanyját, Máriát testestül felvitte a mennybe.
Hogyan szól erről az ünnep egyik örmény egyházi éneke, **saragánja** ?

> *"Miután testben bűn nélküli életet éltél, összegyűltek ma az apostolok, és te átvitettél magasságbeli jel által Fiadnak és a mi Istenünknek országába. Mindazok szószólója, akik vallanak téged, magasztalunk !"* /néhai Kovács Géza fordítása/

Erdélyben a **gyergyószentmiklósi** és az **erzsébetvárosi** nagyobbik örmény katolikus templom Nagyboldogasszonyról van elnevezve, így a templomnak aug. 15. a **búcsúnapja**. (A búcsú szó a bűnbánatra utal, mntegy olyan értelemmel, hogy ilyen jeles ünnepen illendő elbúcsúzni bűneinktől !)

dr. Sasvári László

<><><><><>

A Fővárosi Örmény Klub 1997. jul. 17-i rendezvényén Szabó Anikó magyar-örmény színművésznő Avetik Iszahakjan, Szilva Kaputikjan, Szaghatel Harutjunjan, Diramerján Artin és B.Ötves Margit örmény költők verseiből adott elő igen nagy sikerrel. A hangulatot csak fokozta az eredeti örmény zenerészletek felhangzása.
Köszönjük Balabanian Hartiounnak a zenei anyagot.

Szilva Kaputikjan **Örmény szemek**

Bárhol legyetek, bárkinek arcán,
Ráncos anyóka, barna kisgyerek
Vagy fáradt menyecske napégette arcán:
Gyönyörűek vagytok, örmény szemek.
Kik tanúi voltatok annyi szenvedésnek,

Hogy tudtatok annyi századon át Míg visszaragyogott rátok a világ.
Megmaradni ilyen tisztának, szépnek, Képes Géza fordítása

A Simaiak

Irta: néhai Korbuly Domonkos

I. rész

Az örmény nép Magyarországon letelepedett kicsiny töredéke történetének élettel telített képét tárják elénk a családok történetei.

Emeljük fel most a hálátlan feledés sötét fátylát egy olyan magyar-örmény családról, amelyik ugyan nem adott a magyarságnak országos hírű nagyságokat - szabadságharcosokat, minisztereket, tudósokat, - de adott becsületes, dolgos és az örménységüket ápoló embereket, amilyeneket a diaszpórában élő örménység minden családja adhat az örménységnek, az emberiségnek. Emlékezzünk tehát a Simaiakról.

Az örmények kivándorlását a Kaukázus és a Fekete-tenger északi oldalaira az arabok uralma indította el. Az arab helytartó 706-ban az ellenálló örmény vezetőket Nahicsevánba idézte és a megjelent 800 náchárár-ra és szát-ra rágyújtotta a templomot. A vezetők nagyrészének elpusztítása után a népet olyan súlyos adókkal terhelték, ami megindította az észak felé történő elvándorlást.

Elősegítették a kivándorlást a kazár-arab háborúk, amelyek során a kazárokat fegyveresen támogató - akkor a mai Aszerbeidzsán területén lakó népeket az arabok átnyomták a Kaukázuson túlra. Az így keletkezett örmény telepeket azonban elnyelték a kazárok, alánok, bolgárok és a különböző magyar népek, mert sorsukról nem tudunk semmit sem.

A nyomon követhető kivándorlások a Bagratidák örmény királyságából indultak el. Az első nagyobb csoportban a latinellenesek hagyták el az országot, amikor 1045-ben a fővárost, Ánit, bizánci csapatok foglalták el. Röviddel ezután már ezerszámra menekültek az örmények Északra, Krimbe, Kievbe, a litván fejedelemségbe és Lengyelországba, amikor 1064-ben a szeldzsuk törökök foglalták el Ánit. A magyar-örmények szájhagyomány szerint Ániból menekültek el.

A kivándorlás időpontja azonban a hagyományban sem egységes. Többnyire a tatárok elől való menekülést említik 1239-ből, de előfordul az 1319. évi földrengés is, ami romokba döntötte Ánit. Ha az időpont bizonytalan is, a helymegjelölést pontosnak fogadhatjuk el. A moldvai és az erdélyi örmények többsége a régi örmény haza jelképéül Áni városát őrizte meg, azt a várost, amely temetkező helye volt az Arszakida örmény királyoknak, és amelyik a XI. században Konstantinápoly után az akkori világ második legnagyobb városa volt. Amidőn a latin egyház részére téríteni kezdték a régi Örményország területén, az áttérés elől kivándorlók közül 1418-ban 3000 örmény család vándorolt be a Moldvai fejedelemségbe, ahol hét városban, többek között Suceavában telepedtek le.

Suceavába 1475-ben ujabb örmény telepesek érkeztek, akik a Krim félszigetről menekültek el a törökök elől.

A lengyelek 1497-ben elpusztították Suceavát, amikor 700 örmény család vándorolt ki Galiciába és Erdélybe.
Ennek az erdélyi betelepülésnek a történetét még nem ismerjük. A suceavai örmények száma azonban jelentős volt, mert Bandini Márk katholikus érsek az 1648 évi moldvai ellenőrző útjáról szóló jelentésében arról emlékezik meg, hogy Suceavában 3000 örmény lakik, akiknek 4 templomuk van.
Ennek a négy templomnak az egyikét, a Szent Simon templomot 1600-ban Simon Dzeron építette, akinek utódai Szamosujváron Simai néven élnek, - irta Suceava egyik történetírója.
Az 1653. évben a kozákok pusztították Suceavát, amikor igen sok lakos kivándorolt. Erdélybe is jutott egy csoportjuk, akik Ebesfalván telepedtek le, és elvegyültek az 1684-ben odatelepített örményekkel.

A Simaiak ősei 1669-ben 300 évvel ezelőtt hagyták el Suceavát, az akkor kitört török-lengyel háború miatt. Az erdélyi havasokban tartózkodtak 3 éven át, a visszatérés lehetőségeit várva. Akkor azonban püspökük Minász Zilifdárián is elhagyta Suceavát, és a néppel együtt Bistritán telepedett le.
Az Erdélybe telepedett örmények történetét 1669 és 1712 évek közötti időben csak nyomokban ismerjük. Az ezek közé eső 43 esztendőre vonatkozó örmény anyakönyvek, jegyzőkönyvek ismeretlen helyen lappanganak. Tudjuk azonban, hogy 1686-ban a beköltözött örményeket, püspökükkel együtt a katholikus hitre téríti Oxendius Verzár. Zilifdárián utódja Verzár lett, aki megkezdte az Erdélyben szétszórtan élő örmények közigazgatási és gazdasági egységekbe való szervezését.
Az örmények bérbe is veszik 1696-ban a szamosújvári állami uradalmat. A szervezkedés azonban megáll, mert Verzár török fogságba esik. Konstantinápolyban töltött 3 évi rabság után azonnal a császárhoz utazik Bécsbe és engedélyt kér egy örmény város alapítására Szamosujváron, az elpusztult Gherla falu helyén. Az uradalomnak azt a részét, ahol ma a város van 1700-ban meg is vásárolják az örmények 25.000 forintért.
A város építése azonban lassan halad. Nem kapják meg a császártól a városi kiváltságokat. Verzár pedig ismét fogságba esik. Ezuttal Rákóczi fejedelem foglya Kassán 1706-tól 1711-ig. Kiszabadulása után ismét Bécsbe utazik az engedélyekért, de azt évekig nem tudja megszerezni, amíg 1715-ben ismeretlenek megmérgezik, sírját sem lehetett megtudni.
Amig Verzár Bécsben előszobázott, 1712-ben Besztercéről a szászok 24 órás határidővel kiűzik az örményeket, akik Szamosújvárra menekülnek.
Az első fennmaradt szamosújvári összeírásban már szerepel a Simai család neve 1716-ban Simávon név alatt. A magyarországi armenológia tudósa: Szongott (Szuntugián) Kristóf szerint a családnév az örmény Simavon két első szótagjából -Simá-és az örmény sajátító eset - i ragjából alakult. A Simai család Dzerig Simávon név alatt jött be Erdélybe.

(folytatás a következő számban)

A kéziratot a család egyik leszármazottja bocsátotta rendelkezésünkre. Köszönetünket fejezzük ki a lehetőségért. A közlés előtt megkerestük a szerző özvegyét, a nyílvánosságrahozatal ügyében.

Köszönetünket fejezzük ki Korbuly Domonkos özvegyének, hogy lehetővé tette számunkra, a tanulmány megjelentetését.

"Véleményem szerint úgy használunk legjobban Férjem emlékének, ha gyüjtő munkájából minél több kerül ismertté, illetve nyílvánosságra ....." Korbuly Domonkosné

Folytatjuk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület vezetőségi tagjainak bemutatkozását:

Felejthetetlen anyai nagyanyám, Bedő Józsefné szül. Fugulyán Irén gyermekkorom maradandó példaképe nemcsak a gyönyörű erdélyi asszonynak, hanem kiegyensúlyozott, nyugodt személyisége, halk szava emlékén keresztül - az igazi, a mater örökké áhított biztonságának, melegének.

Később, halála után, kerestem és keresem azt a körülötte sugárzó nyugalmat, az egyszerű, de fenséges megjelenést, mely idők feletti - az igaz asszony nimbusza. Most, annyi év múltán, megfejtettem titkát: egy erdélyi magyar-örmény asszony volt. A Kelet kitörölhetetlen nyomai: a fizikai szépség, a rejtélyes megjelenés, a lelki nyugalom ötvöződtek az erdélyi magyar nő elismert tulajdonságaival. Az örmények az erdélybeli magyarokkal való önkéntes, sikeres egybeforrása - egy kétszáz éves folyamat eredménye. Bízzuk a genetikusra, miként találkozott ilyenkor Kelet-Kelettel és valljuk meg bátran a természet győzelmét: similis simili gaudet (Hasonló a hasonlónak örül).

Dr. Fugulyán Katust először 4-5 éves koromban láttam, de csak rövid ideig a határ déli végén, hol a még mindég szétszakított családunk találkozott pár percre. Túloldalról Katus néném mellett Jenci bátyám is ott volt. Ők ketten: nagymamám és dr. Bedő Jenő - meghatározó egyéniségei voltak életemnek: ha Fugulyán Irén az asszony példaképét, akkor Jenci bátyám - az ő fia - az értelmiségi férfi alakját állította elém. Sőt, ő szabta meg egyik beszélgetésünk alkalmával, jóval később, talán 1971-ben, életpályám irányvonalát: „ olyat cselekedj, mit senki más!” Miként, hogyan - ez rám bízatott. Az erdélyi zenetörténelem felé fordulásomat így neki köszönhetem.

Katussal Kolozsvárra jövetelemkor 1959-től ismerkedtem meg igazán és élete utolsó éveiben sokat mesélt családunkról. Ő szolgáltatta későbbi kutatásaim alapját, az első Fugulyán-családfát.

Bevallom, Kolozsvárra érkezésem után egyik első felfedező utamon, a keresztülkasúl felásott "Béke" térre vetődtem, ott pedig azonnal megtaláltam az Egyetemi Könyvtárt,

Erdély leggazdagabb bibliotékáját. Vasrács kerítése még állt, de látszott, hogy rövidesen nélküle maradunk.
Ma is hálásan emlékszem vissza arra a sok igaz örömre, amit falai között átéltem. Az elsők között volt az ARMÉNIA százéves lapjainak olvasása, és - az akkori elképzelésem szerinti - adatgyűjtés. A "hazatérés" hihetetlen érzése vett birtokába Szongott elsárgult lapjain. Bár leírom, megosztom most másokkal, spontán voltát és máig tartós vonását aligha tudom érzékeltetni.

Azóta ez mitsem változott: a magyar-örmények zenei vonatkozásait tovább gyűjtöm. Csiki Endre, kiről oly sokat meséltek az Unió utcai kávézóban a Désről Kolozsvárra kerültek és a régi kolozsváriak, tanítványa - Jagamas János - akkor még a kolozsvári Zeneakadémia tisztelt és rettegett tanára, előbb a helybeli két világháború közötti zeneélet jelesei, majd következtek, egyre táguló kőrben: Viski János (kiről monográfiát írtam), Csausz Anna, Hollósy Kornélia - a zongoraművésznő (!), Simay Rozália, Liszt Ferenc tanítványa.
Meglepő volt mindnyájuknál egyfelől a kiváló szakmai színvonal, másfelől az igen széles látókör, emelkedett értelmiségi gondolkodás.
Legtöbbjük áldozatul is esett az egyre anyagiasodó világnak, nemkülönben Trianon magyarnyomorító hatásának. Mert kivétel nélkül, őszintén és fenntartás nélkül egytől-egyig magyarnak vallották magukat. Példájuk, a keleti életfelfogás ötvözése a legjobb, legnemesebb európai keresztény tradiciókkal, valóban követésre méltó.
E példát fölmutatni, újra és újra fölélesztení, kedves feladatomnak tekintem. A Fővárosi Örmény Klub keretében nemcsak jómagam, hanem három muzsikus gyermekemmel is fölléptünk többször. Az 1996. végén rendezett millecentenáriumi örmény kiállítás zenei anyagát sok szeretettel készítettem el. Tudjuk, mindez csak a munka kezdetét jelenti és működésünkkel a magyar-örmény hagyományok elismerését szeretnénk elősegíteni.

Dolgozószobámban Fugulyán Zakariás és lánya Irén életnagyságú arcképei vigyáznak ránk. Ők velünk vannak - mi csak tegyük kötelességünket !

Fancsali János

<><><><><>

A Fővárosi Örmény Klubban 1997. jun 19-én elhangzott előadás

A kolozsvári Fugulyán család története

Mint annyi más örmény család, úgy a Fugulyánok is gyökereiket Szamosújvárt kereshetik. Elsőként anyai nagyanyám, Bedő Józsefné, szül. Fugulyán Irén, kivel együtt éltem Brassóban 1954-beli elhunytáig, mesélt kolozsvári gyermekkoráról. Később, kolozsvári nagynéném, dr. Fugulyán Katus, fábiánsebestyéni anyai nagybátyám, dr. Bedő

Jenő körzeti orvos, édesanyám szóbeli, írásbeli közlései gazdagították önismeretünket. Végül saját könyvtári és levéltári kutatásom egészítette ki a most következő történetet.

1. A szamosújvári Fugulyán Izsák és Hercz Láng Rózsa házasságából származó gyermek, Zakariás (I.) 1768. november 6-án született Szamosújvárt és Kolozsmonostoron hunyt el 1836. augusztus 14-én. Ennek neje Korbuly Mária Szamosújvárt, 1780. augusztus 17-én született, Korbuly Antal és Burgya Teréz lányaként. Esküvőjüket ugyanott tartották 1797. február 14-én. Úgy látszik sokat utazhattak, mert Antal nevű fiuk Páncélcsehen 1803. november 3-án látta meg a napvilágot (elhunyt Kolozsvárt, 1883. március 1-jén).
2. Fugulyán Antal első házasságát 28 éves korában az ugyancsak örmény Nyegrutz Margittal (20.) kötötte: 1831. február 1-jén. Egyszülött gyermekük, Zakariás (II.) (1831. október 13. - 1833.április 17.) és a fiatal feleség (október elsején), egy évben, 1833-ban hunytak el Kolozsmonostoron.

3. Antal második felesége is örmény lány volt, Merza Katalin.
Merza Lukács és Kovács Kata házasságából született Szamosújvárt 1778. május 27-én Merza Kristóf. Ugyancsak ott született Simay Anna, Simay Gergely és Gajzágó Mária házasságából 1783. október 17-én.
Merza Kristóf és Simay Anna gyermeke, Merza Katalin ugyanitt jött a világra, 1815. augusztus 15-én, valószínűleg egy sokgyermekes családban, hisz szülei 1802. február 23-án tartották esküvőjüket.
4. Fugulyán Antal (I.) - Merza Katalin frigy első, felnőtt kort megérő gyermeke Fugulyán Zakariás (Kolozsmonostor, 1836. október 6. - Balázsfalva, 1901. május 27.), a legendás Zaki bácsi. Kolozsvárt 1861. május 13-án vette el Grandpierre Lottit: „Lakása: Külmonostor u. 91. sz., kereskedő, római katolikus, nőtlen. "A feleség szülei. Carolus Grand-Pierre, Linguae Gallicae, és Carolina Simon, rom.cath.” E házasság teremti meg a rokonságot a Fugulyán és a Grandpierre családok között. A frigyből származó gyermekek közül alig két lány érte el a felnőtt kort: Irén - anyai nagyanyám - és Lotti néném, ki Szászrégenben lett később Vertán Sándor felesége. A Fugulyán-Grandpierre családok kapcsolatát bizonyítja, hogy Fugulyánék elsőszülött gyermekét, Heléna-Carolinát 1862. március 6-án Csiki János és Grandpierre Emma keresztszülők, negyedik gyermeküket - Katalint-, Grandpierre Károly és neje Göcs Rozália 1870. január 1-jén jelenlétében keresztelték a főtéri róm. kath. plébánián. Végül Balta Graczián és Fugulyán Karolina lánya, az 1872. február 12-én született Katalin keresztszülei Fugulyán Zakariás és Carolina Grand-Pierre voltak.
A Fugulyán Antal (I.) - Merza Katalin házaspár további gyermekei:

Antal (II.) (1835. július 22. - 1836. március 9.)
Antal (III.) (1838. - június 6.- ?
Mária (1840. február 11. - 1840. december 27.)

Anna (I.) (1841. október 13. - 1844. július 8.)
Anna Catharina (II.) (1847. december 31. - Kv, 1908. május 1.)
Kristóf (1849. április 1. - Mvh, 1878. június ?)
Gergely (1854. március 12. - Kv, 1911. január ?)

5. Az előbb említett "Balta (Karácsony) Gratianus, mercator, Szamosujvariensis, Locus domicilii: Claudiopolis, rom. kath. 40.annos (Parentes: Balta Martinus-sartor, Marosan Anna rom. kath.)" és "Fugulján Caroline, Locus origini: Claudiopolis, rom. kath. Aetas: 25. (Parentes: Antonius Fugulyán, mercator, Merza Catharina rom. kath. mindketten)" esküvője 1866. január 9-én köttetett a kolozsvári főtéri plébánián. Gyermekeik: Márta (1867), Kristóf (1869), Katalin (1872) ismertek számomra.

6. Fugulyán Gergely Kräutter Anna bánáti sváb leányzót Temesvárt vette el feleségül 1885. november 26-án. Gyermekeik: dr. Fugulyán Katalin szemorvos (Palánka, 1888. január 21. - Kv, 1969. július 23.), Károly (Kv, 1889. - Ózd 1965.) Antal (?, 1892. december 14. - Kv, 1968. március 2.)

7. Fugulyán Antal (III.) ugyancsak kereskedő volt. Házasságát a 39 éves Sarosi Saroltával, Csiki János özvegyével, az akkor 45 éves férfi 1883.július 24-én kötötte. E késői házasságból, tudtom szerint gyermek nem származott.

8. Annál inkább serénykedett Zakariás, ki vérmes természetéről nemcsak családon belül volt híres. Oda is veszett emiatt, minden öröklött vagyona. Gyermekei:

Heléna Carolina (Kv, 1862. február 24. - uo. 1863. november 8.)
Carolina Ida (Kv, 1863. május 11. - uo. 1864. március 13.)
Carolina (Kv, 1867. június 23. - Szászrégen ?)
Catharina (Kv, 1869. november 23. - ?)
Carolus (Kv, 1871. szeptember 23. - ?)
Mária (Kv, 1874. október 11. - 1878. február 28.)
Irén (Kv, 1876. február 16. - Brassó, 1954. december 1.)

9. Közülük, Irén Bedő József állampénztári főtanácsos (1864-1938) neje lett Medgyesen, 1896. július 23-án. Családjuk, a férj hivatalbeli előmenetele szerint több erdélyi városban lakott, majd végül Brassóban kötött ki. Gyermekeik:

Bedő Irén (Medgyes, 1897. május 22. - Salzburg, 1945.) =Oltay Elemér
dr. Bedő Jenő (Balázsfalva, 1900. október 6. - Fábiánsebestyén, 1978. július11.)
Bedő Gabriella (Balázsfalva, 1906. szeptember 3. -)

Irénke, Oltay Elemér ny. állományú ezredes (Bp. 1880. -uo. 1934. november 17.) neje lett, egyetlen gyermekük, ifj. Oltay Elemér (1930. április 11. - Tata, 1992. július 7.) volt, a helybeli szőnyeggyár főmérnöke. Ifj. Oltay Elemér két házasságából Budapesten (Károly) és Tatán (Noémi, Ákos) élnek gyermekei.

Dr. Bedő Jenő előbb Kolozsvárt próbálkozott, majd 1919-ben Nagyváradnál átlépve a határt, egyetemi tanulmányait Szegeden végezte, orvosi hivatása és házassága Magyarországhoz kötötte életét.

Bedő Gabriella, a brassói zenekonzervatóriumban Immanuel Bernfeld-nél tanult zongorázni, 1940 elején feleségül ment Fancsali Jánoshoz, két gyermekük: János és Irén.
10. Fugulyán Zakariás (III.) Lottinak becézett lánya, id. Vertán Sándor (1864-Szászrégen. 1940. július 1.) felesége lett, gyermekeik közül Ibolya Éltető Dánielné lett, kinek lányai Baby és Judit. Legutóbb, egyik unoka, ki már nyugdíjas orvosnő, Dr. Zakariás Zoltán orvos feleségeként élt Marosvásárhelyen.
11. Dr. Fugulyán Katus nem ment férjhez, Károly nevű testvére (1889-1965) házasságából egy lány származott: Katus, Gulyás Istvánné, ki Miskolcon él.
Antalnak fia, dr. Fugulyán Gergely (Mátyásföld, 1920. január 20.- Mvh, 1996. március 27.) ki Marosvásárhelyen volt szemorvos.
Gergelynek Katalin nevű lánya ugyancsak orvos, ugyanott, fia pedig színtén Marosvásárhelyen sakkot tanít - dr. Fugulyán Katalin 1997. június 10-i levele szerint. Ez a fiú jelenleg az egyetlen férfi leszármazottja a kolozsvári Fugulyán családnak.

Összegzés

Mint a 90 személyt soroló névjegyzékből kitűnik, 36 családtagról van adatunk, kik a Fugulyán nevet viselték. A család származási helye Szamosújvár, honnan előbb Kolozsmonostorra, majd Kolozsvárra telepedtek le. Az első keresztelés, házasságkötés, elhalálozás adatait nézve az 1835. évre úgy Kolozsmonostoron, mint Kolozsváron a Fugulyánok már letelepedettnek számítanak.
Foglalkozásuk szerint legtöbbször kereskedők, a századfordulón megjelennek a hivatalnokok is: Gerő adóhivatalnok (1910-ben), Sándor bankellenőr (1914-ben). Minőségi emelkedés Katus, a hírneves szemorvos, unokaöccse Gergely, és ennek Katus nevű leánya, kik immár a harmadik generációban az orvostudomány szakemberei. A Grandpierre-Fugulyán kapcsolat igen mély intellektuális jellegű volt, idézzük Katus sorait 1926-ból, az akkor még nem is író ifj. Grandpierre Emilnek: "Az emberek többé-kevésbé, mindenütt egyformák. Hogy különbek legyünk náluk, az nem a foglalkozástól függ." Emici, a későbbi Kolozsvári Grandpierre Emil, 1930-31 között Katusnál töltött egy évnél többet, és erről az időszakról vallotta, hogy soha többé íly mélységében nem érezte az életet, ekkor talált valódi önmagára. Igy, a Fugulyán-életfa gyümölcsei között joggal sorolhatjuk a ROSTA szerzőjét, ki elsőregényes huszonévesen berobbant a magyar irodalom élvonalába.
A magyar-örmény családok kimúlásának mintáját mutatja történetünk, leírásunk épp ezt hívatott megállítani, az útkeresést serkenteni.

Fancsali János

<><><><><>

Batári Ferenc főmúzeológus klubtagunk 1997. aug. 5-én az Iparművészeti Múzeumban előadást tartott az általa rendezett oszmán-török szőnyegkiállítás anyagáról és általában a szőnyegművészetről, igy köztük az örmény szönyegekről is. A Klub tagjai közül

mintegy 30-an vettek részt az előadáson, majd az ezt követő fehér asztal melletti kötetlen beszélgetésen. Köszönjük Batári Úrnak az önzetlen gesztust.

OSZMÁN TÖRÖK SZŐNYEGEK

Az Iparművészeti Múzeum, (Budapest, IX. Üllői út 33-37.), a XXXV. Orientalisztikai Világkongresszus alkalmával bemutatja világhírű szőnyeggyűjteményének legszebb darabjait. Az Iparművészeti Múzeum az isztambuli Török és Iszlám Művészeti Múzeumot követően a török szőnyegművészet leggazdagabb kincstára, sőt 17. századi anyaga annak anyagát is felülmúlja.
A kiállításon számos olyan kora-oszmánkori alkotás látható, amely csoportjának legkiemelkedőbb darabjai: köztük a híres "Crivelli" szőnyeg, továbbá több variációban "erdélyi", hatoszlopos "Ladik", "Gördes" stb. imaszőnyegek.

Ez az anyag a tavalyi év folyamán nagy sikerrel Londonban és Isztambulban is szerepelt. A keleti szőnyeg, amely egy távoli, egzotikus világ megnyerő, színpompás művészete, de mivel a régi magyar otthonok legkedveltebb dísze volt, ezt teljesen magunkénak érezhetjük.

A kiállítás az **Iparművészeti Múzeum** keleties hangulatú kupolatermében **1997. július 8- szeptember 14. között látogatható, keddenként díjmentesen.**

Batári Ferenc

A Fővárosi Örmény Klubban 1997. jul 17-én elhangzott előadás:

Fémművesség és az örménység

Címválasztásom, úgy gondolom, világosan elárulja, hogy meg akarom kerülni az örmény ötvösség fogalmát. Hiszen abban az esetben pontosítanom kellene, az ókori, középkori, az örmény államiság idején űzött, vagy éppen a diaszpóra ötvösségéről kívánok-e beszélni. Az ilyen megközelítésnek előfeltétele kellene, hogy legyen, az örökölt műtárgymennyiség meggyőző ismerete, már publikált feldolgozása. Mint átlagos ötvösisme-retekkel rendelkező embernek, még arról sincs tudomásom, hogy ez a felmérés egyáltalán megtörtént-e, és ha igen, akkor hol és mikor került kiadásra. Ezért inkább csak arról kívánok beszélni, az idők folyamán milyen kultúrák hatása összegződhetett a tárgyalkotás azon területén, melyet az örménység, hasonlóan a világ valamennyi népéhez, nemes vagy színesfémekből létrehozott a közösségi ünnepei, a templomai vagy csupán önmaga ékesítésére. Az egyenes vonalú fejlődést feltételező történetszemlélet szerint a fémek megmunkálásának ismerete döntő fordulatot jelentett az emberiség "fejlődésében". Ezzel szemben, amikor a leleteket elemezzük, arra a meglepő eredményre jutunk, hogy a megjelenő technikák már első felbukkanásukkor készen vannak, és azokhoz a további

évezredek már csak kiegészítésekkel járultak hozzá. Például a ma legkorábbinak ismert bronzszobor töredék (felirata alapján datálható, Krisztus előtt 2300-ból) olyan metallurgiai ismeretekről tanúskodik, amelyekhez nincs mit hozzáfűznünk. De ugyanezt elmondhatjuk a kovácsolt, kalapált, domborított vagy cizellált tárgyakról is, e korai darabok technikai megoldása mindig csak újabb rejtélyt állít elénk.
Az örmény nép múltjának kútjába ezúttal az Urartu-i királyság tárgyi hagyatékáig merülünk le. Ez a királyság nagyjából Nagy-Örményország területét foglalta el és a hettita birodalom, valamint az asszír művészet emlékeivel rokonítható tárgyi emlékeiből bőven található Ankara, Jereván és Szentpétervár múzeumaiban.
Az állam középpontja a Van-tó vidékén volt, legjelentősebb lelőhelyei: az Erzincan melletti Altin-tepe, (sokatmondó név: Aranydomb) és a Jereván melletti Karmir-Blur (Vörös domb), ahol 1936-tól máig tart a feltárás. Ehelyt Kr.e. 9-6. századig lakott település és annak citadellája szolgáltatja a következő ismertetendő műtárgyakat. A 2500 évvel ezelőtti szkíta támadás áldozatául esett város és vár feltárt falai között tömegével kerültek elő használati és dísztárgyak, de még elszenesedett gabona is. A legjelentősebb tárgyak feliratai megőrizték Mena, Argisti, Sarduri és Ruzsa uralkodók nevét. Nagy mennyiségű fegyver, bronzpajzs, sisak, lószerszám mellett ezüstedények, aranygombos bronzfedő, szertartási és használati eszköz jött a napvilágra. Mind az Altin-tepe-i, a Van-vidéki, és a Karmir Blur-i feltárásoknál előfordulnak öntött bronz bútorelemek, lábak, karfák, támasztékok. A hatalmas, vékonyfalú üstök öntése ma is komoly feladatot jelentene. A leletek között igen sok vörös engobe (földfesték) színezésű, csiszolt felületű edény található. Ezek bronzedények mintájára készültek, amit az Altin-tepéből előkerült fém és az ismeretlen lelőhelyű, de azzal formában, méretben és tagolásban azonos cserép tárolóedény egyértelműen bizonyít. A bronz számunkra olyannyira értékelt patinája használata idején nem létezett, állandó csiszolása következtében akkor megjelenése megtévesztően közel állhatott cserép testvéréhez.
A szkíta támadás, makedón invázió idejéről való hellenisztikus kultúrjavak tömege után a bizánci művészet világába illeszkedő tárgyak kerülnek szemünk elé. A konstantini rendelet megelőző, 300 körül létrejött első keresztény állam, a mai Grúzia egy részét is magába foglaló Arménia, a korai liturgikus eszközök fejlődését is elénk tárja. Széles szájú, bronz kehely, bronz vagy ezüst füstölők, talp nélküli, öblös, domborított aranykehely képviseli a kort bemutatott tárgyaink között. Az öntött ezüst, bronz, arany körmeneti és mellkeresztek a hazai leletanyagból ismerősek. Általános kedveltségnek örvendett a bizánci műgyakorlatban annyira kedvelt rekeszzománc technika a Kaukázus vidékén is.
Mivel Bizánc ismert zománcmunkáinak korba helyezése történeti okból kérdésesek, hiszen nagyjából csak az tudható azokról, hogy a város 1208-as kirablása előtt készültek, a grúz és örmény feliratos zománcképeknek egy jövőbeni, összehangolt és elfogulatlan kutatás során igen komoly szerepük lehet. Ez a terep további nehézségeket is tartogat, az ikonok sérülése, elrablása következtében sűrűn előfordul eredetileg egymástól idegen

elemek összeillesztése. Példánkon egy Istenanya feliratú borításba egy Pantokrátor képet helyeztek. Egy XII. századi keretből kiemelt részlet számunkra azért érdekes, mert kaukázusi továbbélését bizonyítja a Szaszánida palmettás rácsmintának, amely a magyar honfoglaláskori ötvösségnek is lényeges összetevője volt. Nagy Szulejmán korát idézi /aki mellesleg képzett ötvös volt/ egy áttört aranyborítású ezüstedény aprólékos, ugyanakkor lendületes, perzsás díszítésével, foglalt köveivel. Száz évvel későbbi Levan király és felesége domborított alakja, melyhez számos analóg darabot készítettek a XVII. századi Erdélyben, román fejedelmek és bojárok rendelésére Szeben és Brassó mesterei.
Értékes, régi darabok megbecsüléséről tanúskodik az a Mária-ikon, melynek X. századi központi alakját és egy 1784-es Jessze vesszeje kompozíciót egyesítettek az 1644-ben alkotott, a nagy ünnepeket ábrázoló kerettel. /Feltehetően ebben Pantokrátor-kép volt/.
Az iszlám térnyerése óta az örménységet nagyrészt mohamedán népek veszik körül. Öltözékekben, ízlésben állandó, közvetlen perzsa hatás érte. Ez az egyáltalán nem puritán, rafinált színkultúrát, fejlett kézművességet őrző világ XIX. századi képét állítják elénk a bemutatott példák: Muhammed Ali ilyennek látta Fath Ali sah udvarát. Az európai technikával, vászonra, olajjal festett képek jellegzetes kor és ízlésvilágot közvetítenek. A nyugati művész ábrázolta kaukázusi szépség nemcsak szűkebb hazája, de a Balkán vidékén is általános ékszerviselet megörökítése révén fontos dokumentum. Maguk az ékszerelemek hagyományos, nemegyszer antik formákat konzerváltak, ezeket szinte lehetetlen etnikumhoz kapcsolni.

A tárgyak többségén alkalmazott filigrántechnika, még változataiban is, a leginternacionalistább műfaj. Azonos felépítési elv szerint - s így hasonló mintával-készülnek darabok Skandináviától Olaszországig, Hollandiától Kínáig. Gyakorlatilag akármelyiket készíthette örmény mester, akár idegen megrendelésre is.
A zord hegyek lakói maguk gondoskodnak személyes biztonságukról, ebből megérthetjük azt a büszke öntudatot, mely az értékes anyagú, szép kidolgozású, vagy egyszerűen az ősöktől örökölt szerszám viselete elárul. Ezt olvashatjuk le az európai művész rajzáról, melyen férfitársaságot ábrázol, 1860 körül. Ovnatanjan 1840-es években festett Karadzsán arcképe az európai divat elfogadása mellett, még őriz helyi színeket. Nem szeretnék csalódást okozni, hogy olyan kevés konkrétummal igyekeztem hallgatóim várakozásának eleget tenni. Az Örmény viseletek című albumban, további adatok nélkül, látható Michael Tuzián, híres ötvös arcképe. Az 1979-es, budapesti, Kaukázusi fémművesség című kiállításon szerepelt Kujumdzsan mester domborított és cizellált vázája. Eleven bulgár-örmény ötvössel pedig a nyíregyházi alkotótelepen volt alkalmam találkozni. Hary Arabian, neszebari születésű művész, kinek nagyszülei a század elején menekültek Bulgáriába. De megfordultak örmény művészek a kecskeméti zománcművészeti alkotótelepen is.

Kótai József
ötvösművész

<><><><><>

Hírek, információk

Röviden megismételünk néhány - korábbi számainkban megjelent - továbbra is aktuális felhívást, információt:

- **Továbbra is várjuk észrevételeiket, megjegyzéseiket a Fővárosi Örmény Klubbal és annak kiadványával, a Füzetekkel kapcsolatban**.
- **Folytatjuk** az előadások között az "**Örmény családok bemutatkozása**" sorozatot, kérjük jelentkezésüket a bemutatkozásra.
- **Várjuk fiatal örmény származású művészek** (képző-, ipar-, fotó-, stb) jelentkezését, akik részt szeretnének venni a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat új székhelyén **1997 szept. 13-án megnyitandó kiállításunkon**.
- **Keressük az örmény származású** előadóművészeket, zeneművészeket, táncművészeket, illetve amatőröket, akik klubdélutánjainkon, egyéb rendezvényeinken szívesen vállalnának fellépést, bemutatkozást.
- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a gyűjtést** a gyergyó-szentmiklósi templomban lévő két oltárkép és a szamosújvári Szent Gergely kép **restaurálására.**
- **Keressük az örmény identitást vállaló személyeket**. Ha Ön tud - szűkebb vagy tágabb ismeretségi körében, munkahelyén, stb. - olyan személyről, családról, aki apai vagy anyai ágon valamilyen fokon örmény származású, kérjük, jelezze felénk levélben, telefonon vagy személyesen.
- Sokan visszajuttatták már kiküldött **kérdőívünket. Ha Ön még nem tette meg, úgy kérjük mielőbb tegye meg. Köszönjük!**
- A **Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**
  1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 294.
  Tel/fax: 153-4444/155 vagy 156 mellék.
  Nyitvatartási rend: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19 óra, csütörtök 12-17 óra
  dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.
- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**
  1015. Budapest Donáti utca 7/a.
  Postacíme: 1922 Budapest Pf. 168. **Telefon**: 201-1011, **fax/tel**: 201-2401.
  A fogadóidő a nyári időszakban **minden szerdán 16-18 óra között**.

<><><><><>

Új információk

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület buszos utazást szervez **Velencébe a Szt. Lázár szigeten található mechitarista kolostor meglátogatása céljából**.

Az utazás időpontja 1997 szeptember 25-28.(3 éjszakai szállással)
Elhelyezés Jesolóban 2 csillagos szállodában, WC-s, zuhanyozós szobákban.
Helyi közlekedés : a szállásról Velencébe és vissza naponta saját autóbusszal.
Ellátás: reggeli illetve félpanzió az igényektől függően

Fő program: Szent Lázár szigetén a mechitarista kolostor és múzeum megtekintése Fogolyán atya vezetésével

*Részvételi díj 23.000 Ft/fő (*utazás biztosítással, szállás reggelivel és a kolostori belépő) Félpanziós felár 4000 Ft.

További információ és jelentkezés az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél illetve a klubrendezvényen..

Jelentkezéskor 10.000 Ft előleg befizetését kérjük augusztus 19-31 napjáig.

<><><><><>

Köszönjük Jakabffy Ernő egyesületi tagunk 100.000 Ft-os felajánlását a gyergyószentmiklósi oltárképek restaurálásához. Külön köszönjük Jakobovits Miklós nagyváradi festőművész ingyenes felajánlását az oltárképek restaurálására.

<><><><><>

A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat **(FÖKÖ) testületi határozataiból**:

- A FÖKÖ a "Forráshely" Alapítvány közreműködésével 9 erdélyi magyar-örmény gyermek és egy felnött kísérő (Csíkszeredából és Gyergyószentmiklósról) 12 napos magyarországi táborozását szervezte meg és finanszírozta.
- A FÖKÖ létrehozott egy támogatási alapot, amelyből a gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébánia kérelmére, egyenlőre 34.000 Ft-ot szavazott meg a templom, a plébánia és a temető felújítási munkálataira. A plébánia kérelmét továbbiakban is támogatni kívánja.
- A FÖKÖ a máramarosi Hollósy Simon Művelődési Egylettel kötött együttműködési megállapodás alapján 50.000 Ft-al járult hozzá Hollósy Simon síremlékéhez.

Erdélyi Örmény Gyökerek
A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János
Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/7. szám

1997. szeptember

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Naptár

Szeptember 14. = **Keresztfelmagasztalás**
Nagy Konstantin császár édesanyja, Szent Ilona (Heléna) régészeti kutatásokat folytatott a jeruzsálemi Kálvárián. Három keresztet találtak. Ebből melyik lehetett Krisztus keresztje ? - Erre úgy kaptak feleletet, hogy a hozzáérő, azt érintő betegek meggyógyultak. Az egyház a keresztet mint Krisztus ereklyét tiszteli:
Leborulunk a Te drága kereszted előtt és hódolattal tiszteljük, s megemlékezünk dicsőséges feltámadásodról, és bocsánatot kérünk törvényszegéseinkkért. Kereszted által emelted ki az emberiséget a kárhozatból ! És most, eme szent és isteni jel által adj az egész világnak mennyei békességet !

/Saragán - néhai Kovács Géza fordítása/

E hónapban üljük a Fogolykiváltó Boldogasszony ünnepét is. Ez az ünnep abban az időben keletkezett, mikor a mohamedánok sok kereszténytet ejtettek rabságba. A budapesti örmény kápolna búcsúja (szept. 24.). Szeptember 30-án ünnepeli a görög katolikus egyház Világosító Szent Gergelyt. Jóllehet békében hunyt el, szenvedéseiért vértanúként tisztelik.

Dr. Sasvári László

<><><><><><>

DÉLI HARANGZÚGÁS

Egy kedves barátom a közelmúltban, régi, szakadozott papírú könyvet ajándékozott, amit az idő foga már alaposan megrágott. A 320 oldalon versek voltak 1558. évtől az 1943. évig különböző költőktől. A könyv címe: VERSEKBEN TÜNDÖKLŐ ERDÉLY és egy kolozsvári nyomda kiadásában, Szentimrei Jenő gyűjtésében jelent meg. Éjszakákon

keresztül nagy élvezettel olvastam és az egyik versre megdobbant a szívem az emlékek hatására. A vers a következő volt:

MINDENKI TESTVÉREM NEKEM

Én nem ismertem nagyapámat,
sem őseimet
Nem láttam soha bús hazámat
az ARARÁT tövében,
csak hallgattam hitetlenül
a meséket márványpalotákról, melyben
királyok és
örmény hercegek éltek

De egyszer eljöttek és körülzsongtak
titokzatos örmény szavak,
oly idegenek és mégis oly ismerősek,
Szavak, melyekre nem tanított soha
senki,
De valahol forrón bennem éltek

Elgondolkoztam furcsa sorsomon,
e kegyetlen és áldott kettősségen
Életem két ága mily csodásan egybe
forrott,
s ma nem magyar örmény,
de magyar vagyok

Magyar vagyok,
de minden valláson és fajon túl
mégis csak az embert látom
Bús őseim példája tanított meg erre,
kik vándoroltak hazátlanul

És most hazám e föld,
s az erdélyi csillagok alatt
mindenki testvérem nekem

A vers költője FLORIÁN TIBOR, aki tudomásom szerint Marosvásárhelyen élt.
A vers lelki tisztulásom és önfelismerésem volt több éjszakán keresztül. És akkor felmerült bennem egy gyerekkori emlék! Talán velem száll a sírba !
Kora nyári estén, amikor Csíkszeredára megérkezett a vonat, vár minket a lovas kocsi, hogy Csíkszépvízre vigyen. Gyönyörű holdfényes este volt. Megérkeztünk Nagyapámhoz, ahol már vártak rokonok és barátok, falu örményei. A nagy kerti asztalt körülálltuk és egy szívvel, egy lélekkel elénekeltük, hogy "Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország". És amikor a kertbe bejött a román csendőr és megkérdezte, hogy már mi mit énekelünk, akkor Nagyapám félrehívta és valamit a zsebébe dugott. Mi csak annyit hallottunk, hogy azt mondta: na fiam most te is velünk énekelsz. Éveken keresztül megismétlődött ez a szertartás.

A kora középkortól kezdve, a második világháború befejezéséig ebben a kötetben kitűnő költőink, gondolkodóink elmondták bánatukat, megírták keserves sorsunkat és hitünket a reményteljesebb jövőben: Csokonai Vitéz Mihály, Kriza János, Petőfi Sándor, Arany János, Áprily Lajos, Benedek Elek, Dzsida Jenő, Jékely Zoltán, Ady Endre, Babits Mihály és még számosan. Mégis ennek a versnek az emléke kísértet és kísért még ma is, mert magamat éreztem a leírtakban.

Hiszen Nagyapám, Apám és még nagyon sok örmény barátunk ha nem is tud örményül, de ugyanazt mondták, tették és szenvedtek hitükért. Tudták anélkül, hogy valaki is kényszerítette volna őket. Magyarország hazát adott, ha nem is beszéltek örményül, örmény ételeket ettek és nagy szeretettel segítették egymást, ha arra szükség volt.
A mai nemzedék sokat tanulhatna tőlük és erkölcsi kötelessége lenne ezt a szellemet továbbadni, mert génjeink nem csalnak.
Felemások lettünk ? Áldás, vagy átok ez a kettősség? Nem tudom, de biztos vagyok abban, hogy ILYENEK VAGYUNK - " SZÓLTAM, NOHA MÉG MINDIG NEM MENTETTEM MEG LELKEMET"- írta Sándor András, akivel korban, gondolkodásban és érzelemben oly rokonok vagyunk. Olvastam az 56-os szabadságharc egyik hőse, Pongrátz Gergely örmény testvérünk lapjában. Mondtam: A GÉNEK NEM CSALNAK. Köszönöm nekik, hogy szóltak!

MOTTÓ: Conscientia bene actae vitae multorumque, bene
factorum recordatio iucundissima est.
/A legkellemesebb a helyesen élt élet tudata és a sok jótett emléke./

Dr. Zakariás Egon

<><><><><>

A Simaiak

Írta néhai Korbuly Domonkos

II. rész

A Simai család őse Salamon 1717-ben már tanácsnoki tisztséget visel Szamosújváron. Nevét mint akkoriban a magyarörmények mindnyájan háromféleképpen írta: Szolomon Simai, vagy Szolomon Toderi /mert az apja Tódor volt/, vagy Szolomon Tóderi Simáján. A XVIII. század végén a nevek írásából már elmaradt az apa neve, a XIX. század eleje óta pedig a magyar írásmód szerint írták a nevet, vagyis elől a családnév és utána a személynév = Simai Szolomon.

Az erdélyi örmények nem tekintettek külön nemzetnek. Erdélyben 1848. évig csak három nemzetet ismertek a törvények: magyar, székely, szász. Még a százezres családszámú románságot sem ismerték el nemzetként. Az örménység Erdélyben „Companiát”, kereskedelmi társaságot alkotott. Kb. 1740-ig az egész örménység egy companiába tartozott, amelynek főbírója a szamosújvári bíró volt. Ezután két compania létezett a belső, amelyhez a szamosújvári és az erzsébetvárosi tartozott, a szamosújvári főbíró vezetésével, és a külső, amely a két székelyföldi örménytelepet foglalta magában. Mintegy 1770 után megszűnt a compánia kötelék és a négy erdélyi örmény-telepnek nem volt közös irányítója.
Szamosújvárnak a legtöbb főbírót a Simai család adta. A főbírót évente választották, aki 12 tanácsnokkal és 100 esküdttel igazgatta kezdetben a Compániát, később a várost.

Simai Salamon 1721 és 1731 közt hatszor volt főbíró. Szamosújvár neve akkor még Armenopolis vagy örményváros volt. Simai Salamon neve után már azt írta, hogy „Örmény városnak főbírája”.

Salamon testvére Gergely 1733-36 közt három éven át főbíró, Gergely fia Tódor főbíró 1740-ben.

1745-47-ben	Simai Lukács	1760-61-ben	Simai Tódor
1762-ben	S. Lukács	1771-73-ban	S. Tódor
1782-83-ban	S. Tódor	1802-4-benn	S. Gergely

Simai Salamon kezdte, építette 1723-ban az Erdélyben ma is meglévő legelső örmény kőtemplomot. Addig csupán Verzár püspök kápolnája létezett, a templomi összejöveteleket bérelt templomokban tartották. Az Erdélyben kevés örmény nyelvű feliratok egyike a Simai testvérek által épített templom homlokfalán olvasható: Szoghomon Ászvátur Vörtikh Hácsáturi Toderi sinöczhin jékéghéchisz 1724. Simai Kristófnak Tódor nevű fiától született Salamon és Bogdán építették a templomot.

A templomban a sekrestye felett is van egy örmény nyelvű felirat: Szoghomon jév Ászvátur Simáján 1723-in sinöchin zájsz jékéghéchin, renovát átáfz 1751. Erkuszumé renovád árádz e 1797. Irékhumén norec huchádz e 1841. Simai Salamon és Bogdán építették e templomot 1723-ban. Megújíttatott 1751-ben, másodízben újíttatott 1797-ben. Harmadízben 1841-ben. A felirat felett falfestmény látható, ennek közepén a templom képe, két oldalán az építtetők és feleségeik majdnem embernagyságú alakja.

A feliratokat készítette és az alakokat festette 1841-ben Gábrus Zakariás örmény tanár, a magyarországi armenológia első művelője.

Simai Salamon 1729-ben a templom fenntartására 2500 forintos alapítványt tesz. „Én Salamon, aki Simai Tódornak vagyok a fia, és az Örményváros főbírája, tudatom mindazokkal, akiket illet, hogy ezen örményvárosban kőtemplomot építettem, melynek harmadik oltára Világosító Szent Gergely nevet visel ... a tisztelendő papság részére kőből lakóházat újonnan csináltattam, az én nőm Szirmai /Hripszime/, továbbá fivérem Ászvátur és ennek neje Mcháthun költségén”.

Folytatás a következő számban.

<><><><><>

Örményország ősi földjén (1)

Utazzunk Arméniába !

A vetítettképes előadássorozat az örmény nép őshazáját mutatja be, azon a most Dunántúlnyi területen utazva, ahogy az előadó az országot előzetes felkészülése és baráti meghívás alapján fényképezőgépével megörökítette. Szívében, gondolataiban vizuálisan örökre rögzítette azokat az élményeket, művészeti, kultúrtörténeti értékeket, amelyek örmény baráti érzésekből és szeretetből fakadtak.

A sorozat első előadása egy képzeletbeli utazásra hívja a tisztelt hallgatót: "Utazzunk Arméniába!" címmel. Bevezetőként és zenei szignálként Hacsaturján "Spartacus" (a küzdő római rabszolgavezér) című balettzenéjéből hangzott el rövid részlet.
Ezután egy színesen megírt közismert örmény legendát hallottak örmény származású lengyel újságíró tollából "Kőország" és az "örmény konyak" megszületéséről, amely történet egészen a bibliai Genezis Könyvéig nyúlik vissza.
Az előadás azután gyors képváltásokkal, egy-két mondatban ismertette "Múzeumország", az ősi Örmény-felföld kultúrtörténetét a protoörmény népektől, az Urartu birodalomtól (Kr.e. VIII. sz.), a mai modern Örmény Köztársaságig.
Elvezette a látogatót a 3000 esztendős - Rómánál is idősebb - fővárosba, az ősi EREBUNI-ból lett mai Jerevánba. Az urartui kor ősi erődvárosa a birodalom északi határerődje volt, amely ma az örmény nép modern egymilliós metropolisza.
Az erődváros látnivalói visszavezetik az érdeklődőt a Kr. e. IX-VII. századba, azokba az időkbe, amikor az örmény etnikum kialakult és a megtalált és megfejtett ékírásos kőtáblák tanúsága szerint I. Argisti király megalapította a mai örmény fővárost, Jerevánt, ott az Arin-Berd dombon, a város egykori citadelláján.

Ókori leleteket és bizonyítékok sorát látjuk ebből az időből, de bizonyítékokat, ősi leleteket is az itt letelepedett földművelő-állattenyésztő törzsek mindennapi eszközeiből, a korábbi időkből is.
A képsor további kockái sorba vezetik be időben és térben az érdeklődőt az ősi föld megismerésébe. Séta a mai Jerevánban, majd látogatás az örmény Történeti Múzeum kincsei között, ahol ötezer év történeti kultúrkincsei ismerhetők meg a kőfaragvány idoloktól (Kr. e. III. évezred), az urartui ember gabonatárló bronz kádjain és a kerámiaedényeket át a vezéri sírok gazdag aranyleletéig. Eljutunk a világon elsőként megkeresztelkedett örmény keresztény állam történeti kincsei révén a máig.
Járunk az "Ararát völgy"-ében, az örmény katolikoszok központjaiban Zvartnocban és Ecsmiadzinban. Ez utóbbiban a 303-ban felépült keresztény templomban, ahol a nép kereszténnyé válása óta a IV. század elejétől máig is hirdetik Isten igéjét, és ez a hely lett az örménység Rómája, az örmény keresztény egyház katolikoszának székhelye. Ecsmiadzin- a szó jelentése: a hely, ahol az Úr egyszülött fia a földre szállt-, és itt Világosító Szent Gergely tevékenységeként a nép felvette a keresztény hitet. Mindezekről sok szép legenda és történet mesél, amelyet szinte szétválaszthatatlanul már Choreni

Mózes, az örmény történetírás atyja, az örmények V. században élt nagy krónikása megírt.
Ecsmiadzin után történelmi sétánk visszavezet Jerevánba, a Matenadaránba, az örmény írásbeliség szentélyébe, amely ma tudományos kutató levéltári intézet. Az intézmény elődje századunk elejéig a világ első keresztény államának Ecsmiadzinban elhelyezett kéziratgyűjteménye volt, amely azt is szimbolizálja, hogyan jutott el napjainkig a már keresztény örmény kultúrtörténet 1600 év alatt a máig.

Mivel az örmény nép a IV. század elejétől nem értette meg a görög, szír és arámi nyelven hirdetett új hitet, nemzeti fennmaradása forgott kockán, hiszen nyugaton a római helytartó, keleten a perzsák parancsoltak. Örmény írást kellett teremteni, amely a népet és hitét egybekovácsolja.
Az egyik előadás így a Matenadaranon keresztül Mesrop Mastocnak, a vardapetnek, a tanítónak, az örmény írásbeliség atyjának (362-k-440 febr.17.) a máig is használt 36 betűs örmény ABC megalkotójának életét mutatja be (Osakanban a sírját is meglátogattuk).
A sok évszázados kódexgyűjtemény illuminált kódexlapjain kerül bemutatásra a miniatúrák ismertetésén keresztül Mesrop Mastoc életműve, akinek munkássága évszázadokra meghatározó volt az örmény nép életben maradására és fejlődésére. Ő fordította le görögből elsőként örmény nyelvre a bibliát alig negyedszázaddal azután hogy a latin nyelvű Vulgata megszületett. Történelem és legendák összefonódása tudósít, hogy a kéz, amely leírta ezt az örmény mondatot, ezt írta le elsőként: "Megismerni a bölcsességet és az intelmet, felfogni az értelemnek beszédét" (Biblia: Példabeszédek első sora), és azóta az örmény nép ezt a mondatot a magáévá tette.
A Matenadarán az örmény írásbeliség szentélye, amely századunk első felében került Ecsmiadzinból Jerevánba, a világ egyik legjelentősebb kéziratgyűjteményévé vált.
A középkori Arménia művészetében az építőművészet mellett a legjelentékenyebb helyet a könyv- és miniatúraművészet foglalja el. Híres örmény kódexmásoló és miniatúrafestő iskolák működtek az Örmény-felvidék kolostoraiban az V. századtól, de a legrégibb emlékek a vérzivataros évszázadok miatt a IX. századtól láthatók e falak között.

A népvándorlások korának negyedik századát írja ekkor Európa, a Kárpát-medencébe ekkor érkeznek elődeink. És az Ararát lába alatt egy nép már öt évszázada írja saját betűivel saját történelmét és kultúráját, miközben több erősebb nemzet osztozik értékein. És e harcban az örmények saját vagyonuk helyett kultúrájukat és könyveiket mentik elsőként.
Itt e falak között tízezer kézirat, négyezer töredék, százezernél több régi okmány található. Ezek többek között egyházi, filozófiai, történelmi, geográfiai, csillagászati, jogi, matematikai és orvosi művek. (A világ legnagyobb kéziratgyűjteményeiben huszonötezer örmény őskódexet őriznek.)

Kiragadott példánkon végigjárjuk e műgyűjtemény miniatúráinak híresebb példányait történelmi sorrendben, elsőként a Nagy Arméniában készült műveket, majd a kilikiai iskola és a diaszpóra néhány példája következik. Végül a tudományos munkák feltárásának összegzéseként a miniatúrák művészi ábrázolásain keresztül választ kapunk arról, hogy mit von le a tudomány az örménység életéből, mit ismerhet meg az érdeklődő átlagember ebből a kultúrkörből.
Két előadás foglalkozik az Örmény Nemzeti Galéria anyagával és Martirosz Szárjának "a XX. század nagy öregjének" az életművével. A gyűjteményből megismejük a hazai örmény festés történetét, a diaszpóra festményeit, az ott található orosz és nyugat-európai piktúra reprezentánsait.
Utunk során láthatjuk Szárján tájképfestészetét, de itt e helyen, válogatott munkáival is megismerkedünk.
Két képsor és előadás foglalkozik a 3000 éves Arménia történetével:
"Örményország évezredei" címmel. Kiragadott színhelyeken és időkben járunk ezen a tájon, világunk azon helyének egyikén, ahol az antropogenezis megtörténhetett. Ezt a tájat ma is 50 nép lakja.

A Kaukázus e vidéke megközelítésének nehézségei miatt még ma is történelmi menedékhely, amelynek értékmegőrző szerepe van. A történelmi korok előtti időktől, a gobusztáni sziklarajzoktól a Kr. e. XX. század emberének kultúrájától a protoörmény népek, az örménység középkorán keresztül a keresztény örmény államtól a mai örmény ember kultúrtörténetébe jutunk. Számos író, zenész, művész neve villan fel kezdve az örmény Tinódi Lantos Sebestyéntől: Szajat Novától, Hovhannesz Tumanjan költőn keresztül, a világhírű csillagászig Ambarcumjanig.
Három előadás "Kőország"-ba vezeti az érdeklődőt, a Kaukázus szakadékai közé, 2000 méternél is magasabb helyekre. Ahogy mondanók: Örményország - Múzeumország - múzeum a napfényes ég alatt, a középkori örmény építőművészet szakrális építészetében bemutatva. Kolostorok, templomok, kolostoriskolák és kultúrközpontok a sziklák alatt: Odsun, Achpat, Sanahin, Cachkadzor, Hagharcin, Gosavank következnek sorban a zord köves tájakon. "Menedékhely a sziklák mélyén": királyi védvár az Azat patak völgyében. Garni a hellén műveltség védvára, már az I. szd. előtt is állt e helyen. A keresztény kultúrát védte ezen a tájon még eldugottabb helyen a sziklák mélyén a ma is működő Geghard barlangkolostor. A XII. századtól hercegi sírhely, és így áll ma is, - védelem a sziklák között -, egy űzött nép menedéket kereső fiainak.
Látogatás a Szevan tónál két képsorban. Megismerkedünk a 2000 méter magasan fekvő tó évszázadaival, technikatörténeti ismertetővel, melynek tanulsága, hogy a ma emberének nem leigáznia kell a természetet, hanem értékeit megőrizve okosan felhasználni erőit, együtt kell élni vele, mindannyiunk fejlődésének hasznára.
A világhírű örmény építészet "Fejezetek az örmény építészetről" címmel kerül bemutatásra.

Végül egy országot, egy népet ismertető kultúrtörténeti ismeretterjesztő sorozat nem hagyhatja ki az ott élő EMBER-t sem. Ez talán legjobb az örmény piacokon és az örmény vendéglátáson keresztül mutatható be. Az előadót 28 napi ott-tartózkodása során 32 alkalommal vendégelték meg. Így pl. falusi kolhozparasztnál, éttermekben, banketten, családoknál és baráti körben, melyek során megismerhetők a vidéki hegyi parasztember, az egyetemi tanár, a mérnök, a gazdasági vezető és politikus, egyszóval a gazdasági, társadalmi és politikai élet reprezentánsai. Így sok helyütt került elő fényképezőgép az érdekes eseményeken, a szíves vendéglátások alkalmával. "Örmény emberek és örmény vendéglátók" e rész címe.
Végezetül: "Egy üveg örmény konyak története és búcsú Arméniától."
Egy 30 évnél idősebb "Achtamár" márkájú finom örmény konyak története és címadója a befejező résznek, amely az ARARÁT-Konyakgyár ajándéka volt. A gyár akkor napi 2x25 ezer üveg konyakot palackozott, saját múzeuma volt. Churchillnek a háború idején ők szállították a mindennapi konyakot.
A továbbiakban az Ararát völgyében, a török határ közelében az Araxes határfolyó vidékén Oktyemberján mellett a Sardarabata emlékparkban járunk, e vértől áztatott szent helyen, ahol a néprajzi múzeumot is elhelyezték. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a már 30 éves palack konyak sorsa itthon, 20 év múltán pecsételődött meg egy családi eseményen, amikor is azzal a magunk és örmény barátaink, valamint az örmény nép egészségére koccintottunk.

Zárásként néhány mondat magamról: műszaki egyetemi tanulmányaim befejezte után nyugalmazásomig híradástechnikai fejlesztő intézetben szerkesztőként a kiadványainkkal foglalkoztam. 30 év óta és jelenleg is amatőr fotós és ismeretterjesztőként tevékenykedem.

Nem vagyok szakembere e témáknak, de illetékes szakemberek tudományos és populáris munkáit nagy előszeretettel dolgozom fel képsorokká ismertetéshez és azokat szívesen publikálom. Saját élményeim alapján, a Budapesti Fotóklub és az Ismeretterjesztő Társulat művészeti szakosztályának tagjaként.
Több tízezer archivált diám mintegy 300 témában került sor száz alkalommal előadásra (többek között külföldön is), így közöttük itt a Fővárosi Örmény Klubban is.
Irodalom:
Mivel magyar nyelvű összefoglaló ismeretterjesztő mű mind ez ideig nem jelent meg Örményországról, illetve a már megjelent népszerű munkák sincsenek üzleti forgalomban, összefoglaló, színes fotóalbumot kínálok szíves figyelmükbe, amely a Corvina Kiadó (1972) gondozásában jelent meg. A mű címe: Örményország (Tájak, várak, városok), Gombos Károly művészettörténész tollából és Gink Károly fotóművész munkája nyomán.

Benyik Béla

A vetítettképes előadás 1997 aug. 21-én hangzott el a Fővárosi Örmény Klubban és csupán bevezetője egy sorozatnak, amelynek részletes tematikája a következő számban ismertetésre kerül.

<><><><><>

Folytatjuk sorozatunkat, amelyben bemutatkoznak az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökségének tagjai.

Egy magyar-örmény hitvallása.

Az Országos Örmény Önkormányzat 34/1997. (07.15)OÖÖ határozata:
"A közgyűlés jelen határozatával (8 igen 0 nem és 4 tartózkodással) felszólítja dr.Issekutz Sarolta képviselő asszonyt, az eddig feszültséget keltő és romboló hatású tevékenységét szüntesse be úgy az önkormányzaton belül, mint az élet egyéb, az örményeket érintő területén."

E határozat adta a végső elhatározást arra, hogy a nyilvánosság előtt is összefoglaljam hitvallásomat a magyar-örménységgel kapcsolatban ("eretnek tanok"), mint az engem folyamatosan ért támadások forrását.
Hitvallásom megítélését a Tisztelt Olvasóra bízom. Elolvasva beszámolómat nem kérek semminemű állásfoglalást, csak azt, hogy a leírtak tükrében próbálja a jelen és a jövő eseményeit megítélni.
A probléma gyökereinek megmagyarázásához szükségesnek tartok egy kis terminológiai rendszerezést a Magyarországon élő örményekről. Senkit nem szeretnék állampolgárságában, identitástudatában megsérteni, amikor, örmény, magyar, magyar-örmény, örmény-magyar, keleti örmény, stb. kifejezéseket használok. Teszem ezt az egyszerűbb magyarázhatóság miatt.
Az örmény ség éppen annyira színes nemzetiség - érdeklődés, gyökerek, társadalmi hovatartozás, elhivatottság, vallás, történelmi kötődés, művészi beállítottság stb. szempontjából -, mint bármely más nemzet és így bármely kisebbség. Ezt tényként kell elfogadni.
A tolarencia kisebbségen belül is érvényre kell jusson!
Magyarországon ma közelítőleg 15000-20000 örmény származású magyar állampolgár él. Az itt élők több mint 95 %-a kb. három évszázada Erdélybe érkezett és leszármazottai, akik nagyrészt Trianon és a II. világháború következtében alkotják ma már csak szórványban élő örmény kisebbséget Magyarországon. Mi több, nemcsak szétszóródtak, hanem az örmény gének keveredtek is a korábbi zárt közösségek

felbomlásával. A hazai örménység túlnyomó része ma csak fél, negyed, nyolcad stb. részben hordozza magában az örmény géneket és *identitásukat tekintve elsősorban magyarnak tekinti magát. Szongoth Kristóf után magyar-örményeknek nevezhetjük őket*, amely elnevezést én is átvettem.

Van az országban, néhány száz (nem több mint 5 %-a a 15.000-nek) olyan örmény identitású magyar állampolgár, aki csak egy vagy két generációval ezelőtt, illetve napjainkban érkezett hazánkba. *Mivel bennük az örmény kötődés, az örmény identitástudat erősebb, ezért nevezem őket örmény-magyaroknak, vagy keleti örményeknek.*
Természetesen egyik főbb csoport sem homogén. E klasszifikációt, ismétlem, annyiban tartom szükségesnek, amennyiben az önkormányzat a megoldandó feladatait rendszerezi és világossá teszi a problémákat. Vegyük például a vallás kérdését. Az örmény kisebbségen belül két vallási igényt egyidőben kell kielégíteni. A magyar-örmények áttértek az örmény katolikus vallásra 300 évvel ezelőtt, míg a keleti örmények nem (bár közülük sokan átkeresztelkedtek). Eddig a magyar-örményeknek volt saját templomuk, a keleti örményeknek nem. A tolarenciához tartozik, hogy mindkét igényt ki kell elégíteni. Az a kérdés: hogyan, amikor csak egy templom áll rendelkezésre ?
A magyar-örmények szemében pl. Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Czetz János stb. saját hősük, tiszteletükre eddig október 5-én volt a díszünnepség, szemben a keleti örményekkel, akinek szíve nem dobban meg e nevek hallatán (ez önmagában nem lenne probléma). A probléma abból adódhat, ha megfosztják ezen ünneptől a magyar-örményeket.

Nem kívánok most további elemzéseket folytatni, csupán azt szerettem volna illusztrálni, hogy téves az Országos Örmény Önkormányzat elnökének és követőinek azon megközelítése, miszerint az "örmény kisebbség egységes, egy közös cél irányába kell haladnia". *Az egységes örménység szemléletének terjesztése nem más, mint bizonyos problémák szőnyeg alá söprése. Ha csak az egyik irányt jelöljük ki, akkor óhatatlanul sérül a közösség egy része, most ráadásul úgy néz ki, hogy éppen a túlnyomó része. Az országos önkormányzat akkor dolgozna jól, ha minden csoportnak arányosan lehetőséget, teret, pénzt biztosítana, az önszerveződéseket nem letörnie, hanem segítenie kellene.*
A magam részéről, kötődésemnél fogva felajánlottam, mint alelnök, hogy az erdélyi magyar-örmény szekció vezetését és összefogását elvállalom. Nézetemet "eretneknek" tartották, mondván, azok az egység megbontását jelentik.

Mit jelent nézetem szerint az erdélyi gyökerekkel rendelkező magyar-örmény csoport érdekképviselete ?

- *Az erdélyi gyökerű magyar-örmények élő gyökereiket elsősorban Erdélyig vezetik vissza, ott fekszenek a temetőkben őseik, ott vannak épített templomaik, adományozott kegytárgyaik.*
- *Keresik az élő kapcsolatokat az erdélyi rokonokkal, azok leszármazottjaival: Magyarországon és a világ más részein.*
- *Ragaszkodnak ahhoz, hogy az erdélyi örmény őseik által épített templomok, temetőik megőrzésre kerüljenek, illetve műemlékként funkcionáljanak. Nagyobb mértékű hozzájárulást kívánnak az önkormányzati vagyonból az erdélyi műemlékek megőrzéséhez és az örmény vonatkozású kulturális és vallási tevékenységekhez.*
- *Ragaszkodnak a nagyrészt családi adományokból felépült templomukhoz és múzeumi tárgyaik saját kezeléséhez, melyek a Budapest XI. Orlai utca 6. szám alatt vannak.*
- *Az örmény nyelvet már nem ismerik és néhány kivételtől eltekintve nem is szándékoznak azt egy minimális szintnél mélyebben megismerni (a néhány mondatos kifejezésekig, köszönés, imádság, számok 10-ig, stb.) .*
- *Általában katolikus (örmény) vallásuak, a szentmisét azonban csak magyarul értik.*
- *Szeretnék megismerni a saját családjaik múltját, történetét, amelyhez intenzívebb családfakutatás szükséges. Van egy olyan, sajnos ma már idős generáció, amely ha kihal, mielőtt dokumentálódna az ismeretanyag, megszakad a fonal az ősök felé.*
- *Többet kívánnak tudni az ősi Örményországról, az őshazáról (képző és iparművészet, történelem, vallás) de csak ismeretterjesztési szinten.*
- *Érdeklődnek a mai örmény hagyományok, népszokások iránt, ez azonban nem azt jelenti, hogy a szerint fognak élni.*
- *Egy közösséghez kívánnak tartozni, amelyben jól érzik magukat és bizonyos fogódzkodót jelent számukra a mai elidegenedő világban is.*
- *Egy kicsit szeretnének bemutatkozni, gyakran nem is csak az örménységüket, hanem sikeres életükkel vagy a művészetükkel.*
- *Azt igénylik, hogy hiteles, erdélyi-örmény gyökerekkel rendelkezők képviseljék az örmény származású magyarokat Erdélyben.*
- *A magyar-örmény identitást vállalják Magyarországon és Erdélyben is.*

Az Országos Örmény Önkormányzat tetteivel, nem képviseli megfelelően a magyar-örmény csoport érdekeit, azt aláveti más érdekcsoportok, a számosságukat tekintve sokkal kisebb súllyal szereplő keleti örmények érdekeinek.

Néhány kiemelt példával kívánom illusztrálni észrevételeimet, amelyek intő jelek a jövőt illetően.

- Őseink adományaiból épült Orlay utcai templomunkban ma olyan egyháztanács működik, amelynek szinte minden meghatározó posztján keleti örmény ember foglal helyet.
  Ők ma egyszerűen nem is engedik be az örmény-magyarokat. Mint levelemre, amelyben az egyházi múzeum meglátogatását kérelmeztem a Föv. Örm. Klub tagjai számára, az egyháztanács világi elnöke írja, "nem lehetséges, hogy ..... bárki érdeklődő bejárhasson és látogassa a gyűjteményt, még tárlatvezetéssel sem ".
  Elfelejti közben, hogy a "bárki" nem más mint akinek ősei a templom építés költségeit és a múzeumi tárgyakat adományozták. A leltár "eltűnt", ömlesztve vannak ott felbecsülhetelen értékeink, hagyatékok, mint pl. Korbuly Domonkos munkássága.
- Az ARARÁT újság témaválasztásai is elsősorban a kis számú keleti örmények érdeklődését elégíti ki. Egy olyan hirdetés, pl. amely arról tájékoztat, hogy egy erdélyi gyökerekkel rendelkező örmény egyesület megalakult, már nem jelenhetett meg az ARARÁT-ban.
- A magyar-örmény 48-as hősök emlékére rendezett megemlékezés sorozatot (okt. 5-ei díszelőadás a Főváros dísztermében) az országos önkormányzat nem kívánja folytatni. Apró lépésekben vonulnak vissza. A múlt évben még csak "véletlenül" nem kapta meg minden illetékes a meghívót, ez évben már határozatot hoztak, hogy nincs szükség a hagyományos ünnepi műsorra, elegendő az örmény gyászmise. Jövőre ? Bizonyos mértékig értem, hogy egy keleti örmény számára nem okt. 5.-e a legfontosabb örmény ünnep, számunkra viszont fontos e megemlékezés. Hagyják nekünk azt megünnepelni!

A sort sokáig folytathatnám.

Mivel véleményemnek mindig hangot adtam (még a választási kampány során is a keleti örmények által akkor még támogatottan) az Országos Örmény Önkormányzat meghatározó vezetése a probléma megoldására személyem eltüntetését jelölte meg. Működési Szabályzat szinten az egyhangúlag megválasztott alelnöki posztomhoz nem rendeltek feladatot (leváltani nem tudtak), kurátori tisztségemet visszavonták, ezt követően a fővárosi és II. kerületi elnöki tisztségem összeférhetetlenségét vetették fel és lemondásomat követelték. Természetesen csak a 16 fővel funkcionáló OÖÖ képviselőkről van szó és nem a választópolgárokról, akik az örmény képviselőjelöltek közül a legtöbb szavazatot adták le rám.

A teljes megsemmisítésem érdekében az elszigetelés, a kiközösítés és a folyamatos támadás eszközeihez fordultak, felhasználva önként vállalkozó személyeket és az OÖÖ által fizetett jogi szakértőket.
Folyamatosan támadják a Fővárosi Örmény Klubban végzett tevékenységemet is, amelyben az általam felvállalt közösség valós érdekeiért tevékenykedem. Sajnos e

támadáshoz gyakran más (magyar-örmény) képviselők is a nevüket adják. Óhatatlanul felmerülhet mindenkiben, hogy lehetséges mindez? Talán meg kellene kérdezni tőlük !

Talán kevesen tudják, hogy az a lehetőség, hogy ma Magyarországon örmény kisebbségi önkormányzatok alakulhattak, azt a magyar-örmény közösség létezésének köszönhetjük. *A kisebbségi törvény szerint ugyanis csak az a kisebbség alakíthatott önkormányzatokat, akik legalább 100 éve honosak e hazában és számszerű kisebbségben vannak, tagjai magyar állampolgárok. A néhányszáz keleti örmény, aki e században telepedett le, nem kapta volna meg ezt a lehetőséget.*

Összefoglalva:
a hazai örmény kisebbség tényleges összetételének megfelelő, önszerveződésen alapuló belső tagozódás, szervezeti felépítés szószólója vagyok.
Tudomásul kellene venni, hogy a hazai örmény kisebbség legnagyobb hányada, közel 95 %-a - sok más kisebbségtől eltérően-, nem más mint 15-20.000 örmény gyökerekkel rendelkező magyar, aki örmény örmény nyelvét már elvesztette, de örmény származástudata él még benne.Az önkormányzati tevékenységet ennek szellemében kell végezni. A hangsúlyt a közösségteremtésre, a gyökerek feltárására és ápolására, valamint a kultúra, a művészetek, a vallás terjesztésére kell helyezni, amelyhez nem határozatok szükségesek, hanem szív és kitartó munka. Ha az megvan, akkor kevés pénzből is sok eredményt lehet elérni. Ma már nagyon sok kis örmény közösségnek, klubnak, egyletnek, körnek, egyesületnek kellene élni és dolgozni, hogy benne az emberek jól érezzék magukat, közben egy kicsit közelebb kerüljenek az örménységhez, egymáshoz. E tevékenységet alapvetően az önkezdeményezés, önszerveződés révén kell végezni, támogatva azt és nem letörve annak hajtásait. A központi irányítású kultúrpolitikának ma már lejárt az ideje!
Jómagam az erdélyi gyökerekkel rendelkező magyar-örmény csoporthoz tartozom és kötődésemnél fogva e csoport problémáival tudok legjobban azonosulni, ezért elsősorban ezt kívánom felvállalni. Vezetésemmel működik a "Fővárosi Örmény Klub", amelynek egy-egy rendezvényére ma már 80-100 ember látogatja. Megalakult az "Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület", amely a korábban felvázolt célok érdekében tevékenykedik. Sajnos sem saját testületemben (Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat), sem az Országos Örmény Önkormányzatban az effajta munkát nem nézik jó szemmel.

Mi szívesen együttműködünk bármely más hasonló célú szervezettel idehaza és külföldön. Az általam szervezett rendezvényeken szívesen látunk bárkit.
Én, mint azt Erdélyben a Csernátoni Népfőiskolán tanultam:"csak teszem a magam dolgát".

dr. Issekutz Sarolta

egyesületi elnök, a FÖKÖ elnöke,
az OÖÖ "alelnöke", a II. kerület képviselője

TEMPLOM ÉS ISKOLA

Ti nem akartok semmi rosszat,
Isten a tanútok reá.
De nincsen, aki köztetek
E szent harcot ne állaná.
Ehhez Isten mindannyitoknak
Vitathatatlan jogot ád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát !

Ti megbecsültök minden rendet,
Melyen a béke alapul.
De ne halljátok soha többé
Isten igéjét magyarul ?!
S gyermeketek az iskolában
Ne hallja szülője szavát ?!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát !

E templom s iskola között
Futkostam én is egykoron,
S hűtöttem a templom falán
Kigyulladt gyermek-homlokom.
hányszor éltem át ott
Lelkem zsenge tavasz-korát !
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát !

A koldusnak, a páriának,
A jöttmentnek is van joga
Istenéhez apái módján
És nyelvén fohászkodnia.
Csak nektek ajánlgatják templomul
Az útszélét s az égbolt sátorát ?
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát !

Kicsi fehér templomotokba
Most minden erők tömörülnek.
Kicsi fehér templom-padokba
A holtak is mellétek ülnek.
A nagyapáink, nagyanyáink,
Szemükbe bíztatás vagy vád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát !

Reményik Sándor

<><><><><>

Őseink földjén

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által szervezett 5 napos barangoláson 44-en utaztunk Erdélybe augusztus 14- én. Két idegenvezető kalauzolta a társaságot az igen sűrű program során, nemcsak a városok, műemlékek megtekintését, szakszerű megismerését biztosítva, hanem barangolva a történelem és irodalom aktuális tájain is. Szívből köszönjük az élményeknek eme koncentrálását, amely nemcsak tudásunkat gyarapította, hanem lelki feltöltődést is jelentett mindannyiunknak.

Barangolásunk kimagasló élményét nyújtotta az örményszármazású magyar kolóniákkal való találkozásaink, amelyek során őseink földjén, őseink által épített és adományozott csodálatos műemlékeink között találkozhattunk elszakadt családtagjainkkal, ismert és most megismert rokonainkkal. Egy nagy családként, finom falatok mellett tettünk hitet együvé tartozásunk mellett, közös céljaink: az örmény gyökereink, hagyományaink ápolása, műemlékeink állagának megőrzése, felújítása, egymás segítése érdekében.
Augusztus 14-én Kolozsvárott először a Farkas u-i templomban róttuk le kegyeletünket I. Apaffy Mihály (1626-1661) fejedelem síremléke előtt, akinek köszönhetően telepedhettek le őseink Erdélyben, találva hazát maguknak üldöztetésük és hányattatásuk után. Este a kolozsvári kolónia tagjaival a Györkös Mányi Albert Alapítványi Házban találkoztunk. Másfélórás késéssel érkeztünk a helyszínre - amelyért ezúttal is elnézést kérünk -, ahol vagy százhuszan találkoztunk össze régi, nagy örményszármazású családok kései utódai, elszármazottak és otthonmaradottak. B Kovács Júlia áldozatos szervezését megköszönve megható élményt nyújtó hangverseny részesei lehettünk: kezdve Bitay Csilla 9 éves ígéretes tehetség zongorajátékával, folytatva az örökifjú Lázár Irénke (91 éves) felejthetetlen lényével és játékával és befejezve Sebesiné Nina Panievna zongoraművésznő szavakkal ki sem mondható élményt nyújtó előadásával, akinek játékát csak kedvessége és szerénysége múlta felül. A finom falatok és a felénk áradó szeretet emlékezetes marad mindannyiunknak.
Szerény adományunkkal és az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek példányaival tudtuk csak a szeretetteljes együttlétet némiképp viszonozni amellett, hogy a lelki együvétartozást, közös céljainkat kölcsönösen kinyilvánítottuk, a minél többszöri találkozás és programcserék megbeszélése mellett.

A szamosújvári találkozó a Téka Művelődési Házban Tarisnyás Csilla alapítványi elnök (Pro Arménia) érdemeit dicséri. Felejthetetlen élményt nyújtott a fiatal tánckar profi színvonalú székely népi tánc és ének bemutatója, mely bizonyságát adta a fiatal nemzedék elkötelezettségének is.
A Karácsony Ernő festőművész által tervezett és a Pro Armenia által e találkozóra kiadott emléklap méltó emléket állít e legnagyobb ősi örmény városunkban,, műemlékeink között megtartott találkozónknak. Kár, hogy Sáska Jenő plábános úrral nem tudtunk találkozni, a tavaszzal szervezett utazás és az erzsébetvárosi bucsu sajnálatos egybeesése miatt. A mulasztást részünkről feltétlenül pótolni kívánjuk !

A gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom cinterme feketéllett a sok örménytől, amikor - ismét nagy késéssel - megérkeztünk. Nem lehetett könnyek nélkül megúszni azt a látványt, ahogy bennünket fogadott a templomkertben, terített asztal mellett állva kb. 100 örmény, élükön Fogolyán Miklós Atyával. Első pillanatban szembetűnt a kolónia tagjai szíve feletti kitűző, mely a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom képét ábrázolja, Erdélyi Örmény Gyökerek Gyergyószentmiklós 1997 felirattal körítve.

Valamennyien kaptunk ajándékba egy ilyen kitűzőt, valamint egy "Isten hozott Benneteket Gyergyószentmiklósra - 1997- " emléklapot, látképet a városról és Tarisznyás Márton Gyergyó Történeti néprajza c. könyvét. Fogolyán Atya rövid misét celebrált tiszteletünkre, majd közös éneklések és köszöntések után átadtuk a templom részére hozott pénzadományainkat, a rászorultak részére ruhaadományainkat. Köszönetünket fejezzük ki Fogolyán Miklós Atyának, Buslig Gyula, Zárug Aladár, dr. Lázár Alfréd rendezőknek, dr Simon Istvánnénak, a kórus tagjainak és mindannyiuknak, akik segítették e nagyszabású találkozó megvalósítását.

Köszönetünket fejezzük ki a csíkszépvizi találkozó megrendezéséért a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak. A kis örmény közösség az onnan elszármazott szeredai és környékbeli örménységgel együtt megdöbbentő létszámmal vett részt a találkozón. Csíkszeredában a polgármesteri hivatal előtt vettük fel az ott várakozó közel 50 örményszármazású barátunkat és zsúfolt busszal érkeztünk a csikszépvizi templomba, ahol további kb. 50 ember várakozott ránk türelmesen. A zsúfolásig megtelt örmény katolikus templom rég nem látott ennyi örményt, akik Bara Ferenc Plébános Úr rövid áldása, közös imánk után Zakariás Péter Bácsi megható beszédét, Ajtony Gábor szeredai képviselő üdvözlő szavait és Zárug Zita csodálatos szavalatát hallhattuk (Gevork Emin: Mi kicsi nép vagyunk) könnyekkel a szemünkben. A templomból egy közeli étterembe invitáltak finom falatokra, ahol szoros barátságok kötődtek, rokonok fedezték fel egymást, vagy találkoztak újra évtizedek után. Külön köszönet Pál Lukács Miklós Polgármester Úrnak az örmény kolónia újjáéledése, a közösségi hovatartozása érdekében tett fáradozásaiért. Emlékezetes találkozásunkat a helyi TV is megörökítette, hírül adva még Bukarestben is a nézőknek, az erdélyi örményszármazásúak ősi gyökereikhez való ragaszkodását, hagyományaik ápolását.

Erzsébetváros ismét ámulatba ejtette barangoló társainkat. A második legnagyobb erdélyi örmény település hajdan volt nagyságát az örmény katolikus nagytemplom méreteivel, műkincseivel lenyűgözött mindenkit, mint ahogy az életüket is a templomnak áldozó 3 testvér, Bakk Mariska, Nusika és Rózsika szeretetreméltó lénye. A templomkerti találkozó finom falatai, a közös temetői séta őseink síremlékei között, rövid városnézés Istók Sári néni (83) sziporkázó emlékezetével az örmény családokról, épületekről, a könnyes búcsúzkodás a közös fényképezkedés után, mind-mind velünk marad.

Az utolsó napon Nagyváradon Jakobovits Miklós festőművész várt bennünket a Kiss Stúdiónál, ahol egy pódium előadáson Varga Vilmos színművész tolmácsolásában a Millecentenárium emlékére rendezett irodalmi összeállítást hallgathattuk meg. A történelmi események és irodalmi ábrázolásai válogatása, az előadás színvonala, érzelmi töltete felejthetetlen élménnyé tette a találkozást. Ezt követően Jakobovits Miklós vezetésével ismerkedhettünk meg a Székesegyházzal, műkincseivel, a festőművész és

restaurátor áldozatos munkájával létrehozott keresztény múzeum és képtár anyagával. Köszönjük a művész személyes ajándékként valamennyiünknek átadott Reflexiók c. könyvét, amely az írói tehetségét is bemutatta a híres képzőművészünknek.
A csillogó, könnyes szemek, a nagyszámú fiatal jelenléte a találkozókon hitet adott ahhoz, hogy a több mint 300 évvel ezelőtt hazát talált örménység Erdélyben nemcsak volt, hanem lesz is, mert kései utódai gyökereiket, kultúrájukat, hagyományaikat ápolni kívánják, műemlékeiket, őseik örökségét megőrzik utódaik, a jövő századok számára, az egyetemes kultúra részeként.

dr. Issekutz Sarolta

<><><><>

Hírek, információk

- Köszönetet mondunk az erzsébetvárosi templom javára dr. Druzsbaczky Gáborné által felajánlott 15.000 Ft, Somogyi Endréné és Ákontz Rezső által az 1000-1000 Ft adományért. **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** folytatja a gyűjtést a gyergyószentmiklósi templomban lévő két oltárkép és a szamosújvári Szent Gergely kép restaurálására valamint az erzsébetvárosi örmény katolikus nagytemplom és kegytárgyai felújítási munkálataira.
- A **Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**
  1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 294.
  Tel/fax: 153-4444/155 vagy 156 mellék.
  Nyitvatartási rend: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19 óra, csütörtök 12-17 óra
  dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.
  A székhelyen, II. emelet 294. sz. alatti kiállító és közösségi terem szeptember 13-án szombaton 17 órakor nyílik a fiatal örményszármazású képző- és iparművészek kiállításával. Októberben újabb kiállítás nyílik ugyanitt, amelyen a kiállított tárgyak eladási árának 10 %-a adományként az erdélyi örmény műemlékek felújítására kerül felajánlásra..
- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**
  1015. Budapest Donáti utca 7/a.
  Postacíme: 1922 Budapest Pf. 168. **Telefon**: 201-1011, **fax/tel**: 201-2401.
  A fogadóidő minden szerdán és pénteken 16-18 óra között.

<><><><><>

Erdélyi Örmény Gyökerek
A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János
Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/8. szám

1997. október

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Naptár

Valamikor jobban megültük október 6 emlékét ! Ma már alig. A magyar-örmények azonban megemlékeznek róla, hisz a 13-ból 2 közülünk való.

Az egyházban tisztelték a katona - majd lovag-szenteket (Szent György, Szent Demeter, Szent Tivadar).
Most egy ideillő himnuszt idézünk, hisz katonákról van szó e napon is.
Saragán: Szent Tivadar (és a többi katonaszent) ünnepén

Ó Szent Tivadar, katona és valóságos tanúságtevő, Krisztusnak bátor bajnoka, aki cserébe adtad testedet lelkedért mint váltságdíjat, és nem vetted figyelembe a király fenyegetéseit, hanem a Magasságbelinek indítására, szemlélve, hogy az ő lelkük ég, e célból tüzet vetettél a bálványaik templomára: könyörögj érettünk most is az Úrnál a mi lelkünkért, akik ünnepeljük a te győzelmed napját dicsőséges küzdelmedben.

/néhai Kovács Géza ford./

dr. Sasvári László

<><><><><>

A Simaiak

Írta néhai Korbuly Domonkos

III. rész

A már említett Gábrus Zakariás a kéziratban maradt „Kátárjál e” verseskötetének 65. lapján is megörökítette a templomépítést:

Öz jékéghéchin Ávétmán Sinel töváv ázg Simáján.
Áh gitenász barekám, Özártöszunkhösz börnelu

Károgh cshim cshi hárácselu: Háj lézvov hosz kipásdöper
Ászdvász szörtánch kipátvörer, Mek berán senki chodsáen
Vorpesz ághkhöten ágháen.
Az ávédmán /Annunciatio/ egyházát Építette a Simai család
Oh tudd meg barátom, Nem vagyok képes könnyemet
Visszatartani és nem sóhajtani
Visszatartani és nem sóhajtani Örmény nyelven tisztelte
Szívből imádta Istent Egy szájjal a dúsgazdag úgy,
Mint a szegény és a tanácsnok.

A Salamon templomot 1899-ben ismét renoválták és kibővítették a Világosító Szent Gergely kápolnával. Ez volt Magyarországon az egyetlen Világosító Szent Gergely kápolna.

Tévesen elterjedt hiedelem, hogy a régi diaszpórák örményei kereskedéssel foglalkoztak. A Szamosújvárra költözött kereskedők kisebb része volt a kereskedő, a többség iparos volt. Simai Salamon főbíró készítette el a csizmadia cég szabályzatát 1721-ben, amikor már működött a tímár és a szűcs cég.

Az örmény kereskedők egy része nyersbőrökkel kereskedett. Egy-egy báránybőr kereskedő évente 40.000 bőrt is felvásárolt, azt a szűcsökkel megcsáváztatta. A bálákba kötött bőröket tavasszal Debrecenben, ősszel Pesten adták el.

A kecskebőröket a tímárok vásárolták meg és kordovány vagy szattyán bőrnek dolgozták fel. Szamosújvárt 20 kordovány üzem dolgozott. A kész bőröket részben Erdélyben, részben Magyarországon, nevezetesen Debrecen városában adták el.

Simai Salamon vezette be a bejelentési kötelezettséget. Aki be nem jelentett embernek adott szállást, 24 forint büntetést fizetett. /Mind a 12 tanácsnok összesen egész évre 100 Ft fizetést kapott./
Salamon emlékét sokáig őrizte az erdélyi örménység. 1855-ben Szamosújváron még utca viselte a nevét.
Simai Salamon erős kézzel fogta össze a Compániát is. Egyik határozata:
„ Mi Szamosújvár, Erzsébetváros és Gyergyó közönsége ezt határoztuk: ha e három város közül bármelyik olyan dolgot írna, vagy tudósítás nélkül elhatározna, ami mindnyájunkat érdekel és egyik a másikat arról nem értesítené, akkor azon város polgárai templomuk javára 200 Ft büntetést adjanak, elkövetett tettüket pedig rontsák el.” Szamosújvári gyűlés 1727-ben.

A többi Simai főbíró egy-egy intézkedése is az erdélyi örmények mindennapi életét tárja elénk. Simai Gergely főbírósága alatt vette zálogba a város a szamosújvári állami uradalmat, amelyhez 23 falu tartozott.
Simai Tódor szervezi meg az adószedő hivatalt, egy tisztviselővel, akinek évi fizetése 100 Ft volt 1740-ben. Tilalmazza a dohányzást - eredménye ugyan nem volt, de aki az utcán vagy az udvaron dohányozni merészelt, az 24 Ft büntetést fizetett.
Simai Tódor főbíró takarékossági rendeletei népszokásokat is tiltottak. Megtiltja 1772-ben a házasság előtti nőrablást. Megszabja a lakodalmi költségeket is, nehogy az ifjú pár kárára sokba kerüljön. Az I. osztályu polgár borral együtt elköltheteett 100 Ft-ot, a II. osztályu 50 Ft-ot, a III. osztályu 30 Ft-ot és a IV. osztályu 15 Ft-ot.
A szamosújvári örmények az adófizetésüket meghatározó vagyoni helyzetük szerint négy osztályba voltak ugyanis sorolva. A besorolást azonban nemcsak az adófizetésnél érvényesítették, hanem az öltözködésnél, vendégeskedésnél is. Ugyancsak Tódor tiltotta a halotti tor, a temetés utáni lakomázás megtartását is.

Simai Gergely főbíró 1804-ben már csak az utcákon és az istállókban történő pipázást tiltja meg. Érdekes büntetéseket hozott a közellátás területén, amelyeket ma is sikerrel lehetne alkalmazni. „ A hentesek, mivel hamis mértékkel mérték a húst, délttől másnap estig fogházzal büntettek”. "Megmérettek a tanácsháznál a zsemlyék és súlyhiányosaknak találtattak, ezért mindkét pék 3-3 forinttal büntetett meg. A büntetéspénz a szegények pénztárába tétetett."

A hétéves háború 1756-63-ig tartott Anglia-Poroszország és Ausztria, Franciaország és Oroszország között. A háborús kiadások kimerítették az állampénztárt, ezért a háború miatt felajánlott nagyobb - 2000 Ft-on felüli - adományokért nemességet adtak. Az összeg sok volt, 30 katonaló ára, de a nemesség a törvény előtti egyenlőséget és a kereskedelem szabad gyakorlását jelentette, ezért több örmény család is megszerezte a magyar nemességet, többek között a Simaiak is.

A hazai /magyarországi/ kereskedelem előmozdítása terén szerzett érdemekért, a hétéves háború költségeire felajánlott pénzadományuk, valamint Salamon ősük templomépítése miatt 1760 májusában magyar nemes lett.
„ Lucae Simai, questoris Armeni et oppidi Nostri in Transylvania Armenoplitani civis”, 1760 októberében pedig Theodori, Martini, Isaaci et Solomonis Simai, filiorum quondam Gregori Simai, questorum Armenorum et oppidi Nostri in Transylvania Armenopolitani civium”.

A család mindkét ága azonos címert kapott: a pajzs felső részében két galamb, csőrükben olajággal, alsó részében pedig a Salamon-templom képe.

Mint említettük az örmények egy része kereskedéssel foglalkozott. Az akkori kereskedő nem volt azonos a maival. Vásárolt, szállított, és eladott, de vállalt minden megbízatást is. Szász kereskedők terjesztették el Erdélyben a protestáns vallásokat. Az 1600. évben az örmény kereskedőket országgyűlés tiltotta ki Erdélyből, mert Vitéz Mihály román vajdának kémkedtek.
Az erdélyi örmények által forgalmazott cikkek voltak: marha, juh, disznó, minden állat bőre, méz, bor, gabona, textíliák, fűszerek. A vagyonosabb kereskedők bejárták Ausztriát, Német-, Olasz- és Törökországot. Visszajövet megrakták szekereiket áruval és így közvetítették a külkereskedelmet is.

A sátoros kereskedő az ország határain belül árult. Áruját szekerén szállította és a vásárokon sátorból árulta.
A vándorkereskedő lóháton járta be a vidék helyiségeit. Áruját két kosárban lova cipelte. Csak akkor került haza, ha áruját eladta vagy nagy ünnep közeledett.

A kereskedők külön csoportját képezték a marhakereskedők. Ezek bejárták Erdély marhavásárait, ahol megvásárolták a sovány állatokat és azokat elhajtották Magyarország déli részein lévő bérelt pusztáikra. A török uralom alatt Magyarország nagy része elnéptelenedett, a falvak romokká lettek, a szántóföldek pedig mocsarakká vagy sivatagokká. Ezen területek benépesítése és termékennyé tétele egy évszázadig tartott. Azalatt a területeket bérbe adta az állam legelőknek. A bérlők nagy része örmény marhakereskedő volt, akik a sovány marháikat felhízlaltatták a legelőkön, azután felhajtották azokat Pestre, Bécsbe, de más külföldi városokba is.

Az állatok vásárlását és eladását a kereskedő intézte, a bérelt pusztára pedig egy örmény gondnok, a pusztádsi ügyelt fel. Amelyik kereskedő nemességet kapott, az rendszerint a bérelt pusztát megvásárolta, amelyen földbirtokos lett és lassan felhagyott a marhakereskedéssel.
A Simai család is korán megjelent a déli vármegyékben: Békés, Csanád és Arad megyékben. Ezeken a helyeken örmény pap és iskola hiányában korán beolvadt a magyarságba. Közülük Simai Kajetán 1844-46-ban Békés megye alispánja volt.
Arad városában a család oly köztiszteletnek örvendett, hogy a múlt század végén még helymegjelölésként használták a nevüket: a leányiskolától le a Simai-ház felé.
Az 1848-49. évi szabadságharcokban nem adott a család nagy hősöket, de a maga módján kivette abból is a részét. Simai János marhakereskedő a szamosújvári esküdtek vezetője önként volt az osztrákoknál túsz. Simai Salamon öt nőtlen fia közül négy jelentkezett honvédnek, közülük egy elesett. Az osztrákok által Szamosújvárra kivetett hadisarcnak a szegényekre eső részét Simai Márton fizette ki.

Az első országgyűlésre 1848-ban Szamosújvár városa Korbuly Bogdánt és Simai Gergelyt küldte el követként. A részükre adott utasításban szerepelt többek között: a hivatalbeliek nyugpénzt nyerjenek... a várbeli rabok díjazás mellett munkára bocsáttassanak ki... az örmény püspökség felállítására pedig kerestessenek meg a többi erdélyi örmény városok.

Simai Gergelyt 25 éves korában választották meg követnek, ő volt a magyar országgyűlés legfiatalabb tagja. Mint képviselő a végsőkig kitartott a magyar kormány mellett. Résztvett a Habsburgokat trónfosztó debreceni országgyűlésen, majd Szegedre is követte a menekülő kormányt. Ezért a szabadságharc után Kolozsvárott haditörvény elé állították és elítélték.

Az alkotmányos élet megindulása után 1861-ben Szamosújvár polgármesterévé választották, évi 700 Ft fizetéssel. Az osztrák reakció felülkerekedése után azonban 1862-ben az egész tisztviselői karral együtt lemond.
"Közreműködésemet - írta - a város önkormányzati jogköréhez tartozó minden ügyre nézve, ezennel mindaddig megszüntetem, amíg az alkotmányos élet visszaálltával a hazai törvények érvényükbe vissza nem léptetnek."

1867-től 1871-ig ismét Simai Gergely Szamosújvár polgármestere. 1872-ben lemondott, hogy elfoglalhassa a Szamosújvárott újonnan felállított törvényszéki elnöki állást.
Polgármesteri ténykedései közül meg kell említeni, hogy 1861-ben visszaállította az 1849-ben beszüntetett örmény algimnáziumot Szamosújváron.

1877-ben indítványozta, hogy a betelepedés 200 éves évfordulóját 1872. évben méltó keretek között ünnepeljék meg. Az 1872. év elején történt lemondása miatt az ünnepség elmaradt, mert utóda sokalta az azzal járó kiadásokat.
Simai nemcsak a szabadságharcban volt országgyűlési képviselő. megválasztották 1860-ban is, de lemondott 1861-ben a provizorium miatt. Ismét képviselő 1863-ban, de még az évben lemond, mert törvénytelennek tartja az országgyűlés irányítását. 1868. évtől megint képviselő. Ez évben és a következőkben az örmény egyház jogaiért való országgyűlési beszéde a magyar-örménység egyik legnagyobb harcosává tették.
1868-ban Erdély és Magyarország egyesítésének részletes szabályozását tárgyalta az országgyűlés. Simai Gergely indítványára szavazták meg a képviselők azt a tövénypontot, amely biztosította az örmény katholikusok jogegyenlőségét. Addig az örmény katholikus vallás a bevett, de el nem ismert felekezetek közé tartozott. Az örmény keleti vallás jogegyenlőségét ez a tövény sem biztosította, azt csak a későbbi magyar alkotmány valósította meg.

"Bűnnek tartanám, hogy az ország ezen népe - az örmények - egyházi tekintetben kirekesztessenek azon jogegyenlőségekből, amelyet a fennálló törvények az egyházakra nézve biztosítanak."

Ugyanezen évben Simai Gergely nagy akciót indított az örmény püspökség visszaállítására. Az 1848-ban e tárgyban indított akciót megakasztották a fegyveres harcok, majd az osztrák reakció elnyomása. Az örmény püspökség visszaállítására nem ez volt az első lépése az erdélyi örménységnek. Már az 1765-ben a póspökség visszaállítását kérő beadvány aláírói között vannak: Simai Tódor Gergely /Todor vogh. Grigori Simáján/, Simon Simai és Simai Gergely fia Vártán /Vártán Grigori Simáján/.

A szabadságharc után az első badványt 1860-ban készítették el, aláírta Simai Salamon is. Újabb felirat készült 1863-ban, amelynek egyik szerekesztője: ifj. Simai Tódor volt. Simai Gergely 1863-ban a jelenlegi főpapi igazgatás mostohaságával és sikertelenségével indokolja az örmény püspökség helyreállításának szükségességét. Javasolja, hogy terjesztessék fel királyunkhoz indokolt folyamodvány az erdélyi örmény püspökség visszaállítása iránt és a kéréshez való csatlakozásra felhívta a másik három erdélyi örmény plébániát is.

Az örmény egyházi közösségeknek a kérelmét támogató és ahhoz csatlakozó válasziratai igen erős örmény nemzeti öntudatot tárnak elénk.
Erzsébetváros így írt: Ezen külön egyház tartotta fenn az örmény nyelvet az ősi honból századok előtt kivándorolt eleinknél is... Az örmény plébániák területéről kiköltözött örmények latin papok joghatósága alá esnek... jelenleg is annyi örmény van a latinok alatt, mint az örmény papok alatt. Igy folytatva az örmény ritus kitöröltetik és a latinba olvasztatik.

Folytatás a következő számban

<><><><><>

Fogolykiváltó Boldogasszony: "Patrona Armenorum"

A Fővárosi Örmény Klubban 1997 szeptember 18.-án elhangzott előadás.

13 "Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis."
(Ju 15,13)

Mit jelentenek ezek az evangéliumi szavak : az életemet is feláldozni, odaadni valaki másért .... egy idegenért .... nem mérlegelve, vajon megérdemli-e ?.. Ha a szülő odaadja a gyermekének pl. a saját fél veséjét, hogy megmentse őt, azt természetesnek tartjuk. De egy idegenért ? Hiszen csak egy életem van !

Mások is, sokan és sokszor a történelem során elgondolkodtak már ugyanezeken az evangéliumi sorokon:
"Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért."

75 évvel ezelőtt történt....
Az első világháború után Erdélyből nagy számban áttelepült örmény szertartású katolikusok számára 1922-ben megalakult a budapesti Örmény Katolikus Egyházközség. Az első lelkipásztorok a velencei mechitaristák. 1934-ben a bécsi mechitaristák veszik át a magyarországi örmény katolikusok lelki gondozását az esztergomi érsek főpásztori joghatósága alatt. Az istentiszteleteket a budapesti Bazilika Sz. Lipót kápolnájában tartják. 1947-ben a bíboros főpásztor szervezi ujjá az örmény lelkészséget. 1949-ben a Budapest, V., Semmelweis u. 9. II. emeletre költözik a lelkészség kápolnájával együtt. 1974. májusában a lelkészség átteszi székhelyét a tulajdonába került Budapest, XI., Orlay u. 6. szám alatti háromszintes épületbe. A magyarországi örmények Orlay utcai kápolnájának patrónája "Fogolykiváltó Boldogasszony", ünnepe szeptember 24. A templom másik védőszentje Világosító Szt. Gergely, az örmények apostola, akinek a nevéhez fűződik az örmények keresztény hitre térítése Kr. u. 301-ben.
Ez utóbbi nem szorul bővebb magyarázatra, de jóval kevésbé ismert a Fogolykiváltó Boldogasszony tisztelete nálunk, az örmények körében.

A "Fogolykiváltó Boldogasszony" tisztelete egészen a XII.-XIII. század fordulójára nyúlik vissza, a keresztes hadjáratok korába. A harmadik keresztes hadjárat teljes eredménytelensége, Barbarossa Frigyes császár halála (1190), II. Fülöp Ágost francia és Oroszlánszívű Richárd angol király vetélkedése nem tudta Jeruzsálemet Szaladdin szultán kezéből visszaszerezni, a fogságba esett keresztes lovagokra pedig szörnyű rabszolgaság várt. Mindez felébresztette a keresztény nyugat lelkiismeretét, s a válságba jutott keresztes háborúk eszméje helyett a nyugati kereszténység figyelme az iszlám fogságban sínylődő keresztény foglyok kiváltása felé fordult. Rövid egymásutánban két olyan szerzetes- és lovagrend alakult, amely fő feladatának a foglyok kiváltását tekintette. Ilyenek voltak az 1198-ban III. Ince pápa által jóváhagyott "trinitárius" és az 1235-ben IX. Gergely által megerősített "mercedárius" fogolykiváltó rendek.

A trinitáriusok rendjének alapítója Matha-i Szent János (1154-1213), párizsi egyetemi tanár volt, ahol 20 éven át tanított. Első szentmiséjén látomása volt: két megbilincselt ember, egy keresztény és egy már rabszolga jelent meg előtte. Ekkor értette meg, milyen hívatást szánt neki Isten: a keresztény foglyok kiváltása az iszlám rabságból.
A rend társalapítója Valois Szt. Félix (1130-1212) egészen más egyéniség volt. VII. Lajos francia király kíséretében részt vett a második keresztes hadjáratban. Visszatérve remeteségbe vonult. Barátságot kötött a híres egyetemi tanárral és ő is lelkesedéssel fogadta, majd magáévá tette a fogolykiváltás eszméjét.

A mercedárusok rendjének alapítója Nolasco-i Szt. Péter (1182-1256) szintén lovag volt ifjúkorában. 1218 körül a híres dominikánus jogtudós, Penaforti Szt. Rajmond segítségével, valamint I. Jakab aragóniai király patronálásával hárman közösen szervezik meg a mercedáriusok fogolykiváltó rendjét, a trinitáriusokhoz hasonló célkitűzéssel. Volt azonban egy lényeges különbség közöttük: a mercedáriusok rendje kezdetben inkább laikus és lovagrendnek indult, csak a XIV. szd. során alakultak át papi renddé.
Hasonló céljaik, közös vonásaik mellett mindkét rabkiváltó rend sajátos lelkiséggel is rendelkezik. A trinitáriusok a Szentháromság és a kereszt tisztelete, a mercedáriusoknál pedig a Megváltó édesanyjának, a szent Szűznek a különleges tisztelete jellemző. A "votum redemptionis" (a "megváltás fogadalma") pedig saját maguk odaadását is jelentette szükség esetén egy fogoly kiváltására. Vagyis a rabkiváltó szerzetes saját életét volt köteles odaadni egy keresztény fogoly kiszabadítása fejében: ez vagy a biztos halált, vagy az örökös rabszolgaságot jelentette a szerzetes számára. A történelem során 7215 rabkiváltó szerzetes áldozta fel életét embertársai szabadságáért és közel 1.000.000 foglyot váltottak ki az iszlám rabságából a trinitáriusok !

A kifizetett váltságdíj összege kb. 5 és fél milliárd frank körül volt ! A mercedáiusok adatai "szerényebbek", ők "csak" közel 100.000 foglyot váltottak ki. csupán egyetlen kiváltott fogoly nevét említem meg, akit 25.000 lívre-ért szabadítottak ki a szerzetesek: Cervantes, a világirodalmi nevezetességű "búsképű lovag" szerzőjét.

A mercedáriusok Kolombuszt második útján elkísérték Amerikába, ahol rendjük rendkívül gyorsan elterjedt, s céljuk a hódítók kegyetlenkedéseinek a megakadályozása volt az őslakos indiánokkal szemben. később Amerikában a múlt században síkraszálltak a néger rabszolgák, főleg a gyerekek felszabadításáért. A XX. század ismét új feladatok elé állította őket: foglalkoznak az üldözöttekkel, a hitük miatt hátrányos megkülönböztetést szenvedőkkel, a bebörtönzött rabokkal ...

A trinitáriusok inkább Európában terjedtek el, így Magyarországon is, a török kiűzését követően. A kiscelli templom és kolostor Óbudán, vagy a makkosmáriai kegyhely Budakeszi határában az ő tulajdonukban volt. számos fogoly magyart váltottak ki a török rabságából, természetesen protestánsokat is, mígnem II. József, a "felhomályosult" uralkodó 1783-ban rendeletileg el nem törölte őket. Félelmetes volt az indoklás: azért károsak a rabkiváltó szerzetesek, mert kiviszik a pénzt az országból a keresztény rabok kiváltására...!

Két évszázaddal később a Kádár-diktatúra idején pedig azért csukták két évre börtönbe a magyarországi örmények lelkipásztorát, mert behozta a világ minden táján összekoldult

pénzt az országba, a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletére építendő örmény templom céljára ... Tempora mutantur...

Az ősi "rabkiváltó karizmát" a XX. század során a trinitáriusok is a modern kor kihívásaihoz igazítják: kötelezik magukat a mi korunk "rabjai", a szegények és az üldözöttek szolgálatára. Ennek érdekében tanulmányozzák a "modern rabszolgaság" legkülönbözőbb válfajait, hogy így hatékonyabban tudjanak segíteni ma is a bajbajutott embertársaikon.
Mindkét rendnek van női ága, valamint világi, ú.n. "harmadikrendi" ágazatai, akik rendjük célkitűzéseit a világban, a családban és társadalomban élve igyekeznek megvalósítani, természetesen a harmadik évezred küszöbén szemünk láttára kialakult modern rabszolgapiac áldozatainak megmentésén fáradozva !

Az ősi rabkiváltó karizmának ez a modern, XX. századi értelmezése játszott szerepet a budapesti örmény templom titulusának kiválasztásában is. Egyrészt a II. világháború után valóban aktuális volt a fogságba esettek hazatéréséért a Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz imádkozni, másrészről viszont kitörölhetetlenül beleivódott az örménység történelmi tudatába 1915, a másfél millió örmény kiirtása, akiket nem lehetett már többé a biztos halálból kimenteni ... Ahány örmény család, a annyi tragédia, annyi kereszt .... Ugyanaz a sors volt a Moldovából Erdélybe menekült családoknak 300 évvel ezelőtt ! Ezeknek a jólismert erdélyi örmény családoknak a másik fele ma is a Kárpátoktól keletre él, s történelmi sorsuk feltárásra vár... A keresztút, a " Via Dolorosa" egyre újabb stációkkal gyarapszik az évszázadok során !

És akármilyen messzire megyünk vissza az örmény történelem tanulmányozása során, mindig ugyanazt tapasztaljuk: az evangéliumi örömhír nem más, mint Krisztus követése a keresztúton, egyre feljebb. A világ legelsőként keresztténnyé lett népének történelmi sorsa: misztérium ! De mi van a mával ?

A második évezred vége felé újabb problémákkal kellett szembenézniük magyaroknak és örményeknek egyaránt, amely az ezredforduló tájékán újra aktuálissá teszi a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletét. A "modern rabszolgaság" nem állt meg a Kárpát-medencénél, a média közvetítésével begyűrűzött életünkbe, mindennapjainkba. A fogyasztói társadalom értékrendvesztése utolért minket is, az anyagi érdekek kiszorítani látszanak a szellemi, lelki értékeket... "Makkos Mária" imádsága egyre aktuálisabb a mi életünkben is:

Ima a Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz

Szentséges Szűz Mária, fogolykiváltó Miasszonyunk! Gyermeki bizalommal fordulunk Hozzád. Légy közbenjárónk Isten előtt! Testvéreink közül sokan szenvedélyeik rabságában sínylődnek. Az alkohol, a kábítószerek, a nikotin mértéktelen élvezete, a zabolátlan testiség szenvedélye pusztít közöttünk, dönti romba a családi otthonokat, sorvasztja nemzetünket.
Történelmünk válságai során őseink Hozzád fordultak és Te meghallgattad őket, Áldott Miasszonyunk. Légy ma is végzetes bajunkban közbenjárónk! Isten adjon erőt a lelki harcban, hogy megszabaduljunk szenvedélyeink rabigájából. Különösen irgalmadba ajánljuk azokat, akikért felelősek vagyunk: családunk tagjait és a jövő zálogát: a magyar és az örmény fiatalokat. Fogolykiváltó Boldogasszony, Krisztusnak Szent Anyja és nekünk is Édesanyánk, légy közbenjárónk Szent Fiadnál! Ámen.

A magyarországi örmények Orlay utcai kis templomában Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletében Kelet és Nyugat tradíciói találtak egymásra, és válaszolnak hitelesen a modern kor kihívására. A magyarok és az örmények Nagyasszonyának tisztelete megtanít bennünket arra, hogy szabadságunkkal élni is meg kell tanulnunk. A szabadság még csak a lehetőség. Tartalommal nekünk kell megtöltenünk. És ez nem megy áldozatok nélkül, nem megy Krisztus keresztje nélkül. Nem megy Isten nélkül, nem megy a Szentháromságba gyökerezett felebaráti szeretet önzetlensége nélkül, hiszen a kereszt tövében lettünk Jézus szavai alapján Szűz Mária gyermekei: "-Íme a te Anyád" és "-Íme a te Fiad" (v.ö. Jn. 19,26-27).

Érdekes, hogy milyen nehezen tudjuk tudomásul venni, hogy a keresztet - kicsiket és nagyokat egyaránt - nem lehet kispórolni az életünkből. A "összkomfortos kereszt nélküli kereszténység" nem kereszténység. Emberi létünk koordinátáit a kereszt két szára jelzi: felfelé az istenszeretet, horizontálisan pedig az emberszeretet. És az origó: Krisztus keresztje.
Más megfogalmazásban ugyanezt, a szeretet kettős főparancsát halljuk vissza:

" Szeretet az Isten:
aki szeretetben él, Istenben él,
és Isten őbenne".
(I. Ján. 4, 16)

Erre a szeretetre tanítanak minket Fogolykiváltó Boldogasszony fehérruhás szerzetesei .

fr. Lénárd
világi ferences
történész, teológus

<><><><><>

Örmény nyelv - örmény írásbeliség

A Fővárosi Örmény Klubban 1997 szeptember 18.-án elhangzott előadás.

Néhány gondolatot szeretnék megosztani erről az igen fontos kérdésről. Teszem ezt annak alkalmából, hogy láttam a legutóbbi időben az Ararát című laphoz mellékelve jelentkezési lapokat örmény nyelvoktatásra, valamint az MTV Rondó című /a hónap utolsó szombatján jelentkező/ nemzetiségi műsora is foglalkozott e kérdéssel. Mivel nem vagyok armenológus s az örmény nyelv beavatott ismerője, némi tapasztalatom mellett a könyvek adta ismertetésre kell támaszkodnom, amit kiegészítek gondolataimmal, véleményemmel.

8 éve jelent meg egy szép kiállítású könyv: Miatyánk 121 európai nyelven /Bp. 1990./ A 195. oldalon közli az imát, háromféle módon is:

1. örmény nagybetűkkel /melyeket az V-VIII. században a kisbetűk helyett is használtak/,
2. ugyancsak örmény betűkkel az 1666-ban Amszterdamban kiadott Bibliából,
3. latin betűs átírásban. Ez hadd szerepeljen itt is, mintegy mottóként:

Hair mer vor herkins yes,
sourb yeghitsi anun ko,
yekestse arkhayutyun ko,
yeghitsin kamkh no,
vorpes herkins yev herkri.
Zhats mer hanapazort tur mez aysor,
yev thogh mez az partis mer,
vorpes yev mekh thoghumk merots partapanats,
yev mi tanir azmez i portsutyun,
ayl parkya azmez i care.

Előzetesen a 194. oldalon olvashatjuk a legfontosabb tudnivalókat az örmény nyelvről:

1. "Indoeurópai" nyelv, a család önálló ága. A modern örmény két nagy nyelvjárásra oszlik: - keletire /araráti, Örmény SZSZK - ma: Örmény Köztársaság !/ és a
   - nyugatira, amelyhez szinte valamennyi kolónia tartozik.

2. A beszélők száma 4-4,5 millió lehet. Fontosabb településeik: Örmény SZSZK /ÖK!/ 2,5 millió, valamint Szíria, Irak, Egyiptom, Franciaország, Olaszország, Irán, India, Amerika. Magyarországon 1669-ben települt le az első csoport Gyergyószentmiklós környékén. További településeik: Szamosújvár 1726, Erzsébetváros 1738, Újvidék 1739. Budapesten ma is működik az örmény katolikus plébánia. /Megjegyzés: a felsorolások nem teljesek !/

3. Nyelvtani szerkezete annyira eltávolodott a rokon nyelvekétől és inkább a ragozó /agglutináló/ nyelvekéhez /török, magyar/ hasonlít. Nincs nyelvtani nem. A főnévnek két esete van, amelyeket ragokkal képez. A többes jele -ner, ehhez csatlakoznak ugyanazok az esetragok, mint egyes számban. A jelző változatlan. A főnévhez határozott névelő csatlakozhat /aschar, aschare = világ, a világ - tehát nem szorosan vett névelő !/ A viszonyszók névutóként használatosak. A főnévi igenév végződése alapján 3 igeragozási kategória /1. - il, -el, 2. -al, 3. -anal, enal/ és rendhagyó igék. Gazdag igeragozás.

4. Szókincs alapján indoeurópai nyelv, amelyet számos korai iráni átvétel gazdagít. Szavainak egy rétege közel-kelet ősi nyelveiből származik /pl. urarti/. Kölcsönzött a kaukázusi nyelvekből, görögből, franciából.

Egyik legrégebbi irodalmi hagyományokkal rendelkező nyelv. Az örmények története a Krisztus előtti II. századra nyúlik vissza. Bibliamagyarázatok a Krisztus utáni IV. századig tartotta magát és a liturgia nyelve mindmáig. Az ima szövegét is ezen közöljük. A modern irodalmi nyelv a XVI. században formálódott, de csak a XIX. században ismerték el. Kezdetben görög írással jegyezték le. Az örmény írást Meszrop Masthoc alkotta meg 406-ban. Megkülönböztet kis- és nagybetűket, balról jobbra halad, minden hangra külön jele van. /38/."

A könyvben még ott szerepelnek a számok is !
1 meg, 2 /j/ergu, 3 /j/ erek, 4 chors, 5 hing,
6 veti, 7 yota, 8 vutn, 9 inn, 10 dasj,
100 hariur

Máris felmerült néhány kérdés, amit az idézett szöveg bennünk támaszt! Újabb könyvet kell segítségül hívnunk. Ez pedig a dr. Schütz Ödön professzor szerkesztésében megjelent Hajk és Bél harca. A régi örmény irodalom kincsestára I. /Szombathely 1995. A 293. oldalon olvashatjuk:

" A XIX. század elején különös lendülettel került napirendre a diaszpórák iskolai köreiben az örmény irodalmi nyelv ügye.
A papi központokban, az egyházi irodalomban a klasszikus irodalmi nyelv /grabar - az írás nyelve/ volt egyeduralkodó, viszont a modern irodalmi irányzatok a beszólt nyelvhez idomuló, új irodalmi nyelvet igényeltek /asharhabar - világi nyelv/. Az asharhabar - majd egy évszázadig húzódó vitatkozás közepette - a használatban fokozatosan kicsiszolódott és végül is általános polgárjogot nyert."

Nem érdektelen az idézetet még némileg folytatni:

" E nyelvi és irodalmi megújulásban jelentős szerepe volt a diaszpórában működő különböző fokozatú iskoláknak, így a Konstantinápolyban 1790-től kezdődően fungáló iskoláknak, a moszkvai Lazarján Akadémiának /gimnáziumot és főiskolát ötvöző tanintézet, 1816/, a tifliszi Nersziszján Líceumnak /1824/, a kalkuttai örmény kollégiumnak /1821/." S megemlítést nyernek - mert így teljes a kép - a mechitaristák is !

Foglalkozik a könyv a két nyelvjárás kérdésével is !
A "Hangátírás" című fejezetben /295. o. skk./ olvashatunk erről.

Már szóltunk az örmény írásról, melyet Meszrop Mastoc " az arameus írás valamelyik változata alapján állított össze, majd a sémi írásrendszerből hiányzó magánhangzókat a görög ábécéből pótolta. Így a legkorábbi írásművek egy kb. 4-5. századi hangállapotot képviselnek... A klasszikus nyelv hangrendszere csekély eltéréssel jórészt konzervatívan fennmaradt a modern "keleti" irodalmi nyelvben.

Az örmény írás 35 betű és néhány betűkapcsolatot ölel fel /innen a 38 !/ , amely betűszerint tükrözi az örmény nyelv hangrendszerét.

Az arméniai irodalomi nyelv olvasása tehát nem okoz különösebb nehézséget, mert hangkészlete nagyobb részt megegyezik /a/ klasszikus nyelvével. Ami kevés eltéréssel rendelkezik, jobbára magánhangzó-kapcsolatok olvasatában azt ma az örményben /a grabar szöveget is/ a modern nyelvi változattal olvassák."

Lássunk néhány példát hangváltozásokra !

keleti	**nyugati**	**jelentés**
grabar	krapar	irodalmi nyelv /régi/
dahegan	bahekan	dinár
berd	pert	erőd
jur	csur	víz
dzer	cer	kéz

/A már előbbiekben közölt számsor esetében így érthető, hogy a kettő és a három előtt J szerepel, de ugyanez van a Jerevan - Erivan városnév párban is !

Még a példákat lehetne folytatni. A lényeg az, hogy Arméniában maradt meg a klasszikus kiejtés, s a délre fekvő területeken változott, s innen vitték szét főleg a diaszpórákba. A diaszpórákban azután az idők folyamán bekövetkezett a kettősnyelvűség, majd az asszimilálódás. Az már az előbbiekben idézett - hivatkozott műben olvashatunk arról /281.o./, hogy Uj-Dzsulfában, Iszpahán

elővárosában perzsa, Tifliszben a Havbahar negyedben grúz, Konstantinápolyban és Anatóliában oszmán-török lett az örmények második anyanyelve. De lehetne folytatni a sort, hisz a lengyelországiaknál szerepel a kipcsák /örmény betűkkel írták!/, S íme itt van a magyar-örménység kérdése is! Szajat-Nova örmény költő /1712-1795/ 85 verset azeri, 68-at örmény, 37-et pedig grúz nyelven írt.

Egy örmény származású lengyel újságíró, Romuald Kovas utazást tett Arméniában, s erről beszámolt magyarul is megjelent könyvében. /Az éden felderítése, Bp. 1979./. Számtalan érdekes, idevonatkozó feljegyzése, megállapítása van. Felveti azt is, hogy a lengyel földre érkezők lehet, hogy eredetileg kipcsakok voltak, de az örmények közvetítésével felvették a kereszténységet /48.o./. Ő is vázolja az irodalmi nyelv és a két nyelvjárás helyzetét, ám megjegyzi: "De vannak területek a két, nem csupán kiejtésben, hanem nyelvtanilag is eltérő nyelvjárás kereszteződik." /78.o./ Arméniában is van olyan város / a múlt rendszerben: Leninakan/, ahol a nyugati dialektikust beszélik, de a keleti az irodalmi nyelv. A két főnyelvjárás mellett azonban - idézi egy szaktekintély megállapítását -: "Örményországban mintegy 50 nyelvjárást beszélnek. Gyakran a szomszéd falvak lakói sem értik meg egymás beszédét, olyan nagy a török, perzsa, arab lerakódás a nyelvükben..." /94.o./
Ha vizsgálódni akarunk, nem is kell messzire mennünk. Vegyük elő Szongott Kristóf alapvetőnek tekinthető műveit a genealógiáról meg az etnográfiáról. ott a nevek eredetének sokrétűsége, de olvashatók olyan megjegyzések is, hogy erdélyi örmény tájszó vagy erdélyi örmény nyelvjárásban közöl egy szöveget. S a vizsgálat kiterjeszthető könyvekre, iratanyagra, szép előadás- és szakdolgozat témát adnának!

Dr. Sasvári László

<><><><><>

Az 1997. szeptember 13-án a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat V. Akadémia u. 1. II. em. 294. sz. alatti közösségi termeiben megnyílt fiatal örmény származású képző-. és iparművészek kiállításán elhangzott megnyitó beszéd.

Hétköznapi csoda tanúi vagyunk. Olyannak, amelynek elemei fellelhetők köznapjainkban, átlagos emberekben. Mert a szépség és iránta a vágy, az egymáshoz közeledés, segítőkészség, alkotóerő létezik bennünk, körülöttünk. Sajnos azonban ellentétes hatások gáncsolják gyakran a nemes törekvéseket. Szükséges és szerencsére időnként kerül olyan elkötelezett egyéniség, aki hatalmas hittel, akarattal, szívósan végrehajtja a jó kezdeményezéseket. dr. Issekutz Sarolta asszonyt adta és jelölte a sors erre az önfeláldozó feladatra. Számos egyéb sikeres megoldása között ennek a klubnak megszervezése szintén előkelő helyet foglal el. Cél ez a kis zug, ahol alkotni, szórakozni,

élni lehet a közösség fészekmelegében. Klubnak hívják, de tulajdonképpen hívogató, barátságos otthon.

Kapunyitását fiatal örmény származású magyar művészek bemutatkozása jelenti. Ők részben amatőrök. Hozzá kell tennem, hogy egyelőre, mert sokuk munkáiban már megcsillan a jövő hivatásos művésze.
A képzett alkotók közül három iparművész. Pataki Mátyás, akinek képességeit nemzetközi tanulmányok és hazai diplomája érlelték. Különleges szépségű, nagy darab csiszolt forgó kövekből összeállított gyűrűket hozott ide.
Ligeti Edina, szaktanári képesítéséhez híven vizuális kommunikációt érvényesít. Velencei fotósorozata egyszerű, közeli, színes városképeket nyújt.
Ligeti Dorottya tárgyai kedves gyerekcipők, sapkák, táska, doboz, melyek bőrből, helyenként textíliával kombinálva készültek.
Borosnyai Klára természetelvű akvarellje elmosódott foltokban emlékezik a Lófőtisztásra, de megihlette a zebegényi Duna is.
Juhos-Kiss János érzékeny megfogalmazású vízfestményei a nagymultú Szamosújvárt idézik.
Udvari Hajnalka linómetszetei Kispest iránti vonzalmának tanúi, ugyanakkor örmény családok címerrajzai is színesítik a kiállítást.
Karácsony Ernő erdélyi témájú tájélményein, expresszív olaj képein valamint grafikáin pontos lényeglátás és jellemrajz uralkodik.
Az "Útkereső" fiatalokat most Balogh Réka képviseli. Merész, kíváncsi, lendületes, szóval fiatal. Fa- és felhő fotói, bőrképe, az általa tervezett és készített szőnyeg, kollázsa, objet trouve-ja vagy a hullámok ritumusa - mind őt jelentik és szolgálják.

A mitikus Noé dédunoka, Hajk nemzetsége, időszámításunk előtti századok dicsőséges hódító nagyhatalma ma ellenséges szorításban tengődik egy kis köztársaságban. Szörnyű szenvedések kergették legjobbjaikat szerte a világba. Így Apaffi Mihály fejedelem oltalma alá is a 17. században. Azóta élünk sorsközösségben, rokoni szeretetben. Ahol megjelennek árván, nyelv és haza nélkül is konkrét jelző nyomot hagynak. Ősi kultúrájuk, tehetségük elpusztíthatatlan. Az igazságuk is az.

dr. Benedek Katalin
művészettörténész

<><><><><>

Az Aradi Vértanuk emlékünnepség

A ragyogó idő és az Országos Örmény Önkormányzat más, csábító programajánlata ellenére a magyar-örmények mégis a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

hagyományos Aradi Vértanuk emlékünnepségén vettek részt az Új Városháza Közgyűlési termében október 5-én du. 17 órakor. Megtelt a Közgyűlési terem a gyászoló és ünneplő magyar-örmény közösség tagjaival, valamint az újságokban is meghírdetett ünnepi műsor iránt érdeklődőkkel.

A magyar szabadságharcra és az Aradi Vértanúkra - köztük Kiss Ernő és Lázár Vilmos magyar-örmény vértanuinkra emlékezés a hazai magyar-örmény közösség és így a fővárosi közösség számára is igen fontos, hiszen erdélyi magyar-örmény gyökereink és magyarságunk része, amelyre mindig és minden körülmények között büszkék voltunk, vagyunk és leszünk.
Együtt imádkozott Reményik Sándor költő szavaival az ünneplő közönség és a harangzúgás alatt a hősök emlékére felavatott és megkoszorúzott kopjafa előtt némán felállva percekig megrendülten emlékezett a magyar hazáért és szabadságért harcolt és elesett, valamint kivégzett hőseinkre.
Akik nem tudtak résztvenni a megemlékezésen, azok számára ismertetésül, akik viszont jelen voltak, azoknak felelevenítésül álljon itt az est műsora a kiadott műsorlap alapján:

1. Magyar himnusz
2. Örmény himnusz
3. Megnyitó (dr. Issekutz Sarolta elnök, Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat)
4. Dr. Kedves Gyula hadtörténész: Az aradi tizenhárom
5. Arany János: Április Tizennegyedikén
6. Handel: Dignare Domine
7. Bartók Lajos: Gábor Áron
8. Mozart: Credo tételből részlet (C- dúr mise)
9. Lázár Vilmos levele feleségének (Arad, október 5-én 1849. estve)
10. Ph. E. Bach: Adagio (A-moll Solo Sonata)
11. Arany János: Válság idején
12. Ph. E. Bach: Allegro (A-moll Solo Sonata)
13. Juhász Gyula: Arad
14. Pergolesi: Qui vidit suum (Stabat mater)
15. Medgyes Lajos: Rabságom oka
16. Fogolyán Kristóf: zongoradarab Op.4.
17. Arany János: Letészem a lantot
18. Marchesi: Ave Maria
19. Reményik Sándor: Imádság
20. Szózat

Köszönet Csernák János, Dóczy Péter budapesti és Sebes Karen Attila kolozsvári színművészeknek, Fogolyán Kristóf fuvolaművésznek, a soproni Molnár Enikő ének- és Tirnitz Tamás zongoraművésznek a magasszinvonalú előadásért, valamint Birkl László magángyűjtőnek az estre rendezett ARADI VÉRTANUK emlékkiállításért. A felavatott kopjafa Sánduly György /Zeteleka/ népi fafaragó mester munkája.(A kopjafa végleges helye a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 293. szám alatti klubterme.)

A megemlékezés hangulatát még inkább fokozta a csodálatos Közgyűlési terem, amelyet az alkalomra dr. Demszky Gábor főpolgármester úr biztosított részünkre. Köszönet érte.
A Steindl Imre által 1875-re elkészült terem Lotz Károly freskóival, dús aranyozásával, csodálatos üvegablakaival, márvány és kovácsoltvas kandallóival, hatalmas kristálycsillárjaival, gyönyörű bútorzatával és a páratlan díszlépcsőjével méltó keretét adta a megemlékezésnek.
Köszönetet mondunk a Magyar Művelődési Intézetnek és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek a rendezvény támogatásáért.

Hálás köszönet mindazoknak, akiknek fontos volt az együtt emlékezés e gyásznapon.

<><><><><>

Az Aradi Tizenhárom

1849. október 6. hajnalán az aradi vár sáncai között sortűz dörrent, majd kisvártatva egy magányos lövés csattant el. A vérbefojtott magyar szabadságharc honvédseregének 4 kitűnő parancsnoka halt akkor mártírhalált ott. Kiss Ernő altábornagy, Schweidel József, Dessewffy Arisztid tábornokok és Lázár Vilmos ezredes. Ez a 4 katona akár a 48-as Magyarország polgári átalakítását célul tűző társadalmi rétegeit is szimbolizálhatná. Kiss Ernő örmény származású, a XVIII. században birtokot és nemességet szerzett "újgazdag" család sarja, a nagybirtok, a szédítő gazdagság és nemesi rang ellenére a polgári átalakulás híve, mert tudja hogy az ország s ezáltal ő maga is csak ezáltal válhat igazán európaivá.

Schweidel József magyarországi német polgárcsaládban született, hosszú s kifogástalan katonai szolgálata elismeréseként éppen a forradalom előestéjén kapja meg a magyar nemesi címet. Nem szeret politikai dolgokba elegyedni, talán nem is igen érti a forradalmi átalakulás problémáját, de becsületes katona, aki újjászülető hazája alkotmányára letett esküjét szentnek tartja, s híven szolgál mindhalálig.
Dessewffy Arisztid igazi tősgyökeres magyar birtokos nemes (mint ilyen Vécsey mellett az egyetlen az aradi tizenhárom között, csattanós választ adva ezzel arra a képtelen állításra, hogy a magyar 48 valamiféle retrográd, nacionalista nemesi rebellió volt a modern európaiságot megtestesítő osztrák hatalom ellen).

Annak a középnemességnek a tagja, amely élére állt a polgári fejlődésért folyó küzdelemnek, s képes volt rövid távú érdekeit is feláldozni a jobbágyfelszabadítással a cél érdekében.
Lázár Vilmos Kiss Ernőhöz hasonlóan örmény származású magyar nemesi családban született, amely azonban kevésbé vagyonosnak, sőt vagyontalannak számított. Nemesi

származása, s bárónő (bár szintén vagyontalan) felesége ellenére ő élte a leginkább polgári életmódot. Az új világ jelképének számító vasútvonal, a Középponti Magyar Vasúttársaság főpénztárosa volt.
A kortárs európai közvéleményt pártállástól és nemzetiségtől függetlenül megdöbbentő kegyetlen bosszúállás (Haynau szerint a rendcsinálás) a sortűz után fél órával folytatódott. A honvédsereg 9 további tábornokát végezték ki, katonát megszégyenítő módon, bitófán. Vegyük számba őket is, s ne lepődjünk meg, ha kiderül csupán hárman magyar nemzetiségűek:
Pöltenberg Ernő, akit csak hűséges szolgálata a honvédseregben, s mártíromsága ruházott fel e névvel, hiszen a bécsi osztrák nemescsalád sarját Ernst Poelt von Poeltenberg néven ismerték 1848. őszéig. A 4. (Sándor) huszárezred kapitányaként állt a szabadságharc szolgálatába, s a VII. hadtest parancsnokaként kényszerült letenni a fegyvert Világosnál.
Török Ignác, magyar nemesi családból származó kitűnő felkészültségű hadmérnök alezredes a császári-királyi hadsereg egyik legtehetségesebb mérnök tisztjeként kéri Komáromba helyezését 1848. nyarának végén, mert tudja, érzi, hogy ott lesz rá szükség. Komárom védelmét irányítja, majd a honvédsereg hadmérnökkarát vezeti a szabadságharc leveréséig.
Lahner György, felvidéki német polgárcsaládból származott. Császári-királyi őrnagyként a 33. (Gyulay) sorgyalogezred III. zászlóalját vezényelte, de a harcmezőről 1848. őszén elszólították egy lehetetlennek tűnő feladat ellátására. Egy hadiiparral nem rendelkező, blokád alatt lévő országban kellett megszerveznie a hadianyaggyártást. Ezt a lehetőségekhez mérten a legteljesebb sikerrel tudta végrehajtani, s fáradhatatlanul dolgozott még az utolsó napokban is, Aradon próbálkozva hadianyaggyártás beindításával. Higgadt nyugalmára jellemzően fuvolaszóval búcsúzott az élettől az utolsó aradi éjszakán.
Knézić Károly, horvát határőr katonacsalád tagja a 34. (Porosz herceg) sorgyalogezred századosaként érte a forradalom. A szabadságharcban kitűnő csapatparancsnok volt, 1849. április 26. hajnalán ő vezényelte a komáromi ostromsáncokat elfoglaló magyar csapatokat, a csatatéren érdemelve ki a tábornoki kinevezést.
Nagysándor József, magyar nemescsalád sarja nyugalmazott huszárkapitányként lépett a nemzetőrségbe 1848. nyarán. Tábornokként a fősereg lovasságát, majd az I. hadtestet vezényelte a világosi fegyverletételig. Haláláig büszkén emlegette, az ő katonái vették be rohammal Budavárát 1849. május 21-én.
A legfiatalabb, csupán 30 éves *Leiningen* tábornok egy hesseni német arisztokrata család gyermeke volt, Karl zu Leiningen-Westerburg gróf néven vette feleségül a torontáli birtokos Sissány família szépségéről híres Lizáját. A császári-királyi századosból a honvédsereg talán legtehetségesebb tábornoka vált, az 1849-es nyári hadjáratban a legjobb seregtestnek bizonyult III. hadtestet vezényelte.

A legidősebb vértanú az 56 éves pozsonyi német polgárcsaládból származó *Aulich Lajos* volt. Császári-királyi alezredesként, mint a 2. (Sándor) sorgyalogezred zászlóaljparancsnokát vezényelték a Délvidékre a szerb felkelők elleni harcra.

Esküjéhez híven a császári-királyi hadsereg támadásakor is hűségesen szolgálta tovább a magyar alkotmányosság ügyét, s a tavaszi hadjárat során az egész ország megtanulta a II. hadtest vezénylőjének nevét, aki Pest felszabadításával szerzett hallatlan népszerűséget. Ő volt a szabadságharc utolsó hadügyminisztere.
Damjanich János horvátországi szerb határőrcsaládban született, híres katonaősökkel büszkélkedve. A szerb felkelők elleni harcban érdemelte ki a tábornokságot, pedig 1848. nyarán zászlóaljának forrófejű jurátusifjai még le akarták lőni keménykezű, szigorú parancsnokukat, hátha szerb kém. A tavaszi hadjárat majd minden ütközetében kitüntette magát Szolnoktól Komáromig, ahol 1849. április végén eltörte a lábát, s a bitófáig járóképtelen beteg volt.
Gróf *Vécsey Károly* egy igazi magyar nagybirtokos arisztokrata, mégis az egyik legtüzesebb forradalmi tábornoka lett a honvédseregnek, megutálva a bécsi udvar kétszínűségét, amely még saját hadserege elárulásától sem riadt vissza 1848. nyarán a délvidéki szerb felkelés során. Az V. hadtestet vezényelte.

Október 6. az aradi vértanúk emlékünnepe.
De emlékezzünk meg ezen a napon a szabadságharc névtelen vagy kevéssé ismert, ritkán emlegetett hősi halottairól is, akik szintén életüket adták az újjászülető Magyarországért. Örmény származású hősök is voltak közöttük, mint a kolozsvári születésű Szentpéteri testvérek, Imre és Miklós, akik századosként, Ferenc főhadnagyként Erdély felszabadításáért áldozták életüket.

Dr Kedves Gyula
hadtörténész

<><><><><>

Programajánlat

- Változatlanul folytatódik a minden hónap 3. csütörtökén, a Fővárosi Örmény Klub rendezvénysorozat a Magyarok Háza Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermében.
- Beindul az 1997. szeptember 13-án kiállítással felavatott Fővárosi Örmény Művészeti Kiállítóterem és Stúdió (kiállítások, előadások, kézművesműhely, stb. számára).önálló programjai a Budapest V. Akadémia u. 1. II. 293 szám alatt.
  A Stúdió ez évi programjából:
  Benyik Béla: *Örményország ősi földjén című* (1997 aug. 21-én bevezetett) 23 részes vetítettképes előadássorozatának folytatása:
  1. 1997. okt. 29-én 17 óra EREBUNI-JEREVÁN, a 3000 esztendős város

2. 1997. nov. 29-én 17 óra Jerevánban, Örményország fővárosában. 1. rész.
3. 1997. dec. 11-én 17 óra Jerevánban, Örményország fővárosában. 2. rész

A sorozat további előadásait 1998. januártól minden hónap első szerdáján 17 órakor tartjuk. /A további részletes programot következő számunkban közöljük/

- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület november hónapban előadássorozatot indít "Az örmény egyház és művészete" címmel, melyhez a Fővárosi Közgyűlés támogatást is biztosított. A egyes előadások témáját, időpontját és helyszínét külön meghívóval tudatjuk.

<><><><>

Hírek, információk

- Augusztus 25-28-ig az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében 29-en látogattunk el Velencébe és a Szent Lázár szigetre a Mechitarista Kolostor, múzeum és könyvtár megtekintésére. Fogolyán Miklós, P. Luca, gyergyószentmiklósi plébános, aki 50 évet élt a szigeten, vállalta, hogy a magyar-örmény közösség zarándokait személyesen kalauzolja nemcsak a szigeten, hanem Velencében is, az örmény emlékek nyomában. Felejthetetlen napokat töltöttünk együtt nemcsak a szép időnek, hanem az ott jelenlévő ősi örmény kultúrának, a tárgyi emlékek sokaságának, a sziget hangulatának köszönhetően. Különös érzés volt olyan tárgyakat is megérinteni, mint pl. őseink erzsébetvárosi miseruha adományait az 1720-as évekből a velencei mechitarista rend részére. De különös érzés volt az a megtiszteltetés is, amelynek köszönhetően a Szent Márk székesegyház sekrestyéjébe is bejuthattunk, az egyházi méltóságokkal találkozva.
  Velence örmény vonatkozású emlékei megérdemlik, hogy felhívjuk rá a figyelmet. Ezért - Fogolyán Atya összeállítása alapján - a következő füzetekben folytatásokban részletesen ismertetésre kerülnek.

- A **Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**
  1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 294.
  Tel/fax: 153-4444/155 vagy 156 mellék.
  Nyitvatartási rend: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19 óra, csütörtök 12-17 óra
  dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.

- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**
  1015. Budapest Donáti utca 7/a.
  Postacíme: 1922 Budapest Pf. 168. **Telefon**: 201-1011, **fax/tel**: 201-2401.
  A fogadóidő minden szerdán és pénteken 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek
A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János
Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/9. szám

1997. november

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Naptár - november

Ködös, szomorú hangulatú hónap, az elmúlás jegyében múlik el. Holtak hónapjának is nevezhetnénk. Igaz, a holtak novemberi emlékezete a X. századból való, Nyugatról. (Az örmény egyházban a holtakról a nagy tavaszi ünnepek másodnapjain emlékeztek meg). De a mi környezetünkben a novemberi megemlékezést mindenki átvette. Az örmény egyház is könyörög a holtak lelki nyugalmáért:

"Téged elküldött hozzánk az Atya, és Te megtestesültél a szent Szűztől, bocsáss meg elhunyt szolgáidnak, mikor majd eljössz megítélni azt, amit Te alkottál hiba nélküli kezeddel."

(A saragán néhai Kovács Géza fordítása)

Emlékezzünk: mert mindnyájunkat "Te alkottál hiba nélküli kezeddel."

dr. Sasvári László

MEGHÍVÓ

"Az örmény-katolikus egyház története és művészete" magyarországi első konferenciáját tartjuk 1997. november 20-22 között a Magyarok Házában (Budapest, V. Semmelweis u.1-3.) az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében.

Megnyitó: 1997. november 20-án. csütörtökön 16.30-kor.

A konferencia általános célkitűzései:

A konferencia célja az örmény-katolikus egyházak, egyházközösségek és kolóniák életének és működésének, kultúrájának, problémáinak áttekintése, Magyarországon és a hozzá kapcsolódó területeken (elsősorban Erdélyben, Bécsben és Velencében). A konferencia egyrészt tudományos-, ismeretterjesztő előadásokból és konzultációkból, másrészt kerekasztal beszélgetésekből áll. A konferencia eseményei között egy kiállítás (Vákár Tibor: Ararát szimfónia) megnyitása, valamint konferencia zárásaként egy közös örmény mise celebrálása is. A konferencia előadásai közé irodalmi és zenei betéteket iktattunk közbe.

A konferenciára meghívottak köre: A konferenciára meghívást kaptak az érintett területek egyházi és világi kolóniáinak képviselői (Budapest, Bécs, Velence, Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Csikszereda, Kolozsvár, stb.).
A konferencia előadásai nyilvánosak, minden érdeklődőt szívesen várunk, általánosan meghirdetett és reklámozott rendezvény. A konferencián való részvétel térítésmentes.

A konferencia előzetes tervezett programja (részletes program a külön meghívóban):

- nov.20. csütörtök délután: 16.30 órakor megnyitók (konferencia és a kiállítás) és bevezető előadások történeti és művészettörténeti
- nov. 21. péntek 9.30-tól egész napos ismeretterjesztő előadások és az erdélyi kolóniák bemutatkozása
- nov.22. szombat délelőtt 10 órakor szentmise a XI. Orlay u. 6. szám alatti örménykatolikus templomban.

A konferencia szervező titkársága: H-1015 Budapest I. Donáti utca 7/a.
Postai cím: H-1922 Budapest pf. 168
Tel: (36)(1) 201-1011 Fax: (36)(1) 201-2401
A konferencia háziasszonya: dr. Issekutz Sarolta
A konferencia hivatalos nyelve: magyar

<><><><>

A konferencia előkészítése során folytatott levelezésből álljon itt néhány kivonat

Kivonat Dr Jakubinyi György válaszleveléből

"Igen tisztelt dr. Issekutz Sarolta Elnöknő !

Köszönöm megtisztelő, folyó év 26-án kelt, fax-meghívóját a nov. 20-22. tartandó konferenciára. Örvendek, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülete ilyen jelentős tevékenységet fejt ki. ISTEN áldása kísérje munkájukat ! .....

tisztelettel és szerettel

Dr Jakubinyi György
érsek, apostoli kormányzó"

Kivonat P. Vahan HOVAGIMIAN C.M.V válaszleveléből

"Kedves dr. Issekutz Sarolta Asszony !

Megkaptam október 25.-i háromoldalas fax-át. Nagyon örülök, hogy a kulturális téren nagyon aktívak és kreatívak. De sajnos - nehéz szívvel - le kell mondanom a részvételről !
November 6-tól December 4-ig nem leszek Európában. .....

A misével kapcsolatban nincs ellenvetésem, de ragaszkodom ahhoz, hogy a mise örmény nyelven legyen és kérem, hogy ez ügyben vegyék fel a kapcsolatot a mi segítő plébánosunkkal, Páter Leszkovszky Pállal.....

Ami a Mechitarista-kolostormúzeum megtekintését illeti (Orlay utca), kérem hogy az örmény egyháztanács vezetőjével, Karine Avanesian-al beszéljék meg.

A konferencia alkalmából minden jót és sok sikert kívánok

P. Vahan HOVAGIMIAN"

<><><><>

Posthumus dijak

Idén is átadásra került Október 6.-a tiszteletére a Kiss Ernő - Lázár Vilmos emlékplakett. A díjazottak között szerepelnek az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület előterjesztése alapján Posthumus díjjal kitüntetett Korbuly Domonkos, Tarisznyás Márton és Gabányi János.
Méltatásként álljon itt néhány mondat mindannyiukról, az egyesület előterjesztéséből *(részletesebb méltatásukra későbbi számainkban térünk vissza).*

Korbuly Domonkos publikációi sokunk számára jól ismert. Egész életét az örmény kultúra, történelem, családtörténetek kutatásának szentelte. Alapműveket alkotott e téren. Utolsó kívánsága szerint özvegye a teljes kutatási anyagát, szellemi hagyatékát a

Budapesti Örmény Katolikus Lelkészségnek adta át azon célból, hogy az bárki számára kutatható, felhasználható legyen.

Tarisznyás Márton néprajzkutató ugyancsak elévülhetetlen érdemeket szerzett Gyergyó történeti néprajza c. könyvével, a Gyergyószentmiklósi adatok az erdélyi örménység történeti néprajzához c. összefoglalójával.

Gabányi János tanár hasonlóan az erdélyi magyarörmények múltját, hagyományait kutatva tanította az ifjúságot. Kutatásait publikációin keresztül ismerhette meg az örménység iránt érdeklődő. Munkásságát kitüntetéssel ismerte el a Romániai Örmény Szövetség is.

Egyesületünk előterjesztésében szerepelt még Keresztes Zoltán is, de Avanesián Alex elnök úr ellenjavaslata alapján az Országos Örmény Önkormányzat (csupán három támogató szavazat) a díjat nem szavazta meg számára. Pedig nemcsak az erdélyi, hanem a magyarországi magyarörmények szerint is a díjazottak között a helye.

Keresztes Zoltán áldozatos munkájának köszönhetően éledhetett újjá a kolozsvári ARMÉNIA magyarörmény időszaki szemle, amelynek haláláig főszerkesztője volt. Családfakutatásai fontos forrásul szolgálnak.

<><><><>

A Simaiak
Írta néhai Korbuly Domonkos
IV. befejező rész.

Gyergyószentmiklós is az örménység elmagyarosodásától fél: a másik helyiségekbe letelepedett atyánkfiai, akik az anyaközségtől alig 3-4 kilométernyire vannak, örmény rítusoktól elzáratnak és a latin egyházhoz csatoltatnak, miáltal nemzeti létünk a lassankénti enyészet felé közeleg.

A kicsiny Csík-Szépvíz az örménység nagyságát véli felidézni: egy lelket emelő eszme pendítették meg... azon öntudat, hogy őseink egykor nagy és hatalmas nemzet valának, az Ararát tövén önálló és független hatalmasságot képeztek.

Szamosújvár városa el is küldte a felterjesztést mind a négy város örménységének a nevében. A kérelem elintézéséről így írt Szongott: erre a kérelmünkre a mai napig - 1901. - még választ nem kaptunk.

Simai Gergely 1870-ben évi 12.000 Ft támogatást kért az örmény egyháznak. Ez volt az első beszéd a magyar képviselőházban, amely az örmény egyház támogatását vetette fel.

A javaslatot sokan támadták, elutasították, ezért 1871-ben Simai megismételte a javaslatot, de most már csak 5000 Ft támogatást kért.
Javaslatát azzal indokolta, hogy "ezen örmény egyház a jogosulatlanul fölötte álló latin püspökség dús jövedelméből nem részesül, bármely más alapból egy fillérrel sem segélyeztetik, az egész országban egyedül van arra kárhoztatva az egyházak közül, hogy hívatását minden anyagi támogatás nélkül betöltse és fennmaradását egészen magárahagyatva eszközölje".

Simai indítványát mindkét évben Tisza Kálmán utasította el.
Az erdélyi örmény püspökség érdekében később is hallatta szavát: 1879-ben ezeket írta: "Minden nép nyelvében és irodalmában él. És kérdem, hogy annyi viszontagság között ki tartotta fenn mindezt a mai napig nálunk örményeknél? Bizonnyal senki más, mint az örmény egyház".

A diaszpórában élő örménység papjai elsősorban tanácsadók és tanítók voltak. Köztük is megtaláljuk a Simaiakat. Simai Kristóf /Der Hácsig Simáján/ 1777-ben lelkész volt Szamosújvárott. Simai Lukács 1822-től 16 éven át örmény plébános volt ugyanott. Simai Gergely lelkészt 1829-ben latin iskolába rendelték professzornak. Simai Gergely még 80 éves korában is cikkezik az örmény püspökség visszaállítása érdekében.

Ezért születésnapjára Merza Gyula armenológus álnév alatt verset írt hozzá: Simai Gergelyhez.

Örmény egyházunk főgondnoka, üdv ma Tenéked !
Hisz fajod áldását aggkorodig kivívád.
Hongyűlésben szót emeltél, és teljesedett a remény.
S lám, hogy az egyházunkat is elfogadá az "Unio lex":
Fényt szórt, mint hő láng, bölcs Simaynk neve ránk.
Nagy remekírók örmény verseit ültetéd át most,
Lantjukat ápold hát, míg Neked élveket ád.

Mert Simay Gergely írásaival és szónoklataival nem csupán az örmény egyházért - mint a nyelv és nemzetiség megtartójáért - tevékenykedett.
Szongott Kristóf a Monográfiájának III. kötetét Simay Gergelynek, a műfordítónak ajánlotta.
Simay Gergely már 1888-ban munkatársa lett a Szongott Kristóf által szerkesztett és kiadott Arménia havi folyóiratnak. Első írásai prózai munkák voltak. Megemlékezett Lukácsi Kristófról, a magyar nyelvű armenológia első mesteréről,

a Keleti kérdésről
és Világosító Szent Gergelyről.

Az Arménia 1892. évi számai közlik első örmény versfordításait. Ettől kezdve 1901-ig - két prózai írás kivételével - bőven árasztotta az örmény versek fordításait. Huszonhat örmény költő verseit adta vissza magyar nyelven. legtöbb verset Patkanián Ráfaeltől, Saházizján-tól és Dzadurián-tól fordított.

Két örmény tárgyú verse is megjelent az Arméniában az 1895. évben, az Új Örményország és az
Ábovián emlékére:

Hazádnak fénye, büszkesége,
Sasként magasban röpködtél,
Nagy szellemeknek mintaképe,
Hazádért éltél, szenvedtél !

Minden betű, melyet leírtál,
Jelezte nemzeted sebét.....
S fölgyujtá honfitársaidnál
A honszeretet szent tüzét.

S mi lőn dicső művednek ára?
Szibéria ólombányája !

Nem egymagában szolgálta az örmény irodalmat a Simaiak közül. Vele egyidőben munkálkodott az ugyancsak szamosújvári Simay János is. Simay Jánosnak már az Arménia megjelenése előtt jelentek meg a magyar sajtóban versei, versfordításai, sőt örmény irodalomtörténeti értekezése is.

Az Arménia már az első számában cikket közöl tőle az örmények történetéről a 2. számban pedig Badgánián Ráfael egyik versének fordításával érzékenyíti el az olvasót. Az 1889. évi Arménia tőle is közöl egy örmény tárgyú verset.

Arménia

Távol Keletre, négy folyó között,
Ott ahol a föld először vétkezett, -
Ahol Noé a szörnyű vész után
Kibékítené a bosszúálló eget:

Ott álla egykor őshazánk -
Szép vala, nagy és dicső !
Csodálta őt a győztes Róma is, -
Nagy alkotásait népe szellemének
Büszkén regélik omladékai ma is !

Simay János irodalmi munkássága igen széles területét ölelte fel az örménységre vonatkozó ismereteknek. Színháztörténeti, irodalomtörténeti, történelmi cikkek mellett foglalkozott a magyar-örmény kapcsolatokkal, az örmény mészárlásokkal. Irodalmi munkássága mellett elindítója volt egy örmény szobor felállítása eszméjének is. A magyar honfoglalás 100 évének ünneplésére egy szobor felállítását javasolta Szamosújváron. Több egyént vetett fel megörökítésére méltónak: Hájk, - Várdán, -

Meszrob, - Choreneci neve mellett Verzár Oxendius és Lukácsi Kristóf nevét is megemlítette.

Szongott Kristóf magáévá tette Simay János ötletét és a 1894. évben bizottságot hozott össze a Verzár szobor felállítására. A jubileumi ünnepségek évében a szobrot nem állították fel, a gyűjtést csak 1898. évben kezdték meg. A szoborra a szükséges összeg össze is gyűlt, elkészült a szobor mintája is, de a felállításra nem került sor, mert az első világháborúban elértéktelenedett az összegyűjtött összeg. Mindez azonban nem csökkenti Simay János érdemét, amelyet a szobor létesítésére tett javaslatával szerzett.
Simay Gergely és János idejében jelzést adott már létezéséről egy harmadik Simay is, a Gyula. Az Armeniában 25 éves korában jelenik meg az első cím az örmény kérdésről.

Ír még néhány színészekkel foglalkozó cikket, majd elhallgat. De megjelenik az örménység körében, amikor legnagyobb veszélyben vannak. Az első világháború után több száz örmény család áttelepül Erdélyből Budapestre, ahol nem sikerült addig örmény plébániát felállítani és a korábban odaköltözött örmények teljesen elmagyarosodtak.

Simay Gyula a régi budapesti lakos, élére áll a beköltözött erdélyi örményeknek. Részt vesz az Örmény Egyesület megalakításában, majd létrehozza az örmény lelkészséget, amelynek haláláig világi vezetője volt.

Szamosújvárott kihaltak a Simaiak, de élnek Budapesten, ahol máig is örmény eredetűeknek vallják magukat. Simai Lajos az egyházi közösség egyik vezetője, többszörösen díjazott belső építész, akinek középkori, néprajzi vagy barokk stílusú bútorai egyaránt nagy sikert aratnak.
Ifjabb Simai Lajos bár még csak kezdő ötvösművész, munkái már külföldön is sikert aratnak. Simai László szociológus eddigi publikációi egy új típusú szociológus képét vetítik elénk. Ilyenek a Simaiak, ilyenek a magyarörmények: nemcsak magyarok, hanem örmények is, mert századokon keresztül ápolták és még ápolni is fogják örmény őseik emlékét.

+ Korbuly Domonkos

<><><><>

Látogatás Csíkszépvízen

1997. szeptember 6-8. között a Csíkszépvízen rendezett ünnepségen az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület négyfős küldöttséggel képviseltette magát. /A küldöttség tagjai: dr. Issekutz Sarolta, Balogh Jenő, dr. Magyar István Lénárd és dr. Sasvári László./

Csíkszépvíz a négy ősi erdélyi örmény kolónia és egyházközség székhelyének egyike. Sajnos, napjainkra a majd 300 éves örmény egyházi élet a végefelé jár. Ma Összesen 6 örmény katolikus lakik a községben, de ebben minden korosztály képviselve van. A szép, régi templomban mostanában már általában évente kétszer van örmény liturgia. Pedig szép a templom, a parókia és a kántorlakás együttese az óriási telken, s ezen belül a bekerített hangulatos templomudvar öreg sírköveivel. /Magán a parókia előtti téren van még néhány emeletes, egykori örmény kereskedőház, az egyik földszintjén még ma is láthatók a vasajtós boltnyilások!/
A hívek fogytán komolyan vetődött fel /tán többekben is/, mi lesz a templom sorsa? Az Úr azonban gondoskodott övéiről. A parókia épületét szépen rendbehozták, és római katolikus árvaház költözött bele. Az árvák gondozását ferences nővérek látják el, a főnöknő kivételével fiatalok.
Ezeknek a ferences nővéreknek az anyaháza a bajorországi Mallersdorfban van. Innen már a múlt század közepén jöttek ferences nővérek Nagyszebenbe, s mint a Szentcsaládról nevezett ferences nővérek váltak ismertté. Erdélyben több helyen is működtek, a történelmi Magyarországon csupán a rozsnyói kórházban. Most újra felelevenedett a kapcsolat Mallersdorffal. Ennek látható jele volt az a két autóbusz, mely a vendégeket Németországból hozta, s az egyiken a felirat: Kloster Mallersdorf.
Alapítványi pénzből tették rendbe a parókia épületét, és szerelték fel az árvaházat. A pénzből ám arra is tellett, hogy a templom padjait és szószékét átfestessék. Ezeket meg az árvaházat szentelte meg Jakubinyi gyulafehérvári érsek úr, aki egyben az örmény katolikusok apostoli kormányzója. Segédpüspökével és papjaival együtt részt vett Sáska Jenő szamosújvári plébános örmény szertartású miséjén. /A segédpüspök még aznap délelőtt misét mondott a falu római katolikus templomában, ahová a jelenlévők az árvaháztól körmenetben vonultak át!/
Az árvaház felavatásán dr. Issekutz Sarolta - egyesületünk elnöke - köszöntötte a megvalósult árvaház újdonsült lakóit és az egybegyűlteket, kiemelve annak jelentőségét, hogy "az elnéptelenedő örmény-katolikus közösség méltó módon hasznosította ősei jussát". Ezt követően átadta a Kulturális Egyesület ajándékait az árvaház számára.

A kántorház még felújításra vár, de a templom nem áll most már üresen, az árvaházi apácák és növendékek szentélye lesz.

Az ünnepség egésznapos volt. Délben ünnepi ebéd, majd műsoros délután az árvaház udvarán, este ifjúsági hangverseny a római katolikus templomban, s ezen tevőlegesen vett részt a csíksomlyói székhelyű Csibész Alapítvány.
Az ünnepségeken részt vett az Országos Örmény Önkormányzat népes küldöttsége is, Avanesian Alex elnök úr vezetésével. Számosan voltak a Csíkszépvízről elszármazottak meg a Csíkszeredában lakó magyarörmények is.

dr. Sasvári László

<><><><>

Velence örmény emlékei

Speciális örmény útikalauz

I. rész.

Mint előző számunkban már röviden érintettük, augusztus 25-28-ig az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében egy csoport látogatta meg Velencét és a Szent Lázár szigeti Mechitarista Kolostort. Ekkor Fogolyán Atya egy összeállítást adott át : Velence örmény vonatkozású emlékei, mintegy örmény szemüveggel készített útikönyvet. Ennek felhasználásával Sasvári Tanár Úr elkészítette beszámolóját.

Csoportunkat Velencében a San Marco téri hajóállomáson Fogolyán Miklós mechitarista atya várta, s az Ő kalauzolásával kerestük fel a város örmény vonatkozású emlékeit, illetve adott ismertetést azokról is, melyeket nem tudtunk megtekinteni.

Áthaladtunk a San Marcón (Szent Márk téren). Óriási sor kígyózott, hogy bejuthassanak a templomba. Fogolyán atya megmutatta, hogy egyes kapuoszlopokba örmény betűk vannak bevésve. (Nevek, valószínűleg kőfaragóké!) Első állomáshelyünk:

Calle degli Armeni: az örmények sikátora. Santa Croce degli armeni az örmények templomai, s egykor e negyedben voltak az örmények lakásai.

Fogolyán atya a következőket mondta:

"Amikor az örmények szellemi központjáról, illetve templomukról kell egy pár szót szólni, akkor meg kell emlékezni arról, hogy mikor is települhettek le Velencébe.

Ziáni családot kell elsőnek megemlíteni, amely tagjai, mint jó kereskedők eljutottak Ciliciába, ahova le telepedett az örmény nemzet és ott az Új-Örményországnak az alapjait vetették meg. Abban a középkori időben a velencei kereskedők élvezték Nagy Leó király bullája kedvezményeit, amit Őfensége 1201 decemberében adott ki.

A Ziáni családból Sebestyén, ismert doge volt, aki 1172-1178 között uralkodott, akivel együtt említ a krónika egy örményt is, aki az uralkodónak nyújtott egy nagyobb összeget, hogy a vándor örményeknek legyen hajlékuk a város területén. Ezek szerint érthető Ziáni Márkus azon öröksége, amellyel a családi palotájukat az örmények rendelkezésére bocsátotta, hogy az utasok kapjanak szállást mielőtt tovább utaznának. Mai napig se lehet azonban pontosan tisztázni kinek az érdeme - Ziáni Sebestyénnek vagy az említett örményeknek, hogy létrejött az Örmények háza itt a közelben. A köztársaság 1235. május 25-én adta át, de lehet hogy tíz évvel még hamarabb.

A Velencei Köztársaság megengedhette magának azt a kulturális gesztust, amivel egy nép részére kényelmet és nyugalmat biztosíthatott.

A templom építése kb. 1696-ban fejeződött be. Nekünk erdélyieknek érdekes adat, hogy Arakelian Erzerumci Khacsadur plébános atya az 1720-as években járt Erdélyben, hogy a katolikussá lett örmények helyzetét rendezze Mártonffy György püspökkel. A sírja itt van a templomban."

Ezután elmentünk a San Salvador (= Szent Üdvözítő) templomba, itt van az örmények utolsó királynéjának a sírja. Újra Fogolyán atyát idézzük:

"Azt állítja a velencei hagyomány, hogy Örményország utolsó királynéja Velencében született 1454-ben, de a szülőháza leégett, és helyette a királyné unokája felépítette 1725-ben a mostani palotát, amelyben a modern szépművészet történelmi levéltárát találjuk.
Az említett királyné I. Corner, akár Cornáró, előkelő, gazdag uraság leánya volt. Az uraságot nagy remények fűzték Ciprushoz, ezért nagyon szívesen beleegyezett 14 éves lánya esküvőjébe, amit 1468. július 31-én tartották meg a Doge Palotában, velencei főurak előtt. A jegygyűrűt Ciprus nagykövete húzta fel a meghatódott Caterina ujjára. Ki volt kötve az a feltétel, hogy ha meghalna a férje és nem lenne örököse, akkor a hitvese lesz az utód.
A fiatal menyecske négy év után érkezett Ciprusba, a megkoronázás a legnagyobb pompában történt a famagosztai Sz. Miklós templomban. Még nyolc hónap se telt el, a férje élete véget ért, még egy éves se volt a fia. Persze ezt a hírt boldogan vette tudomásul a Velencei Köztársaság, hogy olyan szép ajándékot hozott "kedves leányuk", mivel Ciprus örököse lett Caterina. Nagyon ragaszkodott a szép szigethez, de le kellett mondani a fiatal özvegynek szülőföldje javára. Erre Caterinát nagy pompával fogadták. A királynőt bekísérték a Sz. Márk bazilikába és ott kiáltják "Asolo asszonyá"-nak. Asolóba telepedik le Caterina.
Caterinát csak a háborús idők kényszerítették, hogy 1510-ben hagyja el Asolót és térjen vissza Velencébe, amikor a gambrai szerződéssel, II. Gyula pápa rendeletével Ferrara és Mantova vezérei megakadályozták Velence terjeszkedését a szárazföldön. Abban az évben fejezi be életét 56 éves korában.
Temetése egy zivataros napon történt. A királynő akarata szerint testét egyszerű ferences rendi ruha takarta. Jelen voltak Velence főurai, Velence pátriárkája, püspökök és a hívek között a velencei örmények, akik királynéjuknak a végső tiszteletet akarták megadni. A körmenet a Nagy Kanálison végig kísérte a SS. Apostoli templomig: ott maradt a teste hatvan éven keresztül, addig amíg S. Salvador templomba lett véglegesen elhelyezve. A síremléket Bernardino Contino szobrász készítette. A dombormű mutatja azt az eseményt, amikor Caterina királynő a koronáját doge Agostino Barbarigo kezébe adja.
A sírkövön latinul ennyi olvasható, hogy "CIPRUS, JERUZSÁLEM ÉS ÖRMÉNYORSZÁG KIRÁLYNÉJÁNAK HAMVAI."

Ezek után átmentünk a Santa Maria della Fava templomba, ahol el vannak temetve a Seriman és Machus családok tagjai.
Újra az atyáé a szó:

"A templom utolsó oltár előtt a földön el lehet olvasni a márványba vésett íratot: SERIMANORUM COMITUM MONUMENTUM.

A Seriman család szép számban volt jelen Velence kereskedői között, eljöttek Örményország délvidékéről, Nakhicsevan megyéből, Perzsián keresztül. Manapság is számon tartja Velence a Seriman-palotákat. A család hírneve eljutott I. Lipót császár udvarába is, annyira, hogy a Szent Széknek nyújtott adományokat megköszönve, a császár magyar nemességet adott a családnak 1699. június elseje dátummal.
Ebben a templomban van még eltemetve a Manuch család, síremlékén 1748. évi dátummal, a templom nyugati oldalán."

Felkerestük a neves velencei, örmény főiskola barokk stílű palotáját is, amely a Ca' Zenobio mentén terül el, a velencei örmények kulturális központja, mely ma különféle rendezvényeknek, kiállításoknak ad helyet.

A történetét az atya a következőkép mondta el:
"A Mourat-Raphael főiskolát tekintjük Mechitár apát egyik álma megvalósításának. Az apát fel akarta ébreszteni az örmény kulturális öntudatot és azt ébren tartani a világ minden táján, főleg az örmény fiatalságban.
Íme alig 90 év múlik el az Alapító halála után és eljut távoli keletről Sukiaszomál Apát kezébe egy nagy összeg, mely a szerzet előtt nevelési és tanítási célokra széles utat nyit.
Ennek az iskolának az eredete visszanyúlik az 1834. évig, amikor két dúsgazdag örmény kereskedő Indiából, Samuel Mourat és Eduardo Raphael Gharamian eljönnek a rend vezetőségéhez, hogy az örmény fiatalság részére szeretnének iskolákat, kollégiumokat biztosítani bárhonnan érkezzenek is a diákok.
Az első iskola Paduában nyílt meg, a Prato della Valle mellett, és elnevezték Mourat iskolának. Két évvel később a második iskola Velencében nyílt Raphael néven egy csodálatosan szép palotában, Ca' Pesaroban, mely a Nagy Kanálisra néz.
A Raphael-iskola sok diákot fogad be, annyira, hogy kellett egy nagyobb iskolát keresni, ahová át tudnak költözni. Sikerült megvenni Velencében a Dorsoduro negyedben a Carmini templom melletti épületet 1850-ben. Ugyanakkor a páduai Mourat iskola, hogy megszabaduljon az osztrák elnyomás alól, Párizsba menekül és ott marad a francia-porosz háborúig, illetve 1870-ig. Abban az évben tér vissza Olaszországba, s egyesül a két főiskola egy helyen és elnevezik «Mourat-Raphael» főiskolának.
Itt képeznek azután számtalan diákot, akik nagy hírnevet szereztek a kultúrában, a társadalmi és a közgazdasági életben mint tudós emberek, művészek, költők, zenészek, iparosok stb. Elég említeni Eduard Yervant Aszulánt és Michele nevű fiát, akik mint orvosok a fül-gégészet ágában sokat tettek; egy másik gyermekük, Bolzánóban múzeumigazgató. Szintén híresek a fül-gégészet Mzsigian Dávid és Babikian Gergely. Banktisztviselő: Pazardzikian Vahan. Muzsikus: Efrikian Angelo, aki sikerrel tanulmányozta Vivaldi műveit, és akinek a leányát a népszerű Gianni Morandi énekes vette feleségül. Edgár Sahin festőművész is itt tanult. Híres írók és költők: Glauco Viazzi [Huszik Asrafian], Aramais Szrabian.

A Modern festők között találjuk Levon Mianassziant (1905-1978). Nagy hírnévre tesz szert a mai költők között Costan Zarian (1885-1969), aki élete nagy részét Örményországban élte le. A fia, Armen Zarian (1914-1994) folytatja apja művét, s az unoka Zarian Ara is kitesz magáért, s itt működik 1992 óta Velencében az építészet terén. Ne hagyjuk ki a híres költőt, Taniel Varuzsánt, aki az örmény mészárlás idején halt meg hősként."

Velencében még ezeken felül számtalan örmény vonatkozású emlék van, vagy olyan helyek, ahol örmények megfordultak. Ezekről is megemlékezik - még menetközben - Fogolyán atya. Soroljuk fel ezeket is, ha nem is teljes mértékben.

A város közepén található a Luna hotel, mely örmény vendégeket fogadott. A Piezza San Maverén ma is vannak örmény üzletek: itt volt Tokatzian és Mavian fotócikk üzletei.

A Szent Mózes templomban van eltemetve Veleiano Márton kereskedő.

A plébánián lakott Seriman Róbert. Pignoliék kertje: Serimánék első tulajdona.
Merceria: Serimán Zakariás üzlete itt van.
Szan Zulián: örmények mindenféle üzleteit találhatták itt egykor.
Ca Loredan: itt lakott Lusignan Péter király.
Szent Bertalan apostol temploma: Palma il Giovane festménye ábrázolja az örmény vezetők megkeresztelését.
Campo S. Marina: Serimán palota.
Ruga Giufa: Dzsulfai örmény kereskedők laktak itt.
San Giovannó Nouvo templomban van eltemetve egy Ovanesnek nevezett perzsiai örmény.
A Trevisian-Cappelló palotában laktak Seriman István és János.
A Calle delle Rasse sikátorban is laktak örmények.

Folytatás a következő számban

Fogolyán Miklós feljegyzéseit sajtó alá rendezte: dr. Sasvári László

<><><><>

Az erdélyi örmények rövid története jogi megközelítésből

A Fővárosi Örmény Klubban 1997. október 16-án elhangzott előadás

I. rész.

Erdélyben már a XI. század óta éltek ugyan örmények, de számuk elenyésző volt. A XVI. század elején már nagyobb számban jelen vannak, de ez esetben főleg ideiglenesen Erdélyben működő vagy csak egy-egy esetre odaérkező kereskedőkről van szó, vagy olyan telepekről, amelyek csekély számú örmény lakossága 1672-ig asszimilálódott. Ezt a tényt a jogi szabályozás is alátámasztja, ugyanis 1540-1672. között az erdélyi rendek

gyakran alkottak törvényeket az idegen kereskedőkről általában, azonban az örményeket külön csak az 1600. évi II. tc. említi meg konkrétan[i].

Az Erdélybe nagyobb számban betelepülő örmények hosszú utat tettek meg az erdélyi - véglegesnek sajnos nem mondható - letelepedésükig.
A XIII. sz.-ban Örményországot megtámadták a törökök és a tatárok, akik országszerte jelentős pusztításokat végeztek. Ennek eredményeként főként az akkori fővárosból, Ániból százezrével menekültek el a keresztény örmények. A menekültek a Krim félszigeten telepedtek le, ahol főként kereskedelmi tevékenységet folytattak. Az itteni - főként tatárok okozta - zavargások miatt nagyobb részük továbbment Lengyelországba, majd - az ottani háborúk miatt - Moldvába, - ahol hét várost alapítottak (Focsani, Tecuci, Birlad, Ocna Roman, Iasi, Botosani) -, innen pedig - a rájuk kirótt egyre nagyobb terhek és az akkori fejedelem, Duca Voda-val kialakult konfliktus miatt - az erdélyi havasokba húzódtak.

1669-ben I. Apaffy Mihály erdélyi fejedelem engedélyével a piricskei szoroson át Gyergyóba mentek, ahol a moldvai zavargások elmúlásáig tartózkodási engedélyt kaptak. A források szerint ekkor 3.000 örmény család lépett Erdély földjére.

A moldvai helyzet stabilizálódását követően az örmények egy kis része visszament Moldvába, többségük azonban letelepedési engedélyt kért és kapott I. Apaffy Mihály fejedelemtől. Az engedély megadását követően szétszóródtak Erdélyben és létrehozták az első örmény kolóniákat Gyergyószentmiklóson, Besztercén, Csíkszépvizen, Görgényszent-imrén, Felfalun, Petelén és Ebesfalván (a majdani Erzsébetváros)[ii].

Az Erdély akkor kb. 800 ezer fős népességéhez képest az örmény bevándorlók száma elenyészőnek tűnik, de a gazdaságilag Nyugat-Európához képest elmaradott Erdélyben ennyi kereskedő és iparos betelepülése már nem jelentéktelen dolog. Természetesen a jómódú örmények helyzetét a királyi kincstár sem hagyhatta figyelmen kívül, ezért az örmények jelentős összegeket fizettek azon földterületek birtoklásáért, ahová városaikat és helységeiket építették.

Habár az örmények között sok nemesi származású volt, mégsem tekintették nemeseknek őket, sőt azok, akik I. Apaffy fejedelemtől, majd a későbbiekben III. Károly-, Mária Terézia- és a többi magyar királytól címeres leveleket kaptak nem nyertek alkalmazást hivatalokban. A hivatalviseléstől való eltiltás annak volt köszönhető, hogy a származáson kívül az indigenátus, modern kifejezéssel az állampolgárság is szerepet játszott a

hivatalviselési jog megszabásában. Az a tény, hogy az örmények közül sokan kaptak nemesi rangot még nem jelentette azt , hogy ezáltal maga az örmény nemzetiség felvételt nyert volna az erdélyi nemzetek körébe[iii].

Igaz ugyan, hogy a kereskedő-iparos erdélyi örmények sokáig nem is nagyon vágytak erre; a tisztviselői álláshoz ugyanis bizonyos iskolázottság és a hivatalos nyelvek tökéletes ismerete volt szükséges. Például a közigazgatás területén elsősorban a latin és a magyar, a kincstári igazgatásban és a katonai szervek civil állásaiban pedig a német nyelvismeret is, valamint az erdélyi közjogban való jártasság alapvető feltétel volt.

Az 1672-1690. közötti időszakban az örményekre vonatkozó jogi szabályozás igen ritka, ami azzal magyarázható, hogy az erdélyi fejedelemség egy igen nehéz korszakot élt, a fejedelem által adott privilégiumok másolatait tartalmazó ún. királyi könyveknek pedig csak tört része maradt meg ebből a korból[iv]. Mindössze két örmény kiváltságlevél dokumentálható ez időben: a gyergyószentmiklósi örményeké (1680)[v] és a petelei örményeké (1684)[vi], amelyek elsősorban bőráruk kereskedelmét engedélyezik Erdély egész területén azzal a feltétellel, hogy a petelei örmény kereskedők évente 100 db. kordoványbőrt készítsenek a fejedelem számára.

Az 1690. utáni időszak már kézzelfoghatóbb eredményeket hoz az örmények számára. Ezekből a legjelentősebb az ebesfalvi örmények 1696. évi kiváltságlevele, amely az első részletes jogi szabályozás az itt élő örmények számára[vii].

Ebben az időszakban kiemelkedő szerepet játszott Verzár Auxentius püspök, aki nemcsak mint egyházfő, hanem mint kiemelkedő politikai személyiség is segítségére volt az örményeknek. Szamosújvár megalapítása (1700) is az ő nevéhez fűződik[viii].
Ugyancsak ebben az időben történik meg az örmények végleges elhelyezkedése Erdély különböző részeiben, és fejlődésnek indulnak a kialakult örmény kolóniák. Mivel az örmények többsége kereskedő és iparos volt, ezen a téren is átfogó jogi szabályozás történt.
1726-ban egy újabb korszak kezdődött az erdélyi örmények számára, amikor Szamosújvár megkapta első királyi kiváltságlevelét, amely mezővárosi státuszt adományozott a településnek és Örményvárosnak nevezte el[ix].

A szamosújvári kiváltságlevelet hamarosan (1733) követte az ebesfalviak királyi kiváltságlevele, amely kiváltságlevél többek között az ebesfalvi birtok örmény részét Erzsébetvárosnak nevezte el[x].

Az erdélyi örmények helyzete a jelzett korszak végére rendezetté válik: rendelkeztek kereskedelmi szabadsággal, a két fő település pedig saját belső igazgatással is.
Érdemes megemlíteni, hogy ebben az időszakban áttörés következett be az örmények földtulajdonszerzését illetően. Történt ugyanis, hogy a törököket Savoyai Jenő herceg kiűzte Dél-Magyarországról, aminek eredményeként az ország ezen részén egy lepusztult, nagy részben mocsaras vidék majdnem teljesen lakatlan maradt. A terület vonzóvá tétele érdekében a földeket nagyon olcsón árusították, mindenféle korlátozás nélkül, azonban így sem igen akadt érdeklődő, pontosabban csak az örmények tartottak rá igényt, akiknek első alkalommal nyílt lehetőségük földtulajdon megszerzésére. A törvények értelmében az örmények saját településeiken kívül nem vásárolhattak örökös földbirtokot, csupán zálogban vagy haszonbérben tarthattak földet, ezért a kivételes lehetőséget igyekeztek kihasználni.

Érdemes megemlíteni, hogy a törvények szellemében még a XVIII. és XIX. században is sok marhakereskedéssel foglalkozó örmény tartott különösen Magyarországon pusztákat haszonbérben, amelyek gondozását úgynevezett "pusztási" örményekre bízta.

Visszatérve a földszerzésre, a felkínált lehetőséggel élve számos örmény család költözött ki Szamosújvárról (Karátsonyi, Jakabffy, stb.), Erzsébetvárosról (Kiss, Vertán, Issekutz, stb.), valamint Gyergyószentmiklósról (Novák, Czárán, Lázár, stb.) és vásárolt földet Dél-Magyarországon. Szongott Kristóf egyik írásában megemlíti, hogy a XVIII. sz. végére e földek lettek az ország legjobb termőföldjei és az ott élő örmények voltak a leggazdagabbak az erdélyi örmények közül[xi].

Folytatás a következő számban

dr. Czárán István

Programajánlat

- Változatlanul folytatódik minden hónap 3. csütörtökén, a Fővárosi Örmény Klub rendezvénysorozata a Magyarok Háza Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermében. Ezúttal a rendezvény egybeesik a konferencia nyitónapjával.

- Folytatódnak a Fővárosi Örmény Művészeti Kiállítóterem és Stúdió önálló programjai a Budapest V. Akadémia u. 1. II. 293 szám alatt.
  A stúdióban ezúttal az 1997 nov. 14-én délután 17 órakor megnyíló fotókiállítás tekinthető meg

Szabó László: Arménia, Anatólia, Levante címmel.

A kiállítás 1997. december 18. napjáig tart nyitva, megtekintés minden kedden 14-17 és csütörtök 14-16 óráig lehetséges. (Felhívjuk a figyelmet, hogy 16 óra után a kiállító terem az Akadémia u. 3. szám alatti portán keresztül közelíthető meg).

A Stúdió ez évi további programjából:

Benyik Béla: *Örményország ősi földjén című* (1997 aug. 21-én bevezetett) vetítettképes előadássorozatának folytatása:

- 1997. nov. 26-án 17 óra Jerevánban, Örményország fővárosában.
- 1997. dec. 11-én 17 óra Jerevánban, Örményország fővárosában.

<><><><>

Információk

- **Közmeghallgatás.** A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat 1997 december 4-én csütörtökön 16.30 órakor közmeghallgatást tart a Bp. V. Akadémia utca 1. II. em. 293. sz. alatti kiállítótermében a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXIV.tv. 13.§ alapján. A közmeghallgatáson az állampolgárok és a helyben érdekelt szervezetek képviselői közérdekű kérdést és javaslatot tehetnek.

- **Tallózás az Országos Örmény Önkormányzat határozataiból:**

  1995 febr. 19-én 38 elektor szavazása eredményeként megalakult az Országos Örmény Önkormányzat 17 fővel:

  Akopján Nikogosz, Avanesian Alexan, Balabanian Hartioun, Benkő Dániel, Buslig Gergely, Buslig György, dr. Detre Csabáné, Diramerján Onig, dr. Issekutz Sarolta, Károlyi Zsaszmen, dr. Moldován Kristóf, Rudas Istvánné, Szongoth Gábor, Vajai Csaba, Váradiné Endrész Marianna, Zakariás Klára, Zárug Béla

  Az Országos Örmény Önkormányzat első határozatával egyhangúan elnökének Avanesian Alexet és alelnökének dr. Issekutz Saroltát választotta meg.
- Köszönetet mondunk Ötves Erzsébet belga-magyarörmény támogatónknak a szamosújvári kolónia részére juttatott 2000 belga frank támogatásáért.

- A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat 1997. nov. 6-án hozott határozatával további 91.000 Ft, így összesen 125.000 Ft támogatást biztosított a Gyergyószentmiklósi Örmény-katolikus Plébániának a templom, a plébánia és a temető állagmegóvó munkálataihoz**.**

- A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat valamennyi fővárosi kerületi valamint vidéki örmény kisebbségi önkormányzatnak, saját könyvtár létesítése céljából, a

Füzetek eddig megjelent és ezután megjelenő számait 10-10, valamint az Arménia 5-5 példányát adományozta**.**

- 1997 november 20-21 között, a konferencia alatt könyvvásárt is tartunk az alábbi kiadványokból**:**
  Szongott Kristóf: Szamosújvár szabadkirályi város monográfiája I és IV kötete,
  A magyarhoni örmény családok genealógiája.
  Avedik Lukács: Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája (fénymásolatban)

- **A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**
  1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 293.
  Tel/fax: 302-7389. Tel: 153-4444/155 A kiállítóterem melléke: 156
  Nyitvatartási rend:
  Iroda: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19 óra, csütörtök 12-17 óra
  Kiállítóterem: kedd 14-17, csütörtök 14-16 óra
  dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.

- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**
  1015. Budapest Donáti utca 7/a.
  Postacíme: 1922 Budapest Pf. 168. **Telefon**: 201-1011, **fax/tel**: 201-2401.
  A fogadóidő minden szerdán és pénteken 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek
A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János
Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

---

[i] TRÓCSÁNYI, Zsolt - Az erdélyi örmények jogállása a Diploma Leopoldinum korában (Kézirat) - 1 old.
[ii] KÖLÖNTE - i.m. - 128 old.
[iii] uo. 5 old.
[iv] TRÓCSÁNYI - i.m. - 3 old.
[v] KÖLÖNTE - i.m. - 129 old.
[vi] TRÓCSÁNYI - i.m. -3 old.
[vii] ÁVEDIK, Lukács - Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája (Szamosújvár - 1896) - 42 old.
[viii] MERZA - i.m. - 5 old.
[ix] KÁDÁR, József - Szamosújvár szabad királyi város, a vár és az uradalom története (Dés - 1903) - 9-10 old.
[x] ÁVEDIK - Szabad ..... - XVII.-XXXII. old.
[xi] SZONGOTT - i.m. - 6 old.

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/10. szám

1997. december

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Naptár - december

Régi naptáraink e hónapot karácsony hava néven is említik. Bár a többnapos ünnep a hó végére esik, mégis meghatározó jellegű. A karácsony a kereszténység második legnagyobb ünnepe az ünnepek sorrendjében. (A húsvét a legnagyobb !) A karácsony Krisztus születésének az emléke. A hónap első három hete az előkészület jegyében telik el, hogy minél mélyebben tudjunk ünnepelni.
Hajdan az örmény egyház együtt ünnepelte a vízkereszttel, de Erdélyben és Magyarországon már hosszú idő óta a napján.

Hadd idézzünk egy ünnepi saragánt !

"Magasztaljuk és dicsérjük Isten Szentséges Anyját,
Az örömhírt vivő angyal hirdette, hogy Megváltó születik a Szűztől.
Ő mondta: örvendj és vígad, az Uralkodók Ura van veled."
/néhai Kovács Géza fordítása/

dr. Sasvári László

De ez hangzik fel a régi liturgikus szokások emlékeként vízkeresztkor is. Csatlakozzunk az angyalokhoz, az örvendezést
és a vígságot mind az ünnepre, mind az új esztendőre mindenkinek kívánjuk.

Az erdélyi örmények rövid története jogi megközelítésből

A Fővárosi Örmény Klubban 1997. október 16-án elhangzott előadás

II. rész.

1754-ben az új - a kidolgozójáról, Bethlen Gáborról Systhema Bethlenianumnak elnevezett - adórendszer erdélyi életbeléptetésével[i] - újabb nehézségekkel kellett szembenézniük az örmény telepeseknek. Ez az adórendszer - az alapvető rendi mentességek kivételével - nem volt tekintettel a korábbi privilégiumokban rögzített előnyökre, így hiába rögzítették az örmények városok részére kiadott kiváltságlevelek az örmények adóját, 1755-ben a részükre megállapított adó kétszeresét is kénytelenek voltak megfizetni, fejadó szempontjából pedig eléggé magas adókategóriába sorolták be őket, sőt vagyonadót is kötelesek voltak fizetni. Az erzsébetvárosi és szamosújvári örmények ennek kiküszöbölésére egyszeri adómegváltási összeg befizetését ajánlották fel Mária Teréziának azzal a feltétellel, hogy a megváltást újabb kiváltságlevelekben rögzítsék. Mária Terézia az ajánlatot elfogadta és a kiváltságleveleket 1758-ban[ii] a két város részére megadta. 1759. szeptemberében összeült az erdélyi országgyűlés, ahol kihirdetésre kerültek a frissen adományozott kiváltságlevelek, minek eredményeként egy újabb rendi tiltakozás vette kezdetét. Újabb, mivel a nemesi rendek számos tiltakozás útján próbálták megakadályozni - teljes vagy részleges sikerrel az örmények kiváltság - és birtokszerzéseit. A három rendi natio - magyarok, székelyek, szászok - elsősorban a birtokszerzést támadta, azzal érvelve, hogy az örmény kereskedők a többi idegen kereskedővel együtt csupán megtűrt személyek Erdélyben, honosításuk nem történt meg., így birtokot örökjogon nem szerezhetnek. Ennek kapcsán a rendek az összes sérelmüket előadták az örményeknek. Az országgyűlés a rendek ellentmondását elutasította arra hivatkozva, hogy azok nem emeltek kifogást az 1733. és 1746. évi kiváltságok ellen, továbbá az örmények az elmúlt évek alatt már megszerezték az indigenatust, valamint az a tény, hogy az örmények jogokat nyernek, mind a Kincstár, mind az ország számára fontosak. Az ügy azonban a királyi udvarig eljutott, de a Habsburg-kormányzat - elsősorban pénzügyi érdekből - védelmébe vette az erdélyi örményeket, akik maguk is felségfolyamodványokban kérték a kiváltságaiknak történt ellentmondás megsemmisítését. Az erős nyomás hatására a rendek visszavonták ellentmondásukat és ezt 1761-ben be is jelentették a királynőnek, azt azonban határozottan kijelentették, hogy az örményeket nem tekintik állampolgároknak, mivel azt az uralkodótól és a rendektől kell kérni, elnyerése esetén pedig az országgyűlésen esküt kell tenni[iii].

Lényegében ezzel zárult le az 1758. évi örmény privilégiumok körüli vita.
Az örmény iparosok helyzetének szabályozása előrelépést mutatott e korban, ugyanis az addigi helyi szabályozásokkal szemben megjelentek a királyi megerősítésű céhkiváltságok (az elsőt a szamosújvári és görgényszentimrei kordován- és szattyánkészítő céh kapta)[iv]. Érdekes azonban, hogy a gyergyószentmiklósi örmény tímár-ipar, amely az egyik legjelentősebb volt, még az 1760-as években is céhkiváltságok nélkül működött.

Az 1770-es évek elején az örmény kereskedőkre és iparosokra egyre nagyobb veszélyt kezdett jelenteni a szász konkurencia, amely Samuel Bruckenthal, az erdélyi szászok XVIII-XIX. századi legnagyobb államférfiuja révén egészen a királynői döntésekig hatást tudott gyakorolni a politikában[v]. A szász konkurencia maga is egyre erősebben fenyegetve érezte magát, egyáltalán nem alaptalanul, amennyiben figyelembe vesszük, hogy az Erdélyben akkor működő 781 kereskedőből több mint 150 örmény volt[vi].

Ha figyelembe vesszük azt is, hogy a két örmény város (Szamosújvár és Erzsébetváros) évi közel 100 ezer forinttal járult hozzá a külkereskedelmi vámjövedelmekhez - ami több százezer forintos külkereskedelmi forgalmat jelent - akkor meggyőződéssel állíthatjuk, hogy ezen időben Erdély kül- és belkereskedelmi forgalmának kb. 1/4-e örmény kézen volt[vii], így nem csoda a többi kereskedő nagy fokú féltékenysége.

Mindazok ellenére, hogy az örmény kereskedők és iparosok tevékenységét gyakran korlátozták, az adózás tekintetében mégis magasabb csoportba lettek beosztva. Mikor a Systhema Bethlenianum második 1769-es módosítása után újra adókategóriákba sorolták a városokat, a két örmény város fejadó szempontjából a legmagasabb kategóriába került azzal az indokolással, hogy polgársága Erdély két leggazdagabb városáéval, az akkor a főváros szerepét betöltő Szebenével és a kereskedelmileg oly jelentős Brassóéval van azonos vagyoni szinten[viii].

Egyetlen területen következett be előrelépés az erdélyi örmények jogai terén, ti. 1776/77-ben megkapták a közhivatal-viselés jogát[ix]. A különböző tiltakozások természetesen itt sem maradtak el, de Mária Terézia kitartott elhatározása mellett.

Az 1780-90. közötti időszak - II. József kora - két szempontból érintette az erdélyi örményeket. Az első lényeges változás az volt, hogy II. József bevezette a concivilitas-t, miszerint az ország összes lakója azonos polgárjogot kapott[x]. Ez végleg lezárta az indigenatus vitát, így az örmények megszűntek megtűrt elemek lenni, ugyanakkor viszont

az örmény városok zártságát is veszélyeztette ez az intézkedés, mivel a városokba való be-, illetve az onnan történő kitelepülés mindenki számára jogilag megengedetté vált. A második jelentős változás Erdély új közigazgatási beosztásának létrehozása volt[xi]. Az új beosztás nem volt tekintettel a különböző nemzetiségek területi elhelyezkedésére. Mind Erzsébetváros, mind Szamosújvár újabb kiváltságlevelek megszerzésével igyekezett önálló státuszát fenntartani. Törekvéseik eredményeképpen a két kiváltságlevél megszerzésével egyidejűleg a szabad királyi városi státuszt is elnyerték[xii]. II. József 1790. januárjában néhány intézkedés kivételével visszavonta reformjait és ezzel vitássá vált a két örmény város szabad királyi városi státusza.

dr. Czárán István

Folytatás a következő számban

<><><><>

Velence örmény emlékei

Speciális örmény útikalauz

II. rész

A város keleti oldalán találhatók:

San Zaccaria templom, amit az V. örmény Leó akaratából építették.
Celestia (volt) templomban őrzik az Ararat-i örmény mártírok ereklyéit.
Ponte degli Scudi [a Pajzsok hídjánál] volt Hermetian Hagop lakása, aki a S. Lázár-szigeti mechitaristák orvosa volt.
San Martino templom: ott misézett valamikor Mechitár apát.
Fondmenta del Piva: ott laktak két évig Mechitár és tanítványai.
Ponte Storto: itt lakott Antonio Surian.
Sz. Balázs temploma, ahol az örmény Sz. Balázs vértanú ereklyéit őrzik.
San Pietro di Castello temploma, melyet Nerszesz ravennai exarcha rendeletére építették.
San Canciano temploma, ahol felravatalozták Seriman Zakariást, aki Olaszország híres szatirikus regényírója volt.

Canal Grande jobb partján találhatók:

Ca Dario: Abdol örmény gyémántkereskedő lakott.
Accademia: itt látható az Ararat-i vértanúk képe, Carpaccio műve.
Ca Cappelóban van Velence egyetemének armenológiai tanszéke.
Rialto: örmények szőnyeg és drágakő üzletei vannak itt.
Campo Rialtó Nuovo: készült Giovanni Zivoglis örmény tervező szerint.
Palazzo Corner: Katherina örmény királyné palotája.

Ca Pesaro: az örmény kollégium volt épülete, Modern Művészet Múzeuma: ma benne hét festmény Levon Minaszjától.

A város észak-keleti részében találhatók:
Lista di Spagna úton van a Seriman palota, ma benne van a megyei hivatal épülete / Dipartimento della Regione Veneto/.
Fondmento Cannaregion látható a Szurian Palota.
Chiesa San Giobbe: ebben a templomban sokszor vonult magába Hetum örmény király.

A város öblével szemben vannak - elkezdve a Giudecca Kanálisától:
Giudecca: a Szent Balázs és Cataldo templomban az örmény Sz. Balázs ereklyéjét őrzik.
Sz. György szigete: régi örmény temető volt.
Sz. Lázár szigete: mechitarista kolostor, tudományos akadémia, híres könyvtár, kéziratok gyűjteménye, könyvkiadó intézet, múzeum, képtár és egy szeminárium.
Lazzaretto Vecchio: itt van eltemetve egy Mardirosz nevű örmény.
Lido: La voce Arména (Arménia hangja) kiadó volt itt.

A város peremén kívüli emlék
Torcello: Ravennai Izsák örmény exarcha emléktáblája.

A San Lazarro szigeten tett látogatásról egy másik cikkben számolunk be.

Fogolyán Miklós feljegyzéseit sajtó alá rendezte: dr. Sasvári László
<><><><><>

Elhunyt Jagamas János, az erdélyi népzenekutatás nesztora

A Fővárosi Örmény Klubban 1997. október 16-án elhangzott előadás

Szeptember 19-én délelőtt szólt a telefon: Jagamas János szeptember 15-én hétfőn elhunyt Kolozsvárott. Ma és most temetik annyi kiváló magyar értelmiségi örök nyughelyére, az őszborította Házsongárban. Igen hálás vagyok kedves régi barátunknak, ki tapintatosan szólt és lehetőséget teremtett számomra, hogy ily távolból, legalább gondolatban elbúcsúzzak a szeretett és tisztelt Tanár Úrtól.

Nem tanultam nála, de évfolyamtársaimtól tudom, hogy rettegett tőle a Zeneakadémia. Az igényessége miatt. Tanulmányaim vége felé, 1966. januárjában a végzős évfolyam számára 10 napos sítábort rendeztek a Vlegyásza menedékháznál. Egyedül ő volt elsőként reggel a pályán és jóval sötétedés után, utolsóként távozott onnan. Ötvenhárom évesen oly lendülettel, akarattal, kitartással igyekezett síelni megtanulni, mint senki más a majdnem 50 fős társaságból. De igazán akkor nyílt meg számomra, amikor Csíki

Endrével kezdtem foglalkozni. Felejthetetlen, milyen lelkesedéssel segített, ösztönzött szeretett tanára körüli kutatásomban.
Ha mindenki elismerte tudását, szigorúságát, igaz embersége ekkor mutatkozott meg, hisz a tanítványok legtöbbször elfelejtik azokat, akik lépéseiket egyengették valaha a tudás rögös útján. Őt látva, Csíki Endrét láttam, ugyanily nagy tudású zenész, majdnem ugyanennyire járatlan vagy érdektelen az élet anyagi dolgaiban és ugyanakkor az elvont ismeretekkel, a felsőbb, abszolút értékekkel szemben teljesen elkötelezett ember. A most kiállított Nagy Imre által rajzolt arcképe mindkettőjüket pontosan minősíti. A festőművész, ki ezúttal is a lényeget fogta meg, a gondolkodó embert, a tudóst, az élet elméleti mélységeit kutató, megismerő férfit.

Désen született 1913.junius 8-án, saját bevallása szerint "kereskedő-iparos családból", igen rossz kisgyermek, majd a kolozsvári piarista főgimnázium tanulója, ki 16 éves korában eldöntötte: muzsikus lesz.
A sors összehozta Csíki Endrével, ki 1933 tavaszától 1936 őszéig összhangzattanra, formatanra és hangszerelésre tanította. Ezek után kolozsvári Conservatorul de Muzica si Arta Frameticu zeneszerzős diákja lett, majd a háború miatt Budapesten folytatta tanulmányait 1941-1944 között.
Ekkor ismerkedik meg Kodály Zoltánnal, ki "akkor sajnos már nem tanított zeneszerzéstant, de a magyar népzene órákat megtartotta magának. Heti 2 órám volt vele, csütörtök délelőttönként. Kodály Zoltán már az első órákon felfigyelt rám, hiszen a többi kollégához viszonyítva, kimagasló népdal ismereteim voltak: kb. 180 népdalt ismertem. Egy év lefolyása alatt Kodály Zoltán irányításával újabb 800-at tanultam meg.
Sajnos, a háború miatt immár másodszor voltam kénytelen megszakítani a tanulmányokat." Egy másik interjúban bővebben emlékezik az előzményekre: " Csíki... adta kezembe Bartók Béla: A magyar népdal című kötetét, valamint Bartók és Kodály közös művét, a 150 magyar népdalt. Ez a két alapvető fontosságú mű segített megismerni zenei anyanyelvem. (!!) Sok dallamot másoltam ki és tanultam meg belőlük."
Ne feledjük, a budapesti Zeneakadémián Siklós Albertnél és Viski Jánosnál tanult zeneszerzést. A Kodály Zoltánnal való találkozás és az 1949-ben megalakult új kutatóintézet megváltoztatta sorsát. Tudniillik, ekkor a Bukaresti Folklór Intézet kolozsvári osztálya megnyitása alkalmával fölvették főkutatói állásba. Az előbb említett népzene tanulmányok mellett, még diákévei alatt a Kászon-mentén, Csíkmenaságon, majd Kápolnásfaluban (Udvarhelyszékben) gyűjtött magyar népzenét.
A kolozsvári folklór osztályon végzett munkájáról 1957-ben számolt be a KORUNK c. kolozsvári havilap hasábjain : 8 év alatt 10.000 magyar szövegű, 1.000 hangszeres, 1.900 román szövegű és 100 más nyelvű szöveges dallamot gyűjtöttek, leginkább Kalotaszeg, Mezőség és Moldva népétől. Így készült el a kalotaszegi Inaktelke, a moldvai Trunk zenei monográfiája és Faragó Józseffel - legalább is remélték ekkor - rövidesen megjelentetik közös kötetüket: 350 romániai magyar népdal címmel.

Ligeti György, a Nyugaton élő, most is nagyhírű muzsikus, dicsőszentmártoni születésű fiatalként, előbb Kolozsvárt, majd Budapesten végezte zenetanulmányait. Ő írja még 1950-ben, alig félévvel a kolozsvári osztály beindítása után: "a folklór-gyűjtési munkát Jagamas János, Erdély legjobb népzenei szakembere vezeti."
A sok szép eredménynek és áldozatos munkának meg is lett a jutalma: 1960 tavaszán Jagamas Jánost menesztették a Folklór Intézettől. Ő, aki legelőbb egy román falu zenei anyagát kezdte gyűjteni fiatal fejjel, most a testvériség hamis szólamait is megismerte.
Nem sértődött meg, csak akkor haragudott, "ha más nem vette komolyan, amire én az életemet tettem." Ki ismerte, tudja - távol állott tőle bármilyen pátosz. Mikor e hitvallását mondta - valóban komolyan gondolta.
Főiskolai tanárként működött már korábbtól, az is maradt nyugdíjazásáig. Ekkor stílustörténeti kutatást végzett a reneszánsz, a barokk és a XX. század zenéjéből. Közben visszatért zeneszerzői munkájához is. Igaz, hogy némely kórusszerzeményei nyomtatásban is megjelentek az 50-es években, de ezen tevékenysége sajnos máig alig ismert.

A sok megpróbáltatást átélt erdélyi magyarságnak is példát adott magyarságból, a nép szeretetéből, nemzeti értékeink megbecsüléséből, ezek ápolását életművének tekintve. Az erdélyi magyar-örmények érzelmi kötődése a magyarsághoz itt is, újra bizonyságot nyert. Mégis ezúttal nem annyira a néprajzkutatót méltatom, hanem a tanítót. Nem a tanárt, mert ez inkább távolságtartó, didaktikus, talán kissé száraz, rideg, tekintélykereső. Az Ő tekintélye erkölcsi és szakmai volt. Tudta ezt mindenki. A jövőt építette a Zeneakadémián is, amikor tanítványaitól megkövetelte Bach Wohltemperiertes Klavier c. műve mind a 48 fúgájának ismeretét, de akkor is, amikor élete delelőjén, az összegezés korán, értékes idejét, erejét az első hívásra egy vidéki falu, a Kolozsvár melletti Mérá-ra ment kórust oktatni. Öt éven keresztül, 1971-75 között heti 2 alkalommal próbált a 40 tagú énekkarral, sok sikert aratva. Majd az egyik megyei találkozóra mentek volna, de "a busz nem érkezett meg", hiába vártak órákig Mérában a kórustagok. Eredményes akció volt, szét is széledtek rövidesen a kórustagok, bár Jagamas János 62 évesen, vállalta a vasárnapi próbákat is, hátha összetarthatja így az együttest. Szucsáig ment busszal, onnan pedig 15 km-t gyalog ! Legutolsó próbájukon már csak 3 férfi jelent meg ! Három év múltán Varga György helybeli pedagógus visszahíja Jagamast, ki az első szóra jön. Egy évig folytatja, míg új tanár, jó szakember kerül a faluba és kézbe veszi az énekkar sorsát is.
Sikerei ? "Megmondják mások. Annyit, fájdalmamra kijelenthetek, hogy mindent jobban kellet volna művelnem. Az utóbbi években 2 eredményt mindenesetre elértem. A magyarországi Néprajzi Társaság tiszteletbeli tagjává választott. És a mérai kórus tagjai nagy része megtanult kottát olvasni. Különben nem is tudom, miért emlegetem még mindig az én kórusomként... " vallja akkoriban.

Mire nevelt Jagamas János, tette fel a kérdést Benkő András 1978-ban. Felsorolása pontos és időtálló:

1. "A személyes példa a távlati tervek megfogalmazásában és való váltásában.
2. Igényességre, felelősségtudatra.
3. A tanulmányozott anyag tiszteletére - a belőle származó törvényszerűség következetes alkalmazására
4. Időszerű tudományos és nevelői feladatok szenvedélyes keresésére (folyton utal a megoldandó problémákra).
5. Kitartásra a feladatok megoldásában, a munkában.
6. A sekélyes, talmi megnyilatkozások kerülésére, elvetésére - az élet, tudomány, művészet területén egyaránt-bárhol, bármikor és bármilyen formában jelentkeznek.
7. Áldozat- és segítőkészségre, akár egyének, akár közösségnek legyen rá szüksége (könyvei széthullottak).
8. A múlt eredményeinek tiszteletére - de bátorságra is, magunk és mások eredményeinek kiegészítésére, helyesbítésére, a továbblépésre (műdal-népdal viszonyát helyesbíti).

Soraink nem mutathatják be, de tudatosíthatják - köztünk él és dolgozik közép-kelet-európai népzene egyik legkiválóbb szakembere, a hazai zenetudomány sokoldalú képviselője. Serkentsenek kellő megbecsülésre, tolmácsolják szeretetünket, jókívánságunkat: válthassa valóra életének nagy célkitűzéseit."

- írta a zenetörténész Benkő András a kolozsvári UTUNK-ban ezelőtt 20 évvel.

Most, kéthetente megjelenő UTUNK-utód, a kolozsvári HELIKON ezév szeptember 25-iki számában még nem vette észre Jagamas János elhunytát. Mint ahogy a hazai sajtó sem.

Mindezektől független, Jagamas János számunkra példa és bizonyság: Csíki Endre és Viski János tanítványa méltó volt mestereihez, emberségben, szakmai tudásban, magyarságban egyaránt. A gondolatot, miszerint nincsenek is magyar-örmények, puszta léte és életműve cáfolja.

Visszagondolva kezdetben említett Veled töltött téli élményeimre, Vlegyásza és Bihar hegyein, hiszem, Tanár Úr, kedves János, hogy mint az általad oly szeretett népdal egyike mondja: "Ha föl megyek arra a magas nagy hegyre" Szivárvány havasán .... egyszer, mikor eljön az ideje, majd újra találkozunk !

Addig is pihenj békében, emléked legyen áldott !

Budapest 1997. október 15.

Fancsali János

Szabó László: *Arménia, Anatólia, Levante*
című fotókiállítása

a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 293. szám alatti kiállító termében 1997 november 14 - december 18.
Megtekinthető minden kedden 14-17-ig és csütörtökön 14-16 óráig.

Szabó László 1955-ben Budapesten született. Fotószakiskolát és a MUOSZ fotóriporteri szakát végezte. Nemcsak foglalkozása, hanem hobbija is a fotózás.

Hátizsákkal Közel-Keleten az ősi kultúrák nyomában.

Talán a bennem csordogáló kevéske örmény vér az oka, hogy már évek óta a Közel-Keletet választom úti célul. Sokkal jobban érdekelnek az itt kifejlődött ősi kultúrák, mint a modern Nyugat-Európa vagy Észak- Amerika.
Több Görögországi utazás után az első hosszabb út - 1995 - Ciprusra és Izraelbe vezetett. Lenyűgözött a Trodos - hegység fantasztikus panorámája és Jeruzsálemnek a három világvallás szent helyének az atmoszférája.
A következő út alkalmával már a turisták által kevésbé ismert tájakra jutottam el, Törökország belső vidékeire és Szíriába (1996). Pamukkale mészkőcsodái, Kappadókia holdbéli tájai, földalatti városai páratlanok a világon. Szíria pedig már az igazi kelet. Tudtam, hogy ebben az országban ősi kultúrák léteztek és ezeknek rengeteg ma is látható emléke van itt. A közvetlen találkozás ezekkel az emlékekkel azonban várakozáson felüli volt. Meglepett az is, hogy az emberek többsége mennyire barátságos és segítőkész. Szíriából nyár közepén tértem haza, de csak pár hónapig tudtam nyugton maradni. Februárban (1997) ismét Damaszkuszban voltam, ahonnan a vízum megszerzése után indultam az új cél, Jordánia felé. A Jordán utazás fő oka, hogy megláthassam a titokzatos romvárost, Petrát. Ha semmi mást nem látok Jordániából, akkor is megérte volna ezt a hosszú utat megtenni.
Tavasszal már egy újabb utazáson törtem a fejem. Régi tervem volt, hogy elmegyek Aniba, az örmények ősi fővárosába, ahonnan az erdélyi örmények - köztük az én egyik ősöm is - elindult a háborúk és földrengések után új hazát keresni. Végülis Bence fiammal együtt eljutottunk Aniba, amely közvetlenül a török-örmény határon fekszik, de török területen. A határövezetre hivatkozva a török hatóságok nem engedélyezik a fényképezést. Ennek ellenére sikerült fotókat készítenem és ezen a kiállításon a Közel-Kelet műemlékei, természeti képződményei mellett Ani az ősi örmény főváros romjaiban is csodálatos emlékeit láthatják.

Szabó László

<><><><>

Az örmény-katolikus egyház története és művészete magyarországi első konferenciája

1997. november 20-22 között zajlott - Budapesten a Magyarok Házában - az a rendezvénysorozat, amelynek elsődleges célja volt a magyar-örmény közösségek bázisát

képező örmény-katolikus egyház és egyházi művészetek, műtárgyak múlt-, jelen- és jövő problémáinak megvitatása.

A konferenciát az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezte és rendezte. Fő támogatói a Budapest Főváros Közgyűlése Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottsága, valamint a Budapest Főváros Közgyűlése Kulturális Bizottsága voltak. A konferenciát sajnos egyetlen örmény kisebbségi önkormányzat sem támogatta, sőt többek egyenesen elhatárolták magukat e rendezvénytől.
A konferencia védnökségét Harrach Péter, a Főváros Közgyűlési Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottság elnöke vállalta. Az egyház részéről a Katolikus Tábori Püspökség, Ladócsi László Tábori Püspök képviseletében Kóczán Árpád lelkész vett részt.
A Miniszterelnöki Hivatalt Popovics György képviselte.

A rendezvénysorozat Vákár Tibor ARARÁT szimfónia c. kiállításának megnyitásával kezdődött, amely kiállítás a konferencia alatt volt megtekinthető. A művész az örmény történelem nagy eseményeit, sorsfordulóit fogalmazta meg csodálatos grafikáival, bemutatva az örmény nép történelmi, gazdasági, művészeti és tudományos nagyságát is. A 12 tételes szimfónia a "Lelkek mágnese - ARARÁT" című képpel fejeződik be, kifejezve, hogy elindult egy visszaáramlás az őshaza irányába, amely ha nem is a tényleges visszavándorlást, hanem az őshazával való lelki kapcsolatok megerősödését szimbolizálja.

A konferenciára meghívást kaptak az erdélyi örmény kolóniák képviselői is, akik közül megjelentek:
Kolozsvárról Sebesi Karen Attila az RMDSZ Kolozs megyei kulturális alelnöke és B. Kovács Júlia az Örmény-magyar Baráti Társaság titkára,
Szamosújvárról: Tarisnyás Csilla az Pro Arménia Alapítvány elnöke és Karácsony Ernő festőművész,
Gyergyószentmiklósról Buslig Gyula az örménykatolikus egyháztanács tagja, Pachotáné Zakariás Sarolta és dr. Simon Istvánné az Oltáregylet elnöke,
Csíkszépvízről (Csikszeredáról): Zakariás Péter és Száva Antal, valamint
Erzsébetvárosról Calinescu János az Örmény Alapítvány elnöke.

A konferenciát dr. Issekutz Sarolta elnök nyitotta meg és köszöntötte az igen nagy számban megjelent érdeklődőket, a meghívott vendégeket és a médiák kiküldötteit. Ismertette a Bécsi Mechitarista Rend részéről P. Vahan Hovagimian C.M.V. által írott levelet, valamint Jakubinyi György gyulafehérvári érsek, a romániai örménykatolikusok apostoli kormányzója üdvözlő levelét. Ismertette az 1997 februárjában alakult Erdélyi

Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület célkitűzéseit, amelyhez illeszkedően e konferencia megszerveződött.
Ezt követően bevezető előadások hangzottak el az örmény kereszténység felvételéről a. "A kereszténység kezdetei és az örménység" címmel dr. Magyar István Lénárd egyetemi tanár előadásában, elhelyezve a keresztény örménység hajóját a vallások háborgó tengerében. Dr. Guzsik Tamás építészettörténész a "Hagyományőrzés és hagyományteremtés az örmény építészetben" című előadása érdekes összefüggésekre irányította rá a figyelmet az ősi ANI templomainak példáin keresztül. A kereszténység és így az örménykatolikus vallás jövőjével kapcsolatos hozzászólások közül, kiemelnénk Kóczán Árpád római katolikus lelkész megjegyzését, amely szerint az örmény-katolikus egyház személyi utánpótlásában körvonalazódó problémák megoldásában támaszkodni kell a római katolikus egyházra.

A konferencia másnapján P. Fogolyán Miklós Lukács C.M.V. gyergyószentmiklósi plébános sajnálatos betegsége miatt, az általa elküldött anyagok felhasználásával dr. Sasvári László tanár tartott összefoglaló előadást a világ örmény-katolikus kolóniáiról. Megtudhattuk például, hogy a világon ma mintegy 300.000 örmény-katolikus lelket tartanak nyílván, a közel 6 millió, örmény között Azt is megtudtuk, hogy az örmény-katolikusok szinte kizárólag az őshazától távol, kisebb nagyobb kolóniákban élnek, így utánpótlásuk az őshazából nem várható. Az örmény-katolikus egyházi szigetek csak addig maradnak fenn, amíg a vallási és nyelvi asszimiláció el nem mossa azokat.
Az erdélyi örmény kolóniák bemutatkozását Szamosújvár kezdte, Tarisnyás Csilla beszámolójával, majd a gyergyószentmiklósi Oltáregylet munkájáról, feladatairól számolt be dr. Simon Istvánné. Nagyon szép összefoglalót adott, többek között a csíki örmény hagyományokról, Zakariás Péter Csikszeredából. Örvendetes híreket tálalt Calinescu János Erzsébetvárosról, miszerint az igen szerény örménykatolikus létszám ellenére sikerült megoldani az erzsébetvárosi templom jövőjét. Egy alapítványt hoztak létre, amely felvállalta a templom állagának megóvását. (A kezdeményezés példa erejű lehet még azon közösségeknél is, ahol az egyházközösség számosabb.) Adományok már érkeztek (pl. a Székesfehérvári Örmény Kisebbségi Önkormányzattól) az elektromos hálózat felújítására, amely munkálatok folynak. A kolozsvári magyar-örmény közösségről B. Kovács Júlia számolt be a hallgatóságnak.
A budapesti örmény-egyházközösség múltjáról először dr. Sasvári László beszélt, majd dr. Issekutz Sarolta ismertetett néhány dokumentumot, megvilágítva a Kádár Dániel apátplébános halála utáni állapotokat. Jegyzőkönyvből ismertette az 1991 évi választás eredményét az egyházközség intézőbizottságának felállítására vonatkozóan, működésének megakadályozását, majd jogtalan megszüntetését, az új egyháztanács megalakulásának körülményeit. Az ott elhangzottak intő például szolgálhattak az erdélyi közösségek számára is.

A délutáni szakmai előadások a műtárgy- és műemlékvédelemmel (textíliák, bútorok, festmények és épületek) valamint az egyházi zenével foglalkoztak. Dr. Pásztor Emese az Iparművészeti Múzeum főmunkatársa többek között gyakorlati tanácsokat adott a textíliák (szőnyegek és palástok) helyes tárolási, kezelési módozatairól. Dr. Batári Ferenc (iparművészeti múzeum főosztályvezetője) amellett, hogy beszámolt az erdélyi körút során tapasztaltak alapján az örménykatolikus templomokban a fából készült műtárgyak megóvási feladatairól, emlékezet és egy videófelvétel alapján beszámolt a budapesti örménykatolikus templomban található múzeumról is. Miklósi Sikes Csaba sümegi múzeumigazgató, aki részvett Szamosújvár építészeti felmérésében, komplex megközelítését adta a műemlék város megmentése érdekében teendő feladatoknak. Véleménye szerint a város műemlékeinek megmentésének egyik legfontosabbja a műtárgyak megfelelő szolgáltatási funkcióinak megtalálása, amelyet követhet csak a tényleges felújítás és megőrzés. Természetesen vannak olyan feladatok is, amelyek azonnal megoldandók: a házak vizesedésének megakadályozása, amely elsősorban csatornázási feladat.
Fancsali János zenetörténész könyvtári kutatások alapján igen szemléletesen, a sajtó tükrében mutatta be az egyházi zenei életet Erdélyben.
Benyik Béla vetítettképes előadása az örményországi szakrális kincsekről az ősi örmény kereszténység művészetét mutatta be igen nagy sikerrel.
A szakmai előadásokat Sebesi Karen Attilának az örmény költészetből válogatott, nagy átéléssel előadott versei oldották.
A konferencia előadásait az egyesület a közeljövőben egy kiadványban kívánja megjelentetni.

Szombaton a rendezők kérésére Leszkovszky Pál lelkész Dr. Guzsik Tamás közreműködésével szentmisét celebrált az Orlay utcai templomunkban, akiknek ezúttal is köszönetet mondunk. Sajnos a múzeumlátogatás elmaradt, mert az egyháztanács világi elnöke a múzeum megtekintését eleve teljesíthetetlen feltételekhez kötötte (a múzeum ma is felleltározatlan kincseinek átszállíttatása a rendezők költségén a Budapest V. Deák utcai Örmény Kulturális Centrumba). Avanesián Alex Úr még az ott könyörgő erdélyi magyar-örmény testvéreinknek sem engedte meg a látogatást, mert a "múzeum nincs megtekinthető állapotban". Isten házában az ünnepi hangulatot méltóképpen emelte Sebesi Karen Attila által elszavalt két vers.
A harmadik nap délutánján erdélyi testvéreink a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat kiállítótermében Szabó László: *Arménia, Anatólia, Levante* című fotókiállítását tekintették meg, majd kerek asztal beszélgetést folytattak a konferencián hallottakról. Végül egy megállapodást kötöttek a résztvevők, amely az együttműködés rövidtávú feladatait tartalmazza.

<><><><><>

Egy megállapodás margójára

"Az örmény-katolikus egyház története és művészete" című konferencián jelenlevő erdélyi képviselők a konferenciát követő kerek asztal beszélgetések során, megtárgyalva a megfogyatkozás, elmúlás veszélyeit, a jobb jövő érdekében egy megállapodást írtak alá, amely megállapodás létrejöttében katalizátorként közreműködött az "Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület" is. A megállapodás szövege a következő:

Megállapodás,

mely az "Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület" 1997. november 20. és 22. között Budapesten rendezett "Az örmény-katolikus egyház története és művészete" című konferenciáján jelenlevő erdélyi képviselők, valamint a házigazda szerepet betöltő egyesület között született és a hatékonyabb együttműködési igények figyelembevételével jött létre:

1. A jelenlevők mielőbb megküldik egymásnak az 1998-as előzetes esemény és műsornaptárukat, hogy egyeztetések után közös projektekben is gondolkozhassanak a következő esztendőre.
2. A közös és különprogramok révén külön-külön és együttesen készítik el a pályázatokat.
3. Az 1998-as esztendőben kiemelt helyen szerepel az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulója: közösen, más civil szervezetek és személyek bevonásával (nem utolsó sorban az erdélyi örmény-katolikus egyház és más történelmi egyházaink), ennek magyar-örmény vonatkozásait kiemelve méltó közös megünneplése.
4. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Országos Elnökségének (3400. Kolozsvár, str. Densuseanu, nr. 6/a) megkeresése programajánlatokkal, esetleg tagfelvételi kérelemmel.
5. Egy információs hálózat megteremtése, kiépítése Erdélyben és egy koordinációs központ létrehozása Kolozsváron, ideiglenesen.
6. Kapcsolatfelvétel szorgalmazása olyan szervezetekkel, magánszemélyekkel akik a nagyvilág bármelyik sarkán valamilyen módon kötődnek a magyarörménységhez.
7. Egy magyarörmény gálaműsor megszervezése Erdélyben és az anyaországban, bevonva nagynevű és örmény származású művészeket.
8. Egy "Magyarörmény Világszövetség" - elképzelés továbbfejlesztése.
9. Rendszeres találkozások megszervezése Erdélyben és mindenütt, ahol igény mutatkozik erre.
10. Rendszeres tájékoztatások megküldése a felelős anyaországi és a romániai magyar érdekképviseleteknek, hivataloknak.
11. Az örmény katolikus egyház műemlék- és műtárgyvédelme, beleértve a temetőket is.

Kelt Budapesten 1997. november 22-én.

A megállapodást következő képviselők írták alá

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület részéről dr. Issekutz Sarolta
Kolozsvári képviselők: Sebesi Karen Attila és B. Kovács Júlia
Szamosújvárról: Tarisnyás Csilla
Gyergyószentmiklósról Buslig Gyula
Csíkszépvízről (Csikszeredáról): Zakariás Péter
Erzsébetvárosról: Calinescu János

E megállapodás történelmi jelentőségű az erdélyi magyar-örmény kolóniák jövője szempontjából. Azt jelenti, hogy a szórványban és gyakran elszigetelten élő magyar-örmény közösségek megtalálták egymást. A konferencián történő beszélgetések alapján arra az elhatározásra jutottak, hogy identitásuk, hagyományaik és értékeik megőrzése érdekében jobban kell aktivizálniuk magukat. E munkában elsősorban saját magukra és belső erőforrásaikra számíthatnak. Ez a forrás nem kicsi, különösen akkor, ha az identitás sziklahasadékából eredezik. Mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tapasztalatából leszűrhető, viszonylag kis anyagi háttérrel kellő lelkesedéssel is igen sok eredményt lehet elérni. Az elmúlt időben tapasztalhatták: egynéhány szendvics, némi üdítő és valamilyen alkalom képes összehozni a közösséget. Ha a közösség feléled és megmutatja magát, életképességét, akkor már a hivatalos forrásokból is lehet támogatást kérni. A legfontosabb most, hogy a kolóniák egymással egyeztetve közös és egyéni programokat dolgozzanak ki, azokkal pályázzanak.

A beszélgetések során többször felmerült az örmény-katolikus egyház szerepe e munkában. Meg kell találni az egyensúlyt a vallási és a kulturális alapokra épülő szerveződés együttes működésére. Általában elfogadott nézet szerint a kisebbségi közösség fennmaradásának két legfontosabb záloga a vallás és a nyelv, amely mellett fontos szerepet játszanak még egyéb tényezők is, mint a hagyományok és a közös múlt ápolása, a közös kultúra.

A magyar-örmények körében hangsúlyt elsősorban vallási alapokra kell helyezni, hiszen az örmény nyelvnek már nincs összetartó szerepe. Magyarországhoz hasonlóan Erdélyben sem beszélik az örmény nyelvet, csak a magyart. A vallást tekintve, az örménykatolikus vallás sem lehet kizárólagos, hiszen az örmény identitású magyar-örmények egy része ma már nem örménykatolikus (pl. közülük sok reformátusok is akad).

Mint látható mindkét alappillér egy kicsit bizonytalan, ezért a szokásosnál nagyobb hangsúlyt helyezni a kulturális alapokon működő közösségteremtő tevékenységnek, az örmény származási eredet ápolásának, az örmény identitástudatnak. Hangsúlyozottan kell foglalkozni a családfakutatással, össze kell fogni a valamilyen fokon is örmény származású embereket. Meg kell ismertetni az ősi (közeli és távoli) kultúrát és hagyományokat. Az örmények igenis büszkék lehetnek mind a távoli örményországi ősi

kultúrájukra, mind arra a hagyományrendszerre, amelyet Erdélyben teremtettek meg. Hasonlóan büszkék lehetnek ma élő és a közelmúltban elhunyt örmény származású testvéreik kulturális tevékenységeire is. A múlt megismerése és annak vállalása összehozza és összetartja a közösséget.
A beszélgetések során tisztázódni látszódott, hogy minden fontosabb közösségben a ma is funkcionáló "búcsú" kívánkozik a helyi rendezvénysorozat centrumába (a sarokpont a vallás). Ahol ilyen hagyományos örmény-katolikus "búcsú" ma nincs, ott fel kell éleszteni egy korábbi hagyományt az éves találkozásokra.
A közösségek terveznek két nagy rendezvénysorozatot is, amely részben a magyar-örmények széleskörű bemutatkozását jelenti, részben az egyéb tevékenységek anyagi bázisa megteremtését célozza. A közösségek természetesen megünnepelik a szokásos örmény ünnepeket. A nagyobb rendezvények mellett teret kell biztosítani a közösségképző kisebb összejöveteleknek is, amelyekhez részben az egyház, részben a civil szerveződés biztosítaná a feltételeket. Bár e rendezvényeknél elsősorban az idősebb korosztályokra számíthatnak, a jövő azon múlik, hogy a fiatalságot képesek-e aktivizálni.
Szükség van egy folyóiratra, amely jelenleg az ARMÉNIA c. újság. Ezen újságnak kedvezőbb anyagi feltételeket kell teremteni, hogy nagyobb példányszámban tudjon megjelenni, azaz több helyre eljusson
Az önszerveződő tevékenység megindulásának természetesen infrastrukturális feltételei is vannak, amelyekre átmeneti megoldásként Kolozsvárott adódott lehetőség.

Mit tud segíteni az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az erdélyi magyar-örmény, örmény-magyar közösségnek ? Jelenleg elsősorban szellemi hátteret tud biztosítani. A szellemi háttér, előadásokban és rendezvényekben való közreműködést jelenthet, valamint egy lelki közösségvállalást erdélyi magyar-örmény, örmény-magyar testvéreinkkel. A szellemi közösség-vállalás további legfontosabb formája a szellemi értékek közös megteremtését és terjesztését jelenti. Szerény lehetőségeinkhez igazítottan természetesen anyagi támogatást is tudunk vállalni.
Mit vár az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület erdélyi magyar-örmény testvéreitől ? Gyökereinek megőrzését és óvását. Ma Magyarországon kb. 15000 erdélyi gyökerekkel rendelkező magyar-örmény ember él, azaz a hazai örménység kb. 95-98 %-a. Azok az örményszármazású magyarok, akik 350 évvel ezelőtt I. Apaffy Mihály fejedelem hívására telepedtek le Erdélyben. Magyarországon ma szinte semmilyen olyan épület, temető, templom, nincs, amely ebből az időszakból származik. Vannak ugyan levéltárban örményekre vonatkozó dokumentumok, de ezen kívül csak néhány tábla, felirat, fejkő utal az örménység jelenlétére. E kb. 15.000 örmény identitást vállaló magyarörménynek van ugyan egy újkori örmény-katolikus temploma Budapesten, de ezen kívül történelmi hagyományú temetője, temploma és iskolája Erdélyben található. E gyökér megőrzése és változatlan állagának megóvása, ápolása igen súlyos kötelezettségünk. Ha a maroknyi magyarörmény közösség Erdélyben fennmarad és

tevékenykedik, netalántán gyarapszik, ez a legnagyobb, amit erdélyi magyar-örmény testvéreink közösségünkért megtehetnek. Ilyen kötelezettségünknek természetesen nekünk is van Erdélyben és Magyarországon egyaránt, ígérjük, ameddig arra lehetőségünk lesz megtesszük.
Az erdélyi magyar-örmény közösség minél további fennmaradása érdekében úgy érezzük, az ottani örmény szemlélet bizonyos kitágítása szükséges. Vannak olyan definíciók, hogy az örmény, aki "örmény-katolikus" és szerepel az egyházi összeírásban. Kétségtelenül ez a lista képezi az örménység magját, de javasoljuk az értelmezés kitágítását. Mi Magyarországon magyar-örménynek tekintjük azokat is akik nem örmény-katolikus szertartás szerint lettek megkeresztelve, hanem bárkit, aki vállalja az örmény identitást, valamilyen fokon örmény vér csordogál az ereiben. Így pl. nagyon sok örmény származású református tagja van egyesületünknek. A szigorú vallási megkötés feloldása kicsit más színezetet is ad ugyan az örmény kisebbségi tevékenységnek (mint már utaltunk rá, ezért találóbb a "Kulturális Egyesület" elnevezés), de úgy véljük, ma már csak így tartható meg a közösség.

dr. Issekutz Sarolta
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

<><><><><>

Programajánlat

- Folytatódnak a Fővárosi Örmény Művészeti Kiállítóterem és Stúdió önálló programjai a Budapest V. Akadémia u. 1. II. 293 szám alatt.
  A stúdióban még 1997 december 18.-ig, **Szabó László: Arménia, Anatólia, Levante** című fotókiállítása tekinthető meg, minden kedden 14-17 és csütörtök 14-16 óráig
  (Felhívjuk a figyelmet, hogy 16 óra után a kiállító terem az Akadémia u. 3. szám alatti portán keresztül közelíthető meg).
- 1998-ban is folytatódik Fővárosi Örmény Művészeti Kiállítóteremben és Stúdióban (Budapest V. Akadémia u. 1. II. 293 szám alatt) Benyik Béla vetítettképes előadássorozata Örményországról és az örmény műkincsekről. Az előadásokat minden hónap első szerdáján 17 órakor tartjuk.
- **Csak felnőtteknek !** Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület egy korábbi hagyományt kíván újraéleszteni. Az idősek elbeszélése alapján tudjuk, hogy a két háború között élt egy hagyomány, amely szerint **az örmények havonta egyszer a város egy meghatározott vendéglőjében vagy sörözőjében, fehér asztal mellett, találkoztak és beszélgettek. A hagyomány felélesztése és megbeszélése céljából egy sörpartit szervezünk a Csendes Étteremben**, Budapest V. Múzeum krt. 13. (bejárat a Ferenczy utcai oldalon) 1997 december 20-án délután 16 órára (tel: 267-0218).

Mindenkit szeretettel várunk, akinek ötlete, ajánlata van, vagy egyszerűen beszélgetni akar egy pohár sör mellett. A találkozó önköltséges.

<><><><>

Információk

- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi örmény kolóniák részére. Az adományok leadása az egyesület székhelyén. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
  Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület köszönetet mond dr. Simay Attilának az 5000 Ft adományáért.
- Továbbá köszönetet mond a Krisztinavárosi Általános Iskolának, Lajos Lászlóné kémia, biológia szakos tanárnőnek, az egyesületnek adományozott iskolai kémiai laborfelszerelésért, könyvekért, melyeket az egyesületünk továbbított a szamosújvári kolóniának.
- Az Egyesület egyúttal köszönetét fejezi ki valamennyi adományozónak önzetlen adományáért, továbbá valamennyi közreműködőnek a konferencia szervezésében anyagi áldozatoktól sem mentes segítségéért.
- **A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**
  1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 293.
  Tel/fax: 302-7389. Tel: 153-4444/155 A ki állítóterem melléke: 156
  Nyitvatartási rend: Iroda: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19 , csütörtök 12-17 óra
  Kiállítóterem: kedd 14-17, csütörtök 14-16 óra
  dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.
- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**
  1015. Budapest Donáti utca 7/a.
  Postacíme: 1922 Budapest Pf. 168. **Telefon**: 201-1011, **fax/tel**: 201-2401.
  A fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek
A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János
Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

i
ii
iii
iv
v
vi
vii
viii